

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

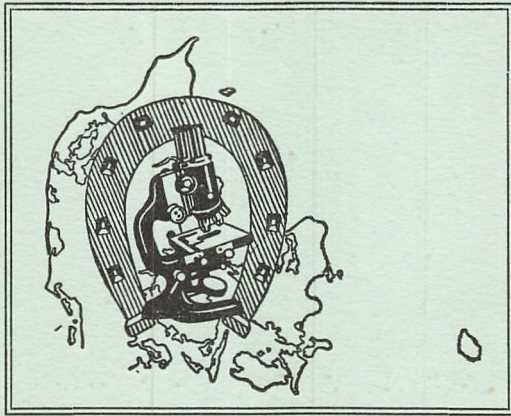
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
VETERINÆRHISTORISK
AARBOG

1953-54

DANSK
VETERINÆRHISTORISK
AARBOG

DANSK
VETERINÆRHISTORISK
AARBOG

Udgivet af Dansk veterinærhistorisk Samfund

Under Redaktion af
K. ALBERTSEN . J. PHILIP HANSEN
J. HASHOLT

18. Aargang

A/S CARL FR. MORTENSENS FORLAG . KØBENHAVN V

1954

40 Aar som Dyr lægekone paa Landet*

Af Kirstine Rasb-Nielsen, Ørbæk

I de ca. 40 Aar jeg har levet paa Landet som Dyr lægekone, er Forholdene blevet saa forandrede, saa jeg tænkte, det muligvis kunne interessere Dem at høre lidt om Forskellen paa før og nu.

De maa ikke vente Dem noget særlig spændende eller interessant, det er kun om et ganske almindeligt og jævnt Liv paa Landet, saaledes, som mange af mine jævnaldrende ogsaa har levet det. Som jeg fortæller om det, kan det selvfølgelig i det væsentlige kun blive en Beretning om, hvorledes Livet formede sig for os i Ørbæk, men jeg har ogsaa taget lidt med, hvad jeg har hørt og set hos Forgænger og hos samtidige.

I April 1911 kom vi fra København til Ørbæk, hvor min Mand begyndte som Assistent hos Dyr læge Jacobsen. Aarslønnen var 2400 Kr. paa egen Kost og Logi! - Det lyder jo i Dag vanvittigt, men Priserne - og ikke mindst Livsvanerne - var meget mere beskedne, før den 1ste Verdenskrig.

Vi havde lejet et lille Hus med 3 smaa Værelser og 2 Kamre paa Loftet, absolut *uden* alle moderne Bekvemmeligheder. I Køkkenet var der Trævask med Afløb, Vand var ikke indlagt, det hentede jeg i Spand ved en Pumpe i Gaarden.

I Baghuset var der Vaskehus og W. C. uden Vand. Storvasken var meget besværlig. Til Vasken blev Vandet baaret ind i Vaskehuset, mens Skylning af Tøjet foregik i Gaarden ved Pumpen, saa i Frostvejr stod vore vaade Skørter om os, fuldstændig som var de stivede.

Her boede vi et Aar, saa rykkede vi hen i den gamle Dyr lægebolig, som vi siden har boet i. Samtidig flyttede Dyr læge Jacobsen's ind i en nybygget Villa ved Siden af.

Det blev selvfølgelig en stor Forandring for mig, i Stedet for at gaa ene og ligesom uden for det hele - der var mange Dage, jeg først saa min Mand om Aftenen - og saa nu - at være med i Arbejdet, skulle vide Besked med saa meget, som hidtil havde været ukendt for mig - og jeg skulde jo

* Holdt som Foredrag i Fyns Stifts Dyr lægeforening den 27. Marts 1953.

ogsaa helst hurtigt lære, hvem de forskellige Mennesker var, som kom - der havde Fru Jacobsen haft det lettere, hun var barnefødt her i Sognet.

I denne Bolig fandtes ikke flere, snarere færre Bekvemmeligheder, her var f. Expl. end ikke Afløb fra Vasken, vi maatte bære alt Vand, *baade* ind og ud. Maaske siger den Bemærkning »vi maatte bære al Vandet ind og ud« Dem ikke saa meget, men tænk paa, naar De kommer hjem, mine Damer, hvad det vilde betyde, om De i Dag skulde bære alt Vand til Madlavning, Opvask, Rengøring, for ikke at tale om til Stovvask og Badning, for et Bad fik vi da ogsaa den Gang, af og til - det skete i et stort Kar i Vaskehuset.

Vi havde selvfølgelig Kakkelovne og Petroleumslamper. Det var et stort Arbejde at gøre alle de Lamper i Stand. Jeg tror, at vi havde c. 20. I Stuerne havde vi Hængelamper og Staalamper, men i Køkkenen, Fadebur, Kælder, Apotek og paa Gangene hængte de grønne saakaldte »Køkkenlamper« med blankpudset Skærm. Kunde en ung Pige gøre en Lampe ordentlig i Stand, saa kunde man næsten altid regne med, at hun var dygtig og proper til andet Arbejde ogsaa. - Jeg kan ikke lade være med at minde mine samtidige om »osende Lamper« - saa faar De vist, som jeg, Kuldegysninger, ved Tanken derom.

I Sidehuset fandtes Vaskerum, Rullestue, Kælderrum til Grøntsager, og Apotek, alt meget primitivt efter vor Indstilling i Dag. Mellem Sidehus og Baghus var der en Vognport, hvori der kun var Plads til Dyr læge Jacobsen's høje Ponyvogn.

I Baghuset var der Plads til 5 Heste, Karlekammer, og Vognmagasin, hvor Jacobsen's Landauer, Charabanc, Dogcart, min Mands Gig, Kariol og flere stive Vogne stod. I Baghuset var ogsaa W. C. - stadig uden V.! - men selkabeligt indrettet, idet der var Plads til 2 ad Gangen!

I Forlængelse af Baghuset var der Træskure til Arbejdsvogne, Markredskaber, Kaner og Slæder.

Der hørte godt 2 Tdr. Land til Ejendommen, som fraset en mindre Have blev brugt til Afgrøde til Hestefoder; desuden havde Jacobsen forpagtet Jord andre Steder i Byen.

Gamle Dyr læge, som Jacobsen altid blev kaldt, kørte med 2 Heste og Kusk i Ponyvognen (i Regnvej med en stor Paraply opslaaet). Det var strengt at være Karl her, om Morgenen skulde han strigle og fodre Heste og vaske Vogn, gamle Dyr læges Vogn *skulde* være ren hver Morgen. Naar Karlen kom hjem om Aftenen, skulde han foruden andet Arbejde ogsaa skære Hakelse med Haandkraft. Pasning af Hestene var Jacobsen altid nøjeregnende

Jacobsen, Rash-Nielsen og Jungersen efter overstaet Plagekastration 1927

som betalte kontant, »man vilde da ikke være bekendt over for de andre, at man ikke kunde betale sin Plag«. Prisen var 5 Kr. Saa indkasserede Jacobsen, siddende for Bordenden, de mange Penge, 60—70 Kr. paa een Gang, det var Penge, som betød noget den Gang. Det kunde ske, at een og anden lod Karlen trække Plagen hjem, og saa gik Fatter til Kro's - og fortsatte, om Aftenen saa vi ham saa trække hjem - med en »Bjørn«.

Under 1ste Krig kom Rationeringerne, vi maatte da holde op med Frokost, gav en Tid en Bajer og en Kop Kornkaffe, det gad Mændene ikke gaa efter, saa det holdt helt op, nu foregaar det altid hos Kunderne.

Naar jeg nu tænker tilbage paa den Tid, saa var der en egen Stemning ogsaa over de store Kastrationsdage. For vore Børn var det absolut Festsdage, ikke mindst Frokosten, som de gerne deltog i, fra de var smaa, anbragt paa Skødet af gamle Dyrslæge. Alle Operationer foregik ogsaa herhjemme, saasom Navlebrok, Kupering og Brænding.

Naar Folk kom efter Dyrslægen, og det vilde være noget, inden han kunde komme, saa maatte vi hjælpe dem, saa godt vi kunde, med Raad, saasom »smaa sorte« og stærk Kaffe ved Kælvningsfeber, - højt med Bagkroppen og pakke Børen ind ved Krængninger, - have Brødkniven parat ved Tromme-

syge o. s. v. Jeg fik en meget betinget Ros af en Mand engang, han sagde til min Mand »Deres Kone hun er nu saa god til at give os gode Raad, - selv om de ikke hjælper noget!«

Vi havde ogsaa mange Konsultationer, Folk kom trækkende med alle Slags Dyr, der var ikke mange Morgener, hvor der ikke var Patienter i Stalden, Folk kom trækkende langvejs fra, for at spare Besøget og Kørselsudgiften. Det gav jo ogsaa meget Arbejde for Dyrlægens Kone, da alle, som ikke boede i selve Byen, skulde have Kaffe. Vi skulde have meget travlt, for at kunne »spise« dem af med 1 Bitter og en Sukkerknald. Bitteren lavede gamle Dyr læge selv, den bestod at mange Slags Urter, vi har Recepten endnu. Kom Folk ved Spisetid, blev de bedt med til Bords. Hos Jacobsen's havde de altid haft en stor Husholdning, 2 Plejedøtre, 2 Piger, Assistent og Karl, saa der var Mad nok, det kneb lidt mere for mig, med færre Penge og mindre Husholdning; paa Grund af Krigen holdt det op af sig selv.

I vore unge Aar havde vore Folk ikke ret stor Løn og ikke ret megen Frihed, Pigelønnen laa vist mellem 10-18 Kr. mdl., og Friheden var højest hveranden Søndag fra Kl. 3 Eftm. De unge Piger skulde, saa snart de var færdige med Husarbejdet, sy for Husmoderen til Kl. 9 om Aftenen, kun Fredag og Lørdag var de fri for at sy, da gik de nemlig det meste af Aftenen og havde travlt med Husarbejdet. Om Sommeren holdt de selvfølgelig Haven i Orden.

Deres Værelse var et lille Loftsværelse med Tagvindue. Begge Pigerne laa i een Dobbelt seng. Omkring 1916-18 begyndte man saa smaat at modernisere Værelserne for Karle og Piger, og Lønningerne steg, for Pigernes Vedkommende til 50-70 Kr. mdl. paa Grund af Krigen.

Dyrlægens Kone maatte ogsaa være Apoteker, nu er det saa mange Aar siden, saa det gør vist ikke noget at røbe det.

Vi havde et Utal af Pulvere, Salver og Medikamenter, som vi alle selv lavede. Vi havde 3 Slags Forstoppelsespulvere mærket Nr. 1-2-3. Nr. 3 maatte vi altid udlevere, Nr. 2 hvis de kom igen, inden Dyr lægen kom hjem, aldrig Nr. 1. Vi lavede gerne 50 ad Gangen af hver Slags.

Saa var der Feberpulvere, benævnt A. C. og A. S. Efterbyrdspulvere, - dem kunde jeg ikke lide at lave, de var saa bitre, saa det rev ned i Halsen, der var Ranuli sabinæ i. Eet kaldtes Rg., deri var Gentian, Calmus og Glaubersalt. Ormepulver, det var ogsaa bittert, eet mod Overfyldning af Vommen, det lugtede godt, der var nemlig Pebermynte, Angelica, Glaubersalt og Kamilleblomster i.

Hylde var de forskellige Landsbyers Navne skrevet. Jacobsen dikterede og jeg skrev. Hver Regning blev lagt over paa Reolen under den By, den hørte til. Hvis vi nu havde været 10 Gange hos en Mand i det halve Aar, saa skulde vi 10 gange have fat i den Regning, det var meget besværligt, men saadan havde J. ført det i mange Aar. Jeg fandt saa paa at lave et Navneregister, og fik Dyr lægerne til at skrive Priserne samtidig med, at de skrev ind, saa jeg kunde skrive Regningerne alene og gøre hver Mands Regning færdig.

Priserne var ikke saadan, hvad man kan kalde konstante, der var heller ikke noget, der hed Medicintakster, vi slog et Slag, havde en Mand i Forvejen meget paa en Regning, saa slog vi af, og omvendt forhøjede vi Prisen, vi var dog ikke saa slemme, som der fortælles om en Kollega paa Sjælland, som, naar der gik noget i Stykker, den Dag lagde 25 Øre paa hvert Beløb. Eller, som en Kollega her paa Fyn, jeg under første Krig spurgte om, hvordan han regnede Medicinen ud, svarede: »Jeg slaar et Slag og lægger 25 % paa!« Senere, hvornaar kan jeg ikke huske, da vi fik de første Medicintakster, da var det et stort Arbejde med de Priser, saavidt jeg husker, saa skulde vi til Medicinen lægge Flaske, Prop, Etikette, Arbejdstaxt og meget mere. Vor gamle Metode var lettere.

Nu er vi selvfølgelig gaaet over til Hovedbog med Løsblade, trods det, at jeg er vant til at arbejde med Kartoteker fra mit Biblioteksarbejde, og vi ogsaa bruger det til Inseminationsregnskabet, synes jeg, at jeg med min Skrivemaskine og Hovedbogen har let ved at faa Regningerne skrevet. At vi nu er gaaet over til Kvartalsudsendelse og forskellige Foreninger og større Gaarde faar Regning til forskellig Tid, bevirker, at jeg nu synes, at jeg *altid* skal skrive Regninger.

I gamle Dage var der nu ikke saa meget Skrivebordsarbejde for Dyr lægen, som der er i Dag, jeg har tit ondt af dem, naar de dødtrætte kommer hjem og saa skal til at sende Blodprøver, skrive Attester, føre Dagens Arbejde ind, og saa det sidste nye Forlangende fra Skattevæsenet, føre Kassebog, *som skal stemmes af hver Aften*, - ja, Skatten - der er ogsaa sket store Forandringer. Da vi begyndte, var der ikke noget der hed Skatteschema, og da Skemaerne kom, tog vi dem ikke særlig højtidelige. Jeg spurgte dengang en Dyr læge om, hvordan han regnede sin Skat ud. Jo - sagde han, jeg ser, hvor meget Præsten har i Løn, der til lægger jeg det Beløb, jeg har sat i Sparekassen, det opgiver jeg, som en passende Indtægt for en Dyr læge!

Dette er mit beskedne Forsøg paa et Tilbageblik over Livet gennem 40 Aar paa Landet, set med Dyr lægens Kones Øjne.

Jeg vil slutte med at sige, at for mig og for mange af mine »Kolleger« - eller Medsøstre - som jeg har haft Lejlighed til at drøfte Spørgsmaalet med, har det været og er det stadig en baade interessant og krævende Gerning, at være en praktiserende Dyrlægges Kone og Medhjælper, naar Gerningen tages op i Alvor og med fælles Bedste for Øje. Jeg kan stadig bruge mit Valgsprog: »At virke, det er at leve«.

En gammel beskrivelse av Munn- og Klovsyke

Af

distriktsveterinær F. V. Holmboe og lektor Kristen Weierholt

I sine forelesninger omtalte professor B. Bang i sin tid en gammel beskrivelse av Munn- og Klovsyke fra Norge. Jeg har eget referat fra hans forelesninger, som må ha vært holdt i 1907 eller 1908, all den stund jeg (H.) er kandidat fra 1909.

Bang refererte her til Hutyra og Marek. Her står omtalt, at en forfatter Sagar allerede i 1764 hadde erkjent Munn- og Klovsykens smittsomhet, og at han var kommet til dette resultat på grundlag av de erfaringer han hadde gjort på sine reiser i Norge.

Horne omtaler i sitt arbeide over Veterinærvesenets historie av 1925 ikke Sagers arbeide, og slår fast at Munn- og Klovsyke ikke har opptrådt i Norge i eldre tid. Syken opptrådte hos oss første gang i 1926.

Den første beskrivelse av Munn- og Klovsyke skal være gjort av en italiensk forfatter, Jeronimus Frascatorius, i begynnelsen av det 14de århundre. (Bendixen).

Sagers bok var tilgjengelig på Universitetsbiblioteket. Skriftet er fra 1764, og språket er middelalderlatin. Dette språk er vanskelig selv for fagfolk, og for meg (H.) absolutt utilgjengelig.

At Sagar har vært i Norge, viser seg å være feil. Han har vært bosatt i Mähren i Østerrike. På latin heter dette Moravia, mens Norge heter Norvegia. Det synes derfor som de gamle veterinærmedisinske forfattere her har gjort en feil oversettelse. Sagar har ikke vært i Norge.

Hva slags borgerlig stilling han egentlig har hatt, fremgår ikke ganske klart, men han har vært en velstudert mann, vel hjemme i den tids veterinærmedisinske klassikere.

Sykdommen begynner med at dyrene blir tungsindige, slappe og varme.

Öynene var mer eller mindre røde, likeså munnhule og svelg. Noen temperatur kunne han ikke ta, all den stund han ikke hadde termometer. Men han sier at pusten var varm.

De første termometere ble laget av Galilei, men et termometer svarende til våre dagers lege-termometer gikk det ikke an å få.

Sagar beskriver blæredannelse i munnen og i svelget, men omtaler ikke spesielt blæredannelse på tungen. Blærene betegner han som *Aphtae* og som *Pustula*. Han sperret opp munnen på kyrne for å se hvor langt de gikk nedover. Han gjettet på at de gikk helt ned i magen.

Dyrene ville ikke spise og heller ikke drikke. Urinen ble mørkere. Merkelig nok omtaler han ikke saglingen, og heller ikke blærene på spenene. Fra dyrene ble syke til blærene bröt ut, gikk det fra 3 til 5 dager.

Han omtaler nøyaktig blærene, hvordan de til å begynne med var klare med vannaktig innhold, senere av farge som perler. Han omtaler hvordan epitellaget ble avstött. Når blærene satt i nesene, kunne de hindre åndedrettet så dyrene pustet med halvåpen munn. Svært sjelden fant han at blærene var mørke eller rødaktige, aldri sorte eller blåaktige unntagen på døde dyr.

På sykdommens syvende dag forsvant blærene på de dyr som var minst angrepne. De andre som var mer angrepne, ble kvitt blærene fra den gende til den 24nde dag. Men den dag blærene svant vekk, begynte dyrene mot alles forventning å halte.

Av kyr og okser som var i noenlunde godt hold, var det knapt en eneste som bukket under, men noen mistet klovene.

Han omtaler videre blæredannelse i klovspalten, og at her kunne komme til materiedannelse. Byllen spaltet han med en lansett. Likeså omtaler han at fluelarver kunne forsinke helingen. Larvene fordrev han med terpentint. Kyrne ble sterkt avmagret, mange ble rene skjeletter, og de kunne ha vanskelig for å reise seg.

Friske dyr kunne smittes ved å drikke melken av syke dyr. Sagar går sterkt inn for sykdommens smittsomhet, særlig gjennom melk. Men han sondrer dog nokså skarpt mellom de dyr som hadde sykdommen »oprinnelig« og de som senere fikk sykdommen ved smitte. Med hensyn til melken som smittekilde synes det som om dette er basert på praktiske erfaringer. Det ser ikke ut som om han har gjort direkte forsök med det på kyr. Når melk surner, taper virus seg forövrig hurtig.

Syken kom såvel på sauer som svin og geiter, men av geiter var der lite. Sauene var tilbøyelige til å miste klovene, men oversto det gjerne. Men flere

JOA. BAP. MICH. SAGAR
CIRCULI IGLAVIENSIS
IN MORAVIA PHYSICI
LIBELLUS
DE
APHTHIS PECORINIS
ANNI MDCCLXIV.
CUM
APPENDICE
DE
MORBIS PECORUM
IN HAC PROVINCIA
TAM
FREQUENTIBUS, EORUNDEMQVE
CAUSSIS, ET MEDELIS
PRÆSERVATORIIS.

IMPENSIS JOANNIS PAULI KRAUS,
BIBLIOPOLÆ VIENNENSIS.

M. DCC. LXV.

av sauene gikk og haltet inntil naturen hadde gitt dem nytt og tilstrekkelig hårdt fottøy.

Af svinene døde mange, og mange mistet klovene. Men han likte ikke svinepraksis. Hovedårsaken til at det gikk så galt med grisene, mente han var at de var så tjukke og feite. Dertil noen urenlige dyr. Medisin kunne han ikke få dem til å ta, og han klager også over at han ikke kunne finne en åre som han kunne årelate i alt dette fett.

Han nevner sykdommens opptreden på ville hjortearter og »skoggeiter« - antakelig halvville geiter. Han omtaler syken på hunder. Dette er etter nyere forfattere riktig, men det er en sjældenhet. Videre forekomst på høns. Dette kan heller ikke benektes.

På mennesker ser han også syken. Særlig gikk det ut over en forsamling av religiøse mennesker som han mener ble smittet med melk. Han mente at melkesmitte var hovedsaken, og at hvis folk lot være med å drikke melken, holdt de seg friske (imunia) selv om de omgikk dyrene.

Kyrne regner han med kunne ha sykdommen opprinnelig (originaliter), mens hunder, katter, høns, mus og mennesker bare fikk den med smitte ved å drikke melk.

Hos mennesker omtaler han blæredannelsen på helen. Disse mennesker kurerte han på forskjellig vis, og ingen døde. I våre dager kjenner vi jo ganske sjeldne tilfeller hos mennesker. Mulig kan virus i hans tid hatt større virulens overfor mennesker.

Han omtaler ikke sykdommen på hester, hvilket ellers er nevnt av eldre forfattere.

Han tar sterk avstand fra samtidens tro på at årsaken berodde på astronomiske forhold, men mener at været har hatt en viss innflytelse. I våre dager regner man for så vidt også med at dette kan være tilfelle, og at virus kan overføres med vinden.

Ved å gjennomlese disse gamle blade kan man ikke annet enn beundre denne forfatter for hans gode iakttakelsesevne og hans klare resonnement. Han var den første som erkjente sykens smittsomhet, selv om han her forkludrer sitt eget resonnement om de dyr som hadde syken »opprinnelig« og de som fikk syken ved smitte.

Spiseligt Kød og guddommelige Pølser i 1880

Af Overdyrlæge K. Albertsen, Silkeborg

Et gammelt tysk Mundheld siger: »Pølser er en guddommelig Spise, for kun den gode Gud ved, hvad der er i dem!« Der er desværre ingen Grund til at give Tyskerne Eneret paa denne skæmtende og samtidig nedsættende Omtale af Pølserne; det kunde med lige saa stor Ret have været et dansk Mundheld med særlig Gyldighed for de billige Pølser, som blev faldt i det forrige Aarhundrede, for det er en kendt Sag, at man da til Pølsefabrikation meget ofte brugte Kød af saare tvivlsom Kvalitet, ja rent ud i fordærvet Tilstand.

Det lyder ejendommeligt, at netop det forrige Aarhundrede fremhæves som en Tid, hvor Pølserne fik et daarligt Ry, men det skyldes netop den Tids meget frimodige Opfattelse af, hvad man uden Skade for Sundheden kunde spise. Herom har afd. Stadsdyrlæge V. Mørch-Sørensen mere udførligt redegjort i »Træk af den danske Kød- og Mælkekontrols Historie« (Den danske Dyr-lægeforenings Medlemsblad 1943, Side 573-592). Kort fortalt herskede der Kødned overalt i Europa omkring Aarhundredskiftets Begyndelse, og man søgte derfor her i Landet Udveje for at skaffe Befolkningen mere Kød, dels ved at udrydde den gamle Fordom mod at spise Hestekød og oprette Hestelagterier under Kontrol (1808), dels ved at publicere, at Dyresygdomme i Almindelighed var særegne og derved uskadelige for Mennesker. Det var et Resultat, som den endnu unge Veterinærvidenskab var kommet til, og her blev det fremsat af Veterinærskolens Forstander, Professor Erik Viborg. Ved et Møde i det kongelige medicinske Selskab den 11. Januar 1810 foredrog han »Særkjenderne paa spiseligt Kjød« (trykt i Veterinair-Selskabets Skrifter, Bd. 2, 1813) og fastslog her, at meget godt Kød hidtil var kasseret uden Grund, fordi det var urigtigt at forbyde Anvendelse af syge Dyrs Kød; talrige

Erfaringer viste, at det ingen Skade havde gjort paa sunde Mennesker. Hvad der ikke var spiseligt, kunde enhver se og lugte, dog skulde det forbydes at anvende brandigt Kød og Kød fra vandskræksyge Dyr. Ligeledes maatte man være forsigtig med Kreaturer, angrebet af Miltbrand, deres Kød kunde vel spises, men kun saa længe det var frit for Brandpletter, siden var det højst skadeligt for den menneskelige Sundhed, ogsaa naar Dyrene var styrtet eller døde af Sygdommen. Erik Viborg omtalte ellers ikke Anvendelse af selvdøde Dyrs Kød, men hertil var der ikke noget langt Spring, da man selvfølgelig kunde anvende de samme Argumenter som ved syge Dyr; det blev da ogsaa samme Aar udtrykt ved en Armébefaling af 23. December: »Naar i Fremtiden Kavalleri-, Artilleri- og Trainheste krepere, eller formedelst ulægelige Sygdomme maa stikkes, da skal de Penge, som for Hud, Kød m. m. indbringes af slige Heste, tilfalde det respektive Regiments eller Korp's Kasse, men derved maa stedse iagttages, at Mandskabet, og derefter Marketenderiet, hvis saadant findes, stedse maa have Forkøbsret til Kødet og Fedtet af slige krepere eller stukne Heste«. Der var da heller ikke mere Grundlag for at bortvise alt Kød af selvdøde Kreaturer, som det ellers var forbudt at falbyde efter tidligere kongelige Forordninger og Laugsregler; i en »Haandbog for Sundhedspolitiet«, udgivet i 1840 af Stadsfysikus i Fredericia, Dr. med. F. A. Uldall, udtrykkes Autoriteternes Stilling til saadanne Tilfælde tydeligt nok, for der staar at læse, at selvdødt Kvæg i mange Tilfælde »yder en fuldkommen god Spise«.

Forholdene indenfor Kødhandelen ytrede sig grellere efter Indførelsen af den frie Næringsret i 1857. Laugsvæsenet blev ophævet, og den gode Justits og Tilsynet med den enkelte Slagter, som Lauget hidtil havde holdt, faldt bort. Det kunde derfor ikke undgaas, at der samtidig med Byernes stærke Vækst kom en Del Slagtere, som i Ly af den frie Næringsret og frie Konkurrence solgte Kød af daarlig Kvalitet og Pølser af endnu mere tvivlsom Oprindelse end før.

Som bekendt varede det ikke længe, før de danske Dyr læger rettede Henvendelse til Ministeriet med Forslag om Indførelse af Kødkontrol for alle Slagte-dyr, idet der blev gjort opmærksom paa den Fare for Folkesundheden, som Nydelse af Kød fra syge eller selvdøde Dyr var. Forslaget blev behandlet i det kongelige Sundhedskollegium, og det erklærede efter lange Overvejelser i 1869, at Tiden ikke var kommet til at indføre en saadan Kontrol, og at den almindelige Kontrol med Slagteheste nu var unødvendig, da dens Formaal med at faa Folk til at spise Hestekød var opfyldt; Forslagets Resultat var altsaa ganske modsat det tilsigtede. Dog er det værd at bemærke,

at Københavns Stadslæge, Dr. Schleisner, som ogsaa havde været forespurgt i Sagen, i sit Svar havde foreslaaet, at selvdøde Dyr ikke maatte slagtes uden at være godkendt dertil af en Dyrlæge, og at der skulde føres Kontrol med Pølsefabrikker. Men ikke engang dette fandt det høje Sundhedskollegium paakrævet. Endnu saa sent som i 1877 erklærede Sundhedskollegiet paa en fornyet Henvendelse fra Dyrlægerne, at der stadig ingen Grund var til at ændre det bestaaende Forhold til Trods for, at man dog forlængst havde faaet et helt andet Kendskab til adskillige Dyresygdommes Patogenitet overfor Mennesker end i Viborgs Tid og særlig havde faaet dette Kendskab betydeligt forøget ved Paavisningen af farlige Parasitsygdomme, der overførtes fra Dyr til Mennesker.

Sundhedskollegiets Svar tilfredsstillede hverken Dyrlægerne eller den almindelige Bybefolkning, som ønskede sig sikret mod Kød af daarlig Kvalitet paa en bedre Maade end hidtil, og heri ogsaa blev støttet af Slagterne; saaledes anmodede den jyske Centralforening af Slagtere i 1878 Justitsministeriet om en Lov for Oprettelse af offentlige Slagtehuse overalt i Landet og Indførelse af Kødkontrol.

De stadige Krav resulterede i et Lovforslag om Tilsyn med Levnedsmidler i 1879, men da det efter 12 Aars Tovtrækkeri blev vedtaget, var alt om Kødkontrol strøget, saa det blev ikke Staten, men Bykommunerne, der gennem deres Sundhedsvedtægter var de første til at opfylde Kravene.

Pressen var en virksom Faktor til at gennemtvinge Befolkningens Krav om et bedre Tilsyn med de falbudte Kødvarer, særlig den venstreprægede Provinspresse bragte fra 1880 hyppigt Meddelelser og Artikler, som giver de nøgterne Kendsgerninger om, hvilket Kød, der undertiden tilførtes Byerne ved Torvehandelen, hvad man brugte til Pølsefabrikationen - og Dyrlægenes noget forskellige Optræden som sagkyndige. Som Helhed var man godt tilfreds med Dyrlægenes Medvirken ved Kontrollen, men som man senere vil se, var nogle Dyrlæger for præget af de gamle Viborgske Synspunkter. Netop ved den Tid indførtes i enkelte Bykommuner en Slags Kontrol med Torvehandelen, og ved Kassation af Kød kroppe blev Sælgeren gerne hængt ud i »Avisen«; hvor der ikke fandtes en saadan Kontrol, bragte den stedlige Presse gerne en saadan Begivenhed videre i Tidens omstændelige og forsigtige Form for at animere Byraadet til at følge med Tidens Krav. Dette vil fremgaa af de følgende Uddrag, som er taget fra de midtjyske Blade, mest fra »Horsens Folkeblad«, som ivrigt arbejdede for at faa Kontrol og heri virksomt blev støttet af Byens Borgmester, Konsul Jessen.

Horsens Folkeblad, 17. September 1880.

Tilsyn med Salget af Kjød.

»Hvor nødvendigt det er, at det ovennævnte Tilsyn lægges i Hænderne paa sagkyndige Folk, ses bedst af et Tilfælde, der i denne Tid er forefaldet i Nyborg. Da Dyr læge H. Lund den 4. ds. undersøgte Kjødet hos en Slagter fra Øksendrup, fandt han, at det ham tilførte Oxekød var af en Ko, der havde lidt af Tuberkulose, og Udsalget af dette blev da foreløbig forbudt, og Dyr lægen afgav efter at Undersøgelsen paa Torvet var tilendebragt, en Erklæring til Politimesteren og udtalte i denne, at Kjødet efter Nutidens Viden burde kasseres som Føde for Mennesker og Dyr. Slagtermester Øland, der er ansat af Kommunen for at føre Tilsyn med Kjødet, var ikke tilfreds med Dyr lægens Erklæring og skjødnt Distriktslægen, der blev tilkaldt, straks erklærede, at Kjødet var af et Kreatur, der havde lidt af Tuberkulose, lod Politimesteren sig ikke nøje med disse Udtalelser, men sendte Kjødet til Landbohøjskolens Undersøgelse. Slagtermester Øland rejste med for at afgive sine Erklæringer. Fra Landbohøjskolen kom der imidlertid en Erklæring, der i Hovedsagen stemte overens med Dyr læge Lunds. Med Rette udtaler H. Lund til Slutning, at Slagterens Optræden som en med Dyr lægen ligestillet Autoritet i disse Spørgsmaal eller endog som ligestillet Autoritet forekommer ham aldeles uberettiget og at være en selvtagen Myndighed, der burde alvorlig vises til Rette, da den ubetinget skader Sagen.

Den Bemyndigelse, der er givet Slagterne der i Byen - enhver anden derboende Slagter lige saa fuldt som Hr. Øland - indeholdes i den af Sundhedskommissionen den 8. Marts forrige Aar udstedte Bekjætgørelse, punkt 2, og deri staar, at »Byens Slagtere er tilforordnede til efter maanedlig Omgang at gaa Dyr lægen til Haande med Vink og anden Vejledning ved de forefaldende Syn. Først naar Dyr lægen har erklæret Kjødet at være sundt og tjenligt til Spise, vil dets Forhandling blive tilstedet«. Dette er den eneste Bekjætgørelse, der omhandler den Assistance, Dyr lægen skal have hos Byens Slagtere; der er ikke Tale om, at Slagterne har nogen Stemmeret. Den Landslagter, der falbød dette Kjød, har tidligere gjort sig skyldig i et lignende Forhold. Stadsdyrlæge Th. Thorup fortæller i sine Erindringer i Veterinærhistorisk Aarvog 1935, S. 125, at Sagen endte med, at Slagtermesteren fornærmet trak sig tilbage, og Dyr lægen derefter foretog Eftersynet alene. Kontrollen var meget lemfvældig, det forlangtes ikke, at Organer skulde medbringes, og tuberkuløst belagte Kroppe blev godkendt, naar de ellers var gjort pænt i Stand ved Flaaning og paany tilsat Fedtstriber paa Ribben og andre passende Steder. Der blev dog taget strengt paa Kroppe, der var daarligt afblødt.

Den Mand i Jylland, som virkede stærkest for Indførelsen af Kontrol, var Formanden for Centralforeningen af jyske Slagtere, Slagtermester J. G. Nathan i Randers. Horsens Folkeblad refererer den 4. Marts 1880 et Byraads-møde i Randers, hvor man diskuterede de gentagne Klageskrivelser, som Slagtermester Nathan havde indsendt angaaende Kontrollen med syge og selvdøde Dyrs Kød.

Af Diskussionen fremgik det, at selv om Klagerne ikke vedkom Byraadet, men Politimesteren, hvis Embedsførelse man selvfølgelig ikke vilde kritisere, saa var Slagter Nathans Klager efter flere Byraadsmedlemmers Mening berettiget og hans Ihærdighed al Ære værd, hvorfor han fortjente den Støtte, Byraadet kunde give. Maaske det kunde hjælpe paa Forholdene med en anden Dyr læge som sagkyndig Konsulent for Sundhedspolitiet, dersom det kunde siges, at den nuværende var vel ængstelig for at gaa frem med tilstrækkelig Strengthed overfor de forskellige Kødvarer. - Man vedtog at sende Klagerne til Sundhedskommissionen.

Horsens Folkeblad slutter sit Referat med: »Horsens kunde vel ogsaa trænge til en »Slagter Nathan«.

Det maa man give Bladet Ret i, naar man læser kort Tid efter (19. Marts), hvad en Slagter indsender til Offentliggørelse:

Formentlig Salg af sygt Kød.

»I Onsdags mødte her paa Torvet i en Vogn en Krop Hestekød fra Lille Dalby, om hvilket det af Udsælgeren blev sagt, at det tilhørte en Dyr læge Rosenkilde fra Lille Dalby. Da en tilstedeværende udtalte den Mening, at Kødet var af en selvdød Hest, fremviste Udsælgeren en Attest fra Ejeren af Hesten, nemlig Dyr læge Rosenkilde, at Kødet var spiseligt. Man henvendte sig derpaa til Politiet med Anmodning om, at en Dyr læge her fra Byen maatte blive tilkaldt, men Politiet kom tilbage med den Besked, at den herværende Dyr læge ikke vilde have med Sagen at gøre, eftersom der forelaa en Erklæring fra en anden Dyr læge. Kødet laa dog løst opblødt med Vædske i Vognen, hvilket tydede paa, at Hr. Dyr læge Rosenkilde muligvis kan have taget Fejl i Bedømmelsen af Kødet.

Det vilde have været ønskeligt, om Byraadet vilde tage saadanne Forhold under Overvejelse, saa at alt Kød af tvivlsom Kvalitet kunde blive samlet paa et bestemt Sted med et Skilt, hvorpaa der var tilføjet Oplysninger om, hvad Kød der udsolgtes der.

Et Medlem af Slagterforeningen«.

Udtalelsen fra Randers om, at Politiets Dyr læge maaske var for ængstelig til at være streng nok ved Bedømmelsen, faar man bekræftet i Horsens Folkeblad den 30. December 1880: »Slagtermester J. G. Nathan meddeler i »Randers Avis«, at for en fjorten Dages Tid siden døde to Kreaturer i en Landsby ikke langt fra Randers efter Vaskning med Tobakssaft. Disse to Kreaturers Kød turde Dyr lægen paa Stedet ikke erklære for spiselig, men Dyr læge Hansen (Hans Jacob H. eks. 1845), der er Sundhedsvæsenets Konsulent, gav Tilla-delsen, og Kødet blev solgt omkring i Randers. Hr. Nathan har derefter tilskrevet Professor Bagge, hvis Svar gaar ud paa, at Kødet af et Dyr, der er død efter Vaskning med Tobakssaft, maaske vil kunne indeholde saa meget Nikotin, at det kan virke som Gift for Mennesker, naar det spises. Endvidere har Hr. Nathan indhentet en Erklæring fra en medicinsk Sundhedsautoritet, der udtaler, at Kød af den anførte Beskaffenhed ikke kan anvendes til Føde for Mennesker uden Fare for Sundheden. Politiet i Randers har forøvrigt ladet Forhør optage i Sagen«.

Som man ser, udtaler de høje Autoriteter sig overhovedet ikke om, at selvdøde Dyr kun i Undtagelsestilfælde er spiselige.

Horsens Folkeblad havde tidligere bragt Artikler om Hr. Nathans Kam-pagne for Kontrol, bl. a. denne den 11. August 1880: »Slagtermester Nathan i Randers, der med megen Iver har arbejdet for Indførelsen af Foranstaltninger mod Salget af sygt og fordærvet Kød, og bl. a. flere Gange har sat sig i Forbindelse med udenlandske Autoriteter for at faa konstateret, hvorvidt Ny-delsen af saadant Kød er farligt for Sundheden, erklærer i en Artikel i »Randers Avis«, at der i flere Aar ikke er solgt saa meget slet, sygt og fordærvet Kød der i Byen som netop for Tiden, og at den Kontrol, der paa Torvene føres med Kødet, er meget mangelfuld. Han meddeler tillige, at han efter at have læst en Beretning i et andet Blad om en Masseforgiftning i Uslar i Hannover, der var indtraadt for ganske nylig som Følge af Nydelsen af et sygt Dyrs Kød, skrev til Øvrigheden paa Stedet. Der er fra denne indløbet nærmere Oplysninger, som gaar ud paa, at mange Indbyggere i Landsbyen Delliehausen ved Uslar er blevne syge som Følge af Nydelsen af Kød og Pølser af en Ko. Denne Ko var løben bort fra Ejeren og fandtes efter en Dags Forløb lidende af et Skudskaar. Koen kom sig tilsyneladende, men blev noget efter syg paany og blev da slagtet, for at Kødet kunde sælges. Alle de af Byens Indbyggere - henved 100 - som havde nydt af Kødet eller Pølserne deraf, blev syge deraf, nogle haardt, andre let. En af de angrebne var afgaaet

ved Døden, og med flere saa det betænkeligt ud. Ifølge Kredsfysikus' Erklæring led den slagtede Ko af Raadforgiftning.

Den 8. November 1880 skriver Horsens Folkeblad: »I Aviserne læses hyppigt Meddelelser om, at der paa Torvene er blevet anholdt Kjød, som ved stedfunden Undersøgelse er befundet uanvendeligt til Menneskeføde og derfor paa Politiets Foranstaltning er blevet kasseret og nedgravet. Impulsen til den af Autoriteterne indførte Kontrol skyldes den jyske Slagterforening og navnlig dens Formand, Hr. J. G. Nathan i Randers. Denne har for nogle Dage siden fra den i Randers samlede Lægeforening gennem Formanden paa sammes Vegne modtaget en Skrivelse, hvor udtales den varmeste Tak til Hr. Nathan og Anerkendelse for hans ihærdige Bestræbelser for at regulere Slagtervæsenet. Lægerne tilføjer, at de alle efter bedste Evne ville støtte ham, naar og hvor Lejlighed gives. Som Svar paa et til den rettet Spørgsmaal udtaler Lægeforeningen ifølge »Berl. Tid.« som sin Overbevisning, at da det i visse Tilfælde kan fremkalde alvorlig Sygdom, bør Salget af fordærvet Kjød og Kjødet af syge Kreaturer forbydes. Hvad derimod selvdøde Kreaturer angaar, kan Kjødet af saadanne ikke skjønnes at være skadeligt, hvor der ved selvdøde forstaas, at et iøvrigt sundt Dyr er død ved Ulykkestilfælde«.

Her er for første Gang en Tilkendegivelse af, at Lægerne nu har samme Standpunkt som Dyrslægerne.

De nævnte Meddelelser om daarligt Kød har alle været fra Jylland, men det stod selvfølgelig ikke bedre til i Landets øvrige Egne.

»Silkeborg Avis« skriver den 9. November fra Sjælland: »Paa Ringstedegnen klages af flere navngivne Mænd over, at der sælges Kød af selvdøde Kreaturer, om hvis sunde Tilstand før Slagningen der har været al Anledning til at tvivle. Man har erfaret, at Kød af syge Kreaturer, som Dyrslægen har erklæret uhelbredelige, er solgt til Menneskeføde; en Slagter har solgt Flæsk af en selvdød So og saadant Flæsk skal være falbudt paa Torvet i Ringsted«.

Det har allerede været nævnt, at man saa med megen Mistillid paa den Pølsefabrikation, som i stigende Grad fandt Sted. Herom skal refereres som Eksempler nogle enkelte Meddelelser:

Horsens Folkeblad den 30. April.

Fordærvet Pølsemad.

Af denne Delikatesse indkom der i forrige Uge med Dampskib fra Jylland til København en Forsyning af flere Hundrede Pund nedlagt i en Fustage, bestaaende af Kødstumper, Indmad af Kreaturer o. s. v. bestemt til at undergaa

yderligere Behandling under Vuggeknive og derefter, behørig krydret, stoppet i Tarme og røget, i Form af Spegepølser at delikatere de kære Københavnerne. Den alt andet end liflige Duft, der udgik fra Fustagen, foranledigede imidlertid, at den blev stoppet og sendt til Landbohøjskolen til Undersøgelse, hvor Indholdet erklæredes for fordærvet og uskikket til Menneskeføde.

Horsens Folkeblad,
den 8. September 1880.

Hvad man laver Pølser af.

Aarhus Stiftstidende meddeler, at det er i Besiddelse af Bevis for, at to selvdøde Heste i forrige Maaned er som slagtede sendt fra Viborg til Aarhus til en Pølsefabrikant, naturligvis for at indlemmes i de Delikatesser, hvormed han regalerer Publikum.

Horsens Avis, 7. Oktober 1880.

En Nutids Pølsefabrik.

I Varde har der i nogle Aar eksisteret et Pølsemageri, som drev en ikke ubetydelig Forretning og tilvirkede en stor Mængde Pølser, som blev bragt i Handelen. Til disse Pølser anvendtes der for en stor Del Kjødet af gamle magre syge eller selvdøde Kreaturer, navnlig Heste og Køer, som opkøbtes i Omegnen og saa enten blev ført hertil og slagtet eller ogsaa blev de slagtede paa Stedet, hvor de købtes, og Kjødet da ført herind til Byen, hvilket, naar det saa altfor daarligt ud, undertiden skal være sket om Natten, muligvis for ikke at vække Politiets Opsigt. Dette Opkøb af syge Kreaturer var meget vel bekjendt i Omegnen, og det hændte tit, at der, naar et Kreatur var blevet sygt eller døde, blev sendt Bud til Pølsefabrikkens Ejer, om han vilde købe det, hvilket han da i Reglen gjorde, og han bekendtgjorde da ogsaa i Bladene, at han købte Heste, tjenlige til Slagtning samt magre Kreaturer.

For denne Industri indtraf i Aar en ubehagelig Begivenhed, der muligvis vil virke forstyrrende paa den vistnok iøvrigt ret indbringende Forretning, da der nemlig betales lave Priser for syge Kreaturer, saaledes undertiden 15-20 Kr. for en Ko; men Begivenheden er desto glædeligere for Offentligheden, da det jo ikke er godt at vide, hvad Indflydelse saadanne Lækkerbidskener i Form af Pølser, tillavede som foran omtalt, kunne have paa Sundheden. Der blev nemlig en Gang i Sommer efter forudgaaet Anmeldelse paa en større Gaard i Skads Herred købt en Hest, som havde været syg og derpaa havde været slagtet (onde Tunger sige ogsaa, at den var selvdød) og Kjødet ført her til Byen til Afbenyttelse. Sagen var imidlertid kommen til Politiets Kund-

skab, og dette i Forening med Distriktsdyrlægen synede da Kjødet, der erklæredes for ubrugeligt til Menneskeføde og blev beordret nedgravet, hvilket ogsaa skete, hvorefter der blev optaget nogle Forhør, der endte med en videregaaende Undersøgelse, som nok ikke er endt endnu, og under hvilke der skal være konstateret et stort Antal Tilfælde, hvori Kjød af syge eller selvdøde Kreaturer er anvendt til oftnævnte Brug, saaledes skal endogsaa et Svin, der led af »miltbrandartet Rosen«, være anvendt til Pølser. Foranlediget ved fornævnte Undersøgelse er der nu omsider fremkommet et Forbud fra Politiet, hvorved det under Straf er blevet forbudt Alle og Enhver i Varde Kjøbstad og Øster og Vester Herreder til Nogen at sælge Kreaturer, der ere eller maa formodes at være angrebet af anden indvendig sygdom end den saakaldte »Trommesyge, medmindre de have erholdt en autoriseret Dyr-læges Attest for, at Kjødet uden nogen som helst Fare for Sundheden kan anvendes til Menneskeføde«.

Distriktsdyrlægen i Varde, som sikkert har været Politimesterens sagkyndige Raadgiver ved det udstedte Forbud, var den meget ansete Dyr-læge Janus Anton Rahbek Berg, eks. 1864. Han flyttede 1890 til Esbjerg.

I Relation til disse Avisuddrag om Kød og Pølsevarer fra 1880 skal til sidst fremdrages en sørgmunter Hændelse, der vakte den største Opsigt og i flere Maaneder gav Stof til Aviserne. Den begyndte meget tragisk Mandag Morgen Kl. 3 i Fredericia. Her skulde 4 Jernbanevogne føres til Færgen. I de to Vogne fandtes ialt 11 Heste, som var opkøbt paa Randerseggen af Hestehandler Nielsen, Odense, og med Hestene var en 30-aarig Mand, Søren Peter Vissing fra Galten ved Aarhus. Vognene blev ført ned mod Færgestedet paa sædvanlig Vis med Rangérheste som Trækkraft, og to Portører skulde dirigere Farten, den ene ved Hjælp af Bremsen. Da Vognene var kommet godt i Gang, gik begge Portører hvert til sit ved en Misforstaaelse, saa da Kusken paa det sædvanlige Sted slog Forspandet fra, og der ingen Færge var og ingen til at bremse, rullede Vognene videre over Broklappen og ned i Vandet, hvor de tre blev staaende paa Bunden af Færgelejet og den sidste med Stykgods hængende udover Broklappen. Man fik i Løbet af Mandagen hugget Hul i Taget af den Vogn, hvor Hestepasseren laa druknet i, og bjerget hans Lig i Land. Vanskeligere var det med Hestene, som stod sammenbundne i Vognene, 3 i den ene, hvor Hestepasseren havde været, og 8 i den anden, men ved Dykkerhjælp lykkedes det ved Middagstid om Tirsdagen at faa de 8 Heste ud, som saa flød samlet i Vandet til gysende Beskuelse for de Rejsende, indtil de sidste 3 senere paa Dagen var reddet ud, og alle kunde bjerget i Land.

Tilbage stod saa Fordelingen af Ansvar og Erstatning til de skadelidte. Her handlede Statsbanerne hurtigt, den ene Portør blev straks afskediget og siden i December 1880 idømt 1 Maanedes Fængsel og fuld Erstatningspligt til Statsbanerne, den anden blev frifundet, men maatte dog betale Halvdelen af Sagsomkostningerne. Hestehandleren blev inden September Maanedes Udgang tilkendt 10.000 Kr. i Erstatning for Hestene som var af særlig god Kvalitet; Hestepasserens Kone og 5 à 6 Børn, som der skrives, blev bevilget 400 Kr. aarlig, saa længe hun sad i Enkestand, og 60 Kr. aarlig pr. Barn indtil Konfirmationen.

»Silkeborg Avis« noterer med Tilfredshed denne kulante Understøttelse, idet den var en Del højere end hvad der tidligere var givet ved Ulykkestilfælde, hvor der ellers var ydet en »temmelig god Understøttelse«.

Den ulykkelige Begivenhed skulde jo efter dette være ordnet tilfredsstillende, og Sagen endt og hurtigt glemt af Offentligheden, men midt i det hele udviklede sig en Transaktion, som vakte megen Opsigt og var til liden Ære for Statsbanerne. De druknede Heste, som maatte erstattes saa dyrt, solgte Statsbanerne nemlig for en Pris af 15 Kr. Stykket til Slagter Ludvig Kraul i Horsens til omgaaende Levering pr. Bane. Det rygtedes hurtigt, og da man i Horsens absolut ikke syntes om at faa noget af disse Heste forhandlet i Byen som spiseligt Kød eller Pølser, mødte Politiet op ved Kadavernes Ankomst Onsdag og Torsdag sammen med en Dyrlæge. Denne maa have været betænkelig ved at kassere saa meget Kød paa en Gang, muligvis har han betragtet det som en formildende Omstændighed, at Hestene havde opholdt sig saa længe i Havvand, for han gav Attest paa, at »Kødet, om det end ikke var af bedste Slags, dog uden Fare for Sundheden kan nydes af Mennesker«. Politiet bestemte dog, at Kødet ikke maatte forhandles i Byen; det blev saa nedsaltet og sendt til Tyskland, hvad Politiet manglede Hjemmel til at forbyde.

»Horsens Avis«, hvis Kommentar til denne Handel gengives i de fleste Blade, »kan ikke tilbageholde sin Forbavselse over, at Statsbanernes Styrelse har kunnet finde det passende og forsvarligt at sælge disse Kadavere paa en saadan Maade, at der ikke haves nogen Garanti for, at Kødet af dem ikke bliver benyttet til Menneskeføde, hvortil det dog umuligt ret vel kan egne sig«.

Man syntes heller ikke om Statsbanernes lidt for smaalige Handlemaade i København, hvor den gav Anledning til en Vise, som blev udsendt i Vittighedsbladet »Ravnen« den 26. September. Den blev meget populær - undtagen i Statsbaneledelsen - og lyder:

Ny sørgelig Vise

om de elleve døde Heste, hvis Kroppe blev erklæret for god Føde
og kørt i Tyskerne

Melodi: Og dersom du morer dig daarligt (samme som: En svensk Konstabel)

1

Og det var de elleve Heste
som druknede ved Frederits,
de var af de allerbedste,
den Sag er sikker og vis.

2

Og Statsbanen skulde betale,
det kunde den ikke li',
saa lavede den en Skandale,
og Dyrlægen stod den bi.

3

De Dyr, som var druknet i Havet,
blev regnet for dejlig Mad,
de skulde ha' været begravet,
men solgtes i Horsens Stad.

4

Og femten Kroner for Stykket
tog Statsbanen ind med Glans;
det stod der i Berlingske trykket,
og Kødet kom udenlands.

5

Jeg synes dog, det er mærkværdigt
at Hestepasseren ej,
som ogsaa med Livet blev færdigt,
blev partet og sendt samme Vej!

6

At Tysken skal trækkes med Sulet
det finder jeg er for slemt,
vel sandt de engang har os mulet
men det burde snart være glemt.

7

Hvad siger man om en Regering,
som handler med selvdøde Dyr
til Jammer og Sygdoms Formering.
Vi maa nok paa den holde Styr!

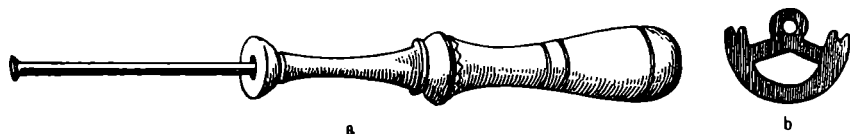
Træk af Hundegalskabens Historie

Af Forfatteren V. J. Brøndegaard

Hundegalskaben eller Vandskræk (*Rabies, Hydrofobi*), der nu truer med at overskride vort Lands Sydgrænse, er en af de Dyresygdomme, vi kan følge længst tilbage i Historien. Desuden er det den eneste af alle Hundens Sygdomme, der har været Genstand for større medicinsk Opmærksomhed lige til Nutiden.

Allerede den græske Forsker Aristoteles (384-322 f. Kr.) nævner denne Sygdom. Om de berømmelige Bersærker siger Sagaen Heimskringla, at de undertiden *varu galnir sem hundar* og at de *da betu i skjoldu sina* - hvilket beviser, at Rabies fra de ældste Tider her i Norden har været kendt som Sygdom for baade Dyr og Mennesker. I samme Saga fortælles, at da Venderne ødelagde det norske Kongshelle 14. April-16. Maj 1135, opførte Hundene sig »saa ilde, at ingen kunde holde paa dem; de sled sig løse og bed i alt, hvad de kom i Nærheden af, baade Folk og Fæ. Men alle, som blev bidt og blødte gik fra Forstanden, alle som var med Barn aborterede og blev gale«. ¹ Rimeligvis har Erobrerne ført rabiesgale Hunde med sig, der atter har smittet Nordboernes Husdyr.

Før man kendte mere virksomme Midler (Udbrænding, Ætsning, Vaccinering), hørte Rabies-Tilfælde næsten til Dagens Orden i alle Kulturlande, og navnlig i Rusland, Ungarn og Middelhavslandene har Sygdommen krævet mange Tusinde Dødsofre. Som en frygtelig Epidemi hærgede Sygdommen Tyskland og England i 1830. Dens voldsomme Symptomer og sikkert ikke

a. Instrument til Udbrænding af Hundebid (Böhmen), b. Brændemærket

mindst dens gaadefuldt lange Inkubationstid (2 Uger - 3 Maaneder) bidrog til at øge Uhyggen og Frygten for at blive bidt af en gal Hund. Muligvis har omstrefjende rabiesyge Hundes og Ulves Overfald paa Folk gjort sit til at holde Liv i den gamle Folketro om Varulve.²

Takket være strenge og energisk haandhævede veterinære Politiforanstaltninger samt naturligtvis Pasteurs Indførelse af Vaccinen (1885), lykkedes det at trænge Hundegalskaben stærkt tilbage. Dødeligheden for behandlede Patienter, der hidtil var ca. 30 pCt., gik helt ned under 0,2 pCt. Dog blev endnu 1905 alene i Preussen 368 Personer bidt af 211 rabiesgale Hunde, 7 Katte, 4 Køer og 2 Heste; 11 af de saarede døde.³ Ved første Verdenskrigs Udbrud var Sygdommen dog sjældent i Tyskland og praktisk taget ikke forekommende i Skandinavien; Opløsningen af Samfundsordenen navnlig under sidste Krig bidrog til, at den atter kunde vinde Terræn i Tyskland. For Tiden gennemføres som bekendt strenge Forholdsregler i Sønderjylland for at hindre, at tamme eller vilde Dyr bringer Smitten til Danmark.

Før Pasteur gjorde sin epokeskabende Opdagelse, at Rabies skyldes et mikroskopisk Smitstof (Virus), var baade Lægfolks og Lærdes Forestillinger om Sygdommens Væsen og Behandling saa forvirrede og uklare, at vi i Dag næppe kan faa det rette Begreb om Datidens Raad- og Hjælpeløshed.

Sygdommens Opstaaen mente man kunde skyldes Dyrets Ophidselse som Følge af Tørst, utilfredsstillet Kønsdrift, Lynild, Gift, Indvoldsorm, Nydelsen af »et Dyrs Kød, som enten er creperet af Galenskab eller af en anden anstikkende Sygdom« (1816)³ samt - ondsindede Folks Trolddomskunster.

Fik en Hund blot een Gang som Hvalp Kvindemælk at drikke, kunde den aldrig blive ramt af Rabies.⁴ Papirlapper med Trylleformler blev bundet paa de rabiesgale Hunde og andre Husdyr, eller man skrev f. Eks. *Artus Gortus Refortus* paa et Stykke Brød og gav Dyret det at æde. Kr. Boers nævner en hel Række af disse tildels meget gamle Trylleformularer mod Hundegalskab.^{4a}

Christiern Pedersen har i sin Lægebog 1533 seks Midler »Faar en Galen Hundz bid«. I alle Læge- og Urtebøger fra Oldtiden til den nyere Tid findes et meget stort Antal Raad, men da de kun angaar Mennesket, forbigaaes de her.⁵

Af Midler, der bragtes i Anvendelse, naar et Dyr eller Menneske var blevet bidt og smittet, kan nævnes: Oldenborrer fanget i Maj Maaned og druknet i Honning; de indgaves hele, eller »Saften« blev presset af Insekterne. »Dette er et berømt Middel mod Vandskræk, naar det bruges straks, før Vandskrækken indfinder sig«, hedder det i en Samling haandskrevne Lægeraad fra

Ringkøbing-Eggen.⁶ I Preussen og Rusland lagde man knuste Oliebiller (Me-loë) paa Saaret; Midlet har vel virket omtrent som et Spanskflue-Plaster.⁷

En norsk Forfatter fra 1500-Tallet oplyser, at mange Køer, Heste og andre Husdyr blev bidt af gale Ulve og døde. Bønderne kendte ikke andet forebyggende »Middel« end at gøre *Nødild*, d. v. s. frembringe Ild ved Gnidning, og lade Røgen derfra gaa henover Køerne.⁸ Andre lod en »Bustein« (et Konkrement af Haar og ufordøjelige Foderrester i Drøvtyggerses og Hestes Tarmkanal) ligge i rabiessyge Køers Drikkevand.⁹

I det gamle Rusland skulde hunde- og ulvebidte Heste jages hver Dag i en hel Uge til de sveddryppende styrtede. Allerede den romerske Leksikonforfatter Celsus skrev i Tiden omkring Kristi Fødsel, at bidte Dyr og Mennesker kunde reddes, hvis de uventet blev slynget i koldt Vand; samme Praksis var gældende i Tyskland¹⁰, og »Chokbehandlingen« omtales 1761 af Th. Holm (se nedenfor) saaledes: »De gamle . . . kastede pludseligen de galne saavel Mennesker som Dyr hovedkulds i Vandet, og meente saaledes ved en Skræk at hielpe dem; men de mangfoldige Forsøg og Igentagelser, der ere anstillede, vidne noksom om dette Middels Ufuldkommenhed«.

Grønne eller tørrede Skovmærker (*Asperula odorata*), indgivet med Mælk eller Brød, regnedes for et probat Middel.¹¹ Men en ganske særlig Berømmelse i denne Henseende opnaaede vore Agres nu saa upaaagtede, men smukke lille *Arve* (*Anagallis arvensis*) med de højroede Stjerneblomster, der kun aabner sig i klart Vejr - derfor maaske bedre kendt under det originale folkelige Tilnavn »Grine-til-Middag«.

Rødarven har siden Oldtiden været brugt mod snart sagt alle Menneskets Sygdomme.¹² I det antike Ægypten var dens Saft blandet med Honning et Lægemiddel for Husdyrs Øjenlidelser¹³ - en Anvendelse, som baade Grækeren Dioskurides og Romeren Plinius omtaler i deres Skrifter fra det 1. Aar e. Kr.¹⁴, og fra hvilke den automatisk er overgaaet til de gamle Urtebøger. I Persien bruges *Anagallis* stadig som Middel mod Sygdomme i Hestenes Øjne¹⁵, i Bayern syes et Bundt *Fellwurz* (= *Anagallis*) i et Klæde, der hænges for Synet af Køer og Heste med *Augenfell* (hvide Øjenpletter, Keratitis).¹⁶

Planten er saponinholdig og regnes af Almuen for giftig. Det knæsatte tyske Navn *Gauchheil* er ældgammelt; Forstavelsen er beslægtet med dansk 'Gæk Nar' og skulde altsaa betyde saadan noget som »Narre-Læger«, d. v. s. en Henvisning til Anvendelsen mod Sindssygdomme.¹⁷ Dette falder ogsaa godt i Traad med, at den giftige og rød-blomstrende Urt er blevet anset for dæmonfordrivende og dermed egnet som et specifikt Middel mod Hunde-

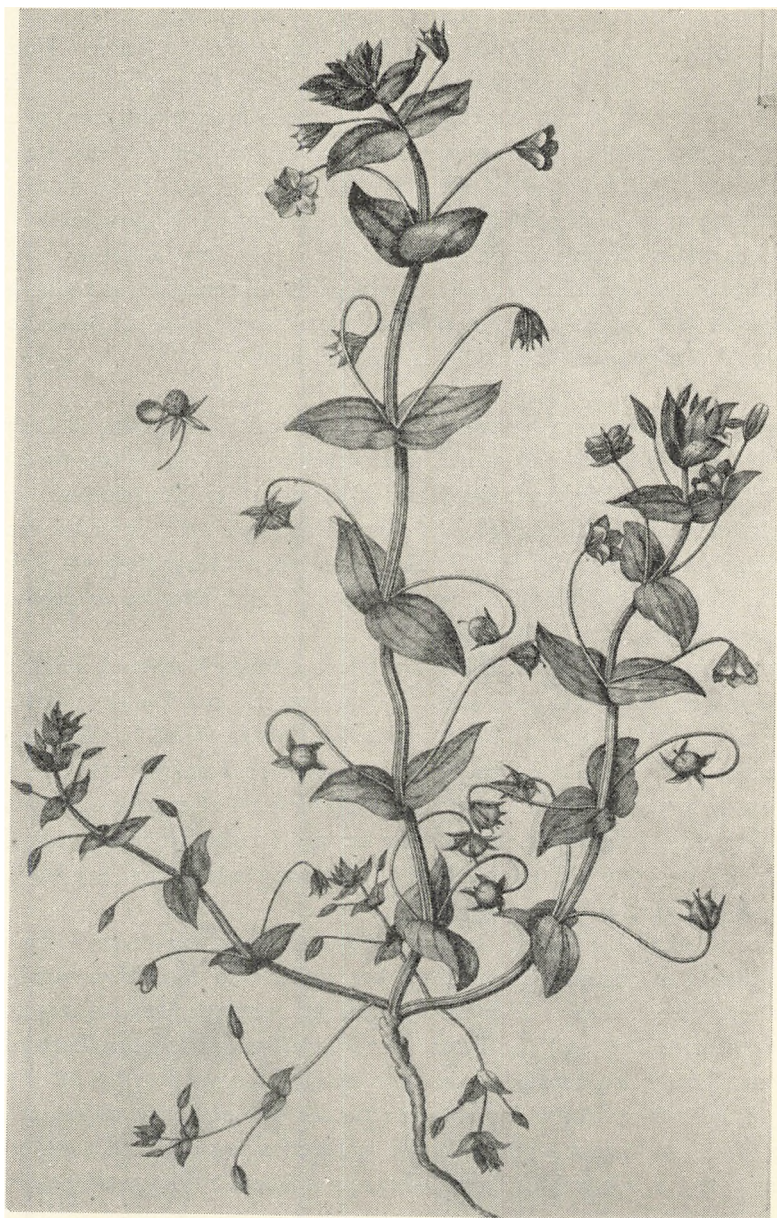
galskab. I Tabernaemontanus' Urtebog (1588-91) hedder det i Udgaven 1737: »Die Jäger pflegen/wan ihnen die Hund von andern wütenden Hunden gebissen werden/dieselbige Wunden in fliessendem Wasser wol mit Sand auszuwäschen/und hernach diss Kraut in gebackenen Eyern einzugeben, ist auch dem Menschen dienlich/wann sie es/alsbald sie gebissen/einnehmen«. I en anden Urtebog, Matthioli's »New Kreuterbuch« 1563, fol. 203 ff., er Rødarvens Anvendelse mod Hundegalskab Genstand for en længere Diskussion.

Kristian IV's Livlæge Simon Paulli skriver i sin »Flora Danica« 1648 og »Quadripartitum Botanicum« 1667, at Anagallis' Anvendelse mod Hundebid ogsaa kendes af »den gemeene Mand«. 1720 nævnes den af Johannes de Buchwald i »Specimen Medico-Practico-Botanicum«.

Den 22. Maj 1758 promoveredes Landfysikus Bruch i Strasbourg til Doktorgraden for en Dissertation om den røde Arves kemiske og medicinske Egenskaber, især mod Hundegalskab. Hans Opdagelser og Undersøgelser vakte stor Interesse i det rabieshærgede Mellemeuropa, og i 1761 udsendte den da 30-aarige danske Læge T h e o d o r H o l m e n »Kort Afhandling om Anagallis eller Rødarve og dens Kraft og Brug mod Vandskræk« fra de berlingske Arvingers Bogtrykkeri i København.

Skriftet var kun paa 30 Sider i Oktav, bilagt et smukt Kobberstik af Planten, men var dog den første mere eksakte Undersøgelse paa Dansk, skønt Forfatteren gør flittigt Brug af Bruch's Materiale. Stoffet dertil har han sagtens indsamlet under sin Studierejse gennem Holland og Frankrig 1757-60; hvad der har bevæget ham til at skrive Bogen er imidlertid efter hans eget Udsagn »det Rygte om Vandskræk, som hist og her paa Landet har befængt en Deel Mennesker og levende har rørt nogle af vore fornemste Læger, der har faaet Tidende om denne farlige Sygdom«.

Efter omstændeligt at have opregnet Plantens mange tilskrevne Virkninger mod allehaande Sygdomme hos Mennesket, saadan som de omtales navnlig af Oldtidens Læger, skriver han: »De gamle, der mærkede denne Urtes Kraft til at modstaae Gift, og til at dæmpe de forunderlige krampagtige Bevægelser, som man seer i den faldende Syge [Epilepsi], der synes at være det samme som fordums Besættelse af Dievelen, ansaae den som en Urt af en besynderlig Hexe-Kraft, som kunne afvende Ulykke og Fare fra deres Huuse . . . Hvor viit vi bør gaae i at troe anførte Egenskaber, som Skribenter tillegge denne Plante, er mit Forsæt ikke her at undersøge; man seer letteligen, at meget af den Dyd Planten tilskrives, er overdrevet . . . «

Rød Arve (*Anagallis arvensis*). Kobberstikker i Theodor Holms Afhandling 1761)

Selv tvivler han dog ikke paa Anagallis' rabiesfordrivende Evner, idet han fortsætter:

» - For omtrent tredivie Aar siden [altsaa ca. 1730] fandtes der en Mand i Byen Pirmansens i Hertugdømmet Zweybrück¹⁸, der ejede et Pulver, som kurerede Mennesker og Dyr for Vandskræk. Samme fik et stort Ry og mange kom dertil for at faa dette Pulver, men i lang Tid vidste ingen, hvoraf det bestod, indtil en Oberst fra Zweybrück tilfældigvis kom derhen og opdagede, at det berømte Middel mod Vandskræk ikke var andet end pulveriseret Anagallis, og dette bekendtgjorde han siden for alle og enhver. »Saasnart Een er bidt, skal han strax toe Saaret i varmt Vand, eller om han har det, i Vand af Anagallis; er Saaret i Hast groet sammen bør det aabnes igien, for i samme at strøe af Urtens Pulver . . .« Til Mennesker ordineres $\frac{1}{2}$ -1 Kvint eller 3-6 Knivspidser pulv. Anagallis i Vand evt. Thevand eller tynd Suppe; til Heste, Køer, Svin, Hunde, Geder og Faar: 1 Kvint - $\frac{1}{2}$ Lod Anagallis-Pulver paa Brød eller med lidt Salt og Allun i lunkent Vand«.

I Slutningen af sin Afhandling anfører Th. Holm nogle Attester, som »kunne vidne, at Urten tiener til at modstaae denne Svaghed, som jeg ønsker aldrig maae angribe mine Landsmænd!«; her skal blot nævnes en enkelt af dem:

»I Waldmor i Zweybrück havde en rasende Fæe-Hund bidt en Tyr tilligemed den største Deel af Horn-Qvæget; da Hr. Bruchs Fader blev hentet, stod Tyren ikke meere til at rædde, siden den allerede var vandskye og rasende og kastede Rødderne op igien, og døde altsaa i stærkt Raserie tilligemed nogle af Kiøerne. De andre, saavel Mennesker som Qvæg, der endnu ikke vare rasende, og indtogte Urten, bleve alle saa got som revne Døden af Struben og bragte til forrige Helsen igien«.

»Disse og andre ypperlige Virkninger, som Rødarven yttrede i at forekomme de paa rasende Hunde-Bid følgende farlige Tilfælde, bevægede den Høysalige Hertug Gustav [Samuel Leopold, d. 1731] af Zweybrück til at lade udgaae en Befaling, i Kraft af hvilken Sognefogederne i Hertugdømmet Zweybrück bleve tilholdte i rette Tid at samle og tilberede en tilstrækkelig Mængde af Anagallis, for deraf at betiene sig i paakommende Tilfælde«. En tilsvarende Forordning om Indsamling og Tilberedning af Rødarver blev 28. Maj 1749 udstedt i Bispedømmet Bamberg i det nordlige Bayern.

Th. Holms lille Bidrag til Hundegalskabens Bekæmpelse blev gjort til Genstand for en ret negativ Recension i Nr. 37 af »Kiøbenhavnske Nye Tiden-der om lærde Sager« (10. September 1761). Den anonyme Anmelder mente

ikke, at Holms kemiske Skildringer var rigtige - »Dog!«, tilføjer han i en ondskabsfuld Parantes, »maaskee Forfatteren ey heller vil have sine Ord tagne i den strengeste Meening«. Videre lægges det Holm til Last, at han ikke nævner at Midlet »her i Dannemark har . . . i det mindste over 100de Aar været bekiendt, ey alene for Lægerne, som forstaae de lærde Sprog, men og for Danske Urtekiendere«. Til Slut glatter Anmelderen dog ud ved at tilføje:

»Her see nu vore Læsere Indholdet af dette Skrift, hvorved denne ypperlige Plante, hvis Virkning mod Vandskræk de Kyndige vel tilforn have kiendt, og kortelig er beskrevet af Forfædrene, gøres yderligere bekiendt for hver Mand. Man er i vore Tanker Hr. H. saa meget meere forbunden som denne liden Afhandling, som den er udgiven paa en Tiid, da den synes høyst nødvendig, og omendskiønt Hr. H. ikke kan siges at have gjort noget nyt, saa viser dog Afhandlingen, saavel som det tillagte smukke Kaabberstykke, at han har havt Lyst til at ville gjøre noget almindeligt Godt.«

Den angrebne for omgaaende i Blækkuset, og i et »Anhang« til Nr. 40 svarer han i tildels meget bidske og sarkastiske Vendinger:

»Min Herre! Een af de Pligter, som meest har staaet, og stedse vil staae mig for Øyen, er Taknemmelighed imod enhver, som har gjort noget, der er faldet ud til min Fordeel. Jeg bør derfor ingenlunde glemme Dem, min Hr. Forfatter! som med Deres Critique imod min lille Afhandling har gjort mig en større Tieneste end De maaskee vel selv tænke . . . naar en af Deres Liige med al sin Stræben og Umage i at udfinde noget, som er værdt at sætte ud paa et Skrift, dog ey kan komme videre end at hænge sig ved en og anden lidet eller intet betydelig Omstændighed, som ikke er en Hægte værd, om den var saa eller anderledes, da er det større Berømmelse for Autor, end om man gav ham de prægtigste Lovtaler«.

At han ikke har anført danske Forfattere skyldes - siger han - at disse kun havde »en overleveret Kundskab, som grunder sig paa erfaringsløse Fornuftsslutninger og Overensstemmelser«. Og saa følger denne Snert til Anmelderen: »Men hvor har Deres Iver ført Dem hen? har jeg ikke anført originale Skribentere, som har skrevet mange Aarhundrede tilbage i Tiden . . . Naar jeg anfører Hovedskribenterne, hvorfor skal jeg da lastes for at have forbiegaaet Udskrivere? Jeg gaar til Kilden, men hvo, som heller vil øse af de smaae Jordbække, skal have Lov dertil for mig«. - »Mit Arbejde er endelig ikke nyt; saa meget desto bedre. Jeg troer, at det er til større Nytte at bekiendtgjøre et Middel, som ved en forgaaende Erfaring har fortient at blive meere bekiendt, end at udgive et tvivlsomt splindernyt Hierne- Foster . . . «.

Endelig anfører Holm et Tilfælde, hvor Dr. Fabricius paa Frederiks Hospital har helbredet en lille hundebidt Pige med Anagallis, og slutter: »Jeg er, Min Herre, Deres Tiener T. Holm. - P. S. Skulle min Replique imod Formodning sætte Dennem endnu engang i Bevægelse imod mig, da viid, Min Herre! jeg svarer ikke mere; thi: jeg anseer det allereede for en Daarlighed at have uden Aarsag besvaret Deres Critique, og vil jeg i det Fald rette mig efter det bekjendte Ordsprog: At den er den Klogeste, som tier«.

Der fremkom dog ikke flere Indlæg i Sagen, og Th. Holm fik ogsaa snart meget andet at tænke paa. Aaret efter (1762) blev han Læge og Professor i Naturhistorie ved Sorø Akademi; 1765 tog eller fik han sin Afsked - og fra nu af indledte han en diplomatisk Karrière, der hurtigt førte ham op ad Rangstien til Rigets højeste Embeder. Han udnævntes til Overkæmner, Kabinetsekretær hos Dronningen, adledes 1781 med Navnet Holmskiold, blev efterhaanden Justits-, Etats-, Konferens- og sluttelig Gehejmerraad til sin Død i Revolutionsaaret 1793.¹⁹

Men medens Rabies-Midlets Forkæmper saaledes steg og steg til denne Verdens højeste Glans og Berømmelse, gled hans lille røde Arveblomst mere og mere i Glemmebogen. Andre Forfattere kom med nye Midler, bl. a. Brugen at tørret Galnebær-Rod²⁰ og pulveriseret Rod af Skeblad,²¹ men ingen af dem viste sig virkelig at svare til de store Forventninger og navnlig til de Lovprisninger, der blev dem til Del af de medicinske Forfattere.

I Dag lever de røde Arveblomster en gemt og glemt Tilværelse paa vore Agre. Men netop i denne Tid er det værd at kikke lidt nærmere paa den smukke Vækst, der engang blev regnet blandt Floraens nyttigste Repræsentanter. Forøvrigt har en Professor Bohn nu paavist, at Rødarven indeholder Stoffer med en vis Indvirkning paa det centrale Nervesystem, Hjernen og Rygmarven²² - altsaa endnu et af de efterhaanden mange Eksempler paa, at Fortidens Folketro og -medicin tit byggede paa et eksakt Grundlag og rummer en Kærne af Sandhed.

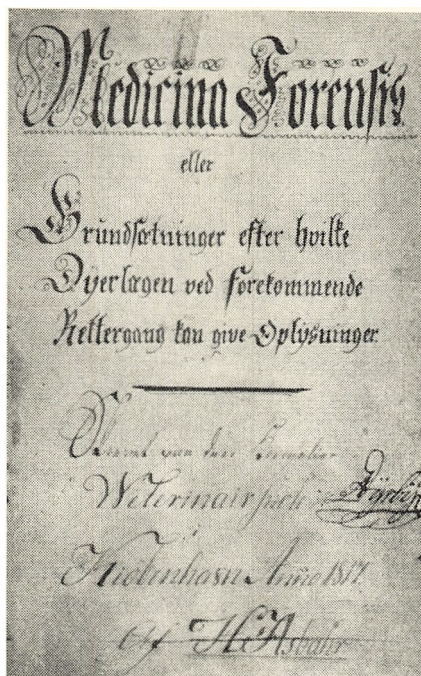
LITTERATURHENVISNINGER

¹ I. Reichborn-Kjennerud, *Vår gamle trolldomsmedisin* III (1940), 151f. ² Hovorka & Kronfeld, *Vergleichende Volksmedizin* II (1909), 422f. ³ Kr. Boers, *Dansk veterinær Folkemedicin* (1939), 317f. ⁴ *Dansk Folkemindesamling* 128/1: 86 (Gandløse); Hovorka-Kronfeld II, 425. ^{4a} Boers 318, sml. Hovorka-Kronfeld II, 423, 431, 433. ⁵ Der kan henvises til: E. Tang Kristensen, *Gamle Raad* (1922), 48, 132, 309 m. fl. og Hovorka-Kronfeld II, 422-444. ⁶ Tang Kristensen 132. ⁷ Hovorka-Kronfeld II, 424, 431. ⁸ Reichborn-Kjennerud III, 152, sml. Bernhard Olsen i *Illustr. Tid.* 1886, 548. ⁹ Reichborn-Kjennerud i *Maal og minne* 1921, 1ff. ¹⁰ Hovorka-Kronfeld II, 423, 425, 431. ¹¹ Boers 318; v. Luce mener i sin *Topographische Nachrichten von der Insel Oesel* (1823), at Midlet allerede da er glemt i Estland. ¹² Se f. Eks. Heinr. Marzell i *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*

III (1930/31), Sp. 316f. og i Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen (1943), Sp. 253-260 (m. udenl. Navne; righoldig!); Olga Böhme, Heilende Pflanzen (1942), 38f. og Chr. Stapelkamp, Anagallis arvensis, guichelheil, in volkstaal, volksgeneeskunde, volksgeloof -i: Saxo-Frisia (Assen) IV, 5-15, 24-32, 41-44. ¹³ Fr. Woenig, Die Pflanzen im alten Aegypten (²1886), 377. ¹⁴ Pedanii Dioscuridis Anazarbei de materia medica 2, 178, 209; Naturalis historiae 26, 144f. ¹⁵ K. Jessen & J. Lind, Det danske Markkruddes Historie (1922/23), 163. ¹⁶ H. Marzell, Bayerische Volksbotanik (1925), 167, (med Citat fra Plinius;) ogsaa i Frankrig: E. Rolland, Flore populaire 9,60. ¹⁷ Se Marzell, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen I (1943), Sp. 253f., 257 (m. Litt. henv.). ¹⁸ Nu Rheinland-Pfalz, hørte 1654-1718 til Sverige. ¹⁹ Carl Christensen, Den danske Botaniks Historie, Bibliografien (1924/26), 60 og Dansk biografisk Leksikon. ²⁰ Johan Heinrich Münch, Underretning om Brugen af Belladonna i Vandkræk . . . ; oversat af Rudolph Buchhave (Kbh. 1784, 48 S. 8°); Boers 318 < Jacobi, Underviisning for unge Fruentimmere IV (1816), 76. Naar denne meget giftige Vækst er blevet brugt, skyldes det sagtens det folkemedicinske Motto »similia similibus curantur«; jnf. karakteriserende Folkenavne i Marzell, Wörterbuch (1943), Sp. 519f. ²¹ Poul v. Svinjiin, Alisma plantago. Et virksomt Mittel mod gale hundes Bid. Overs. v. J. C. Satterup (Kbh. 1818, 16 S. 8°). Mod brugen af dette sikkert ganske harmløse »Middel« nedlagde Medicinalstyrelsen i St. Petersborg Forbud (Hovorka-Kronfeld II, 427). ²² Niels Hewe, Välsignade växter. Skrock och facta om hundra läkeörter (1939), 93.

Nødild. (Illustreret Tidende 1886)

Perlen i min Samling

Af A. Møller-Sørensen, Professor ved Veterinærhøjskolen

Denne tilbagevendende Overskrift i en af vore Hovedstadsaviser dækker over Beskrivelsen af den eller de Genstande, som Lærerne sætter størst Pris paa, og som de er kommet i Besiddelse af ved Arv eller Køb. I de efterfølgende Linier skal jeg ganske kort beskrive omend ikke Perlen, saa dog een af mine Perler for Aarbogens Læsere.

I 1937 modtog jeg som Gave fra Dyrlæge N. Gudme, Rørbæk pr. Saxkjøbing, en lille Bog, hvis Bind var noget medtaget af Tidens og Musenes Tænder, men som ellers var ret velbevaret. Bogen havde Dyrlæge Gudme fundet paa en lollandsk Landboejendom. Paa Rygtitlen kan tydeligt læses »*Medicina forensis* og *Operationslære*«. Bogen bestaar af 67 og 89 paginerede Sider, henholdsvis indeholdende Retsmedicin og Operationslære, og er skrevet med gotiske Bogstaver paa gammel Tids Skrivepapir af Format 10×15 cm.

Som det her gengivne Titelblad viser, er Bogen skrevet paa Den kongelige Veterinærskole 1817 af *H. Asbahr* og har senere tilhørt *A. Dyrbye*, der ogsaa har skrevet sit Navn paa Titelbladet. Tiden har ikke tilladt mig at efterspore Asbahr, der ikke findes i de sædvanlige lettere tilgængelige Fortegnelser, medens *A. Dyrbye* er eksamineret 1822 og er identisk med den Dyr læge *Dyrbye*, der er omtalt i Veterinærhistorisk Aar bog, 4. Aarg. 1937 i *Kristen Klastrups Afhandling »De Troelstrup Dyr læger«*.

Efterhaanden har Nutidens studiosi medicinae veterinariae danske Lære- og Haandbøger eller autoriserede Referater af deres Læreres Forelæsninger i Modsætning til de Studerende, der under den officielle Betegnelse Veterinærelever, for ca. 50 Aar siden maatte forlade sig paa deres Evner til at referere Forelæsningerne. Resultatet heraf blev, at enhver ordentlig og god Haandskrift blev ødelagt, efter at man havde refereret 3-4 Forelæsninger dagligt gennem hele Studietiden. Det var imidlertid ikke enhver beskaaret at kunne opfatte og igen nedskrive tilstrækkeligt meget og tilstrækkeligt hurtigt og godt, hvilket resulterede i, at en meget driftig Veterinærelev, *Otto P. T. G. Madsen* fremstillede Referater af saa godt som samtlige Fag og lod disse mangfoldig-gøre i autograferet Form.

De fleste af disse Referater var imidlertid lige saa ringe, som de, efterhaanden som de blev sjældnere, blev mere kostbare, men en enkelt Undtagelse er dog Referat af *A. W. Mørkeberg's Forelæsninger* over den almindelige Chirurgi, som *Madsen* udsendte i 1906 og som blev anvendt i over 20 Aar. Dette Referat var en saa nøjagtig Gengivelse af *Mørkebergs* Forelæsninger, at man blandt de Studerende diskuterede, om *Mørkeberg* holdt sine Forelæsninger efter *Madsens* Referat, eller om *Madsen* havde laant *Mørkebergs* Manuskript.

Senere Tidens Studerende har jo ogsaa arbejdet med saadanne, mere og navnlig mindre gode, Referater, og det kan derfor maaske have Interesse at se, hvad en af den kongelige Veterinærskoles Elever eller Lærlinge har faaet ud af at referere *E. Viborgs* Forelæsninger over Operationslæren 1817. I det følgende skal jeg meddele, hvad der er angivet om Trepanation, idet hostaende Illustration viser Bogens Side 34-35. Jeg gengiver Teksten med Referentens Stavemaade og Interpunktion; hele *Asbahrs* Gengivelse af Forelæsningen gør paa mig Indtryk af at være refereret direkte ved Foredraget og ikke at være Renskrift, selv om de forekommende Stavfejl jo ogsaa kan skyldes, at *Asbahr* ikke var nogen Pennens Mand, men maaske var dygtigere med Hammeren ved Ambolten.

I min Gengivelse er to Ord, for hvilke jeg ikke har kunnet finde nogen

Mening, skønt den gotiske Skrift er vel læselig, angivet med de i Originalteksten forekommende Bogstaver i ().

Afsnittet lyder saaledes:

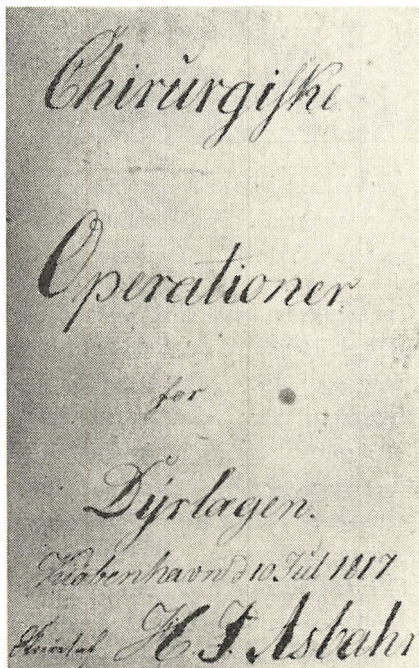
Trepanering.

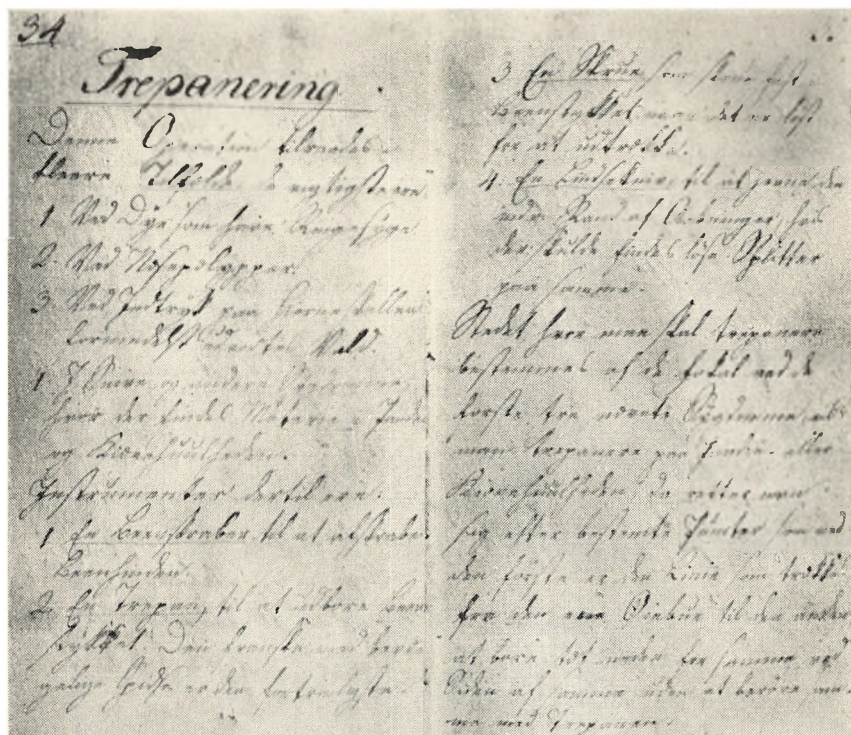
Denne Operation tilraades i flere Tilfælde, de vigtigste ere

- 1) Ved Dyr som have Drejesyge.
- 2) Ved Næsepolypper.
- 3) Ved Indtryk paa Hierneskallen formedelst udvortes Vold.
- 4) I Snive og andre Sygdomme, hvor der findes Materie i Pande- og Kiævehuulheden.

Instrumenterne dertil ere:

- 1) En Beenskraber, til at afskrabe Beenhinden.
- 2) En Trepan, til at udbore Beenstykket. Den franske med bevægelige Spidse er den fortrinligste.

- 3) En Skrue, som skrues fast i Beenstykket, naar det er løst for at udtrække.
- 4) En Lindsekniv, til at jævne den indvendige Rand af Aabningen, hvis der skulde findes løse Splitter paa samme.

Stedet, hvor man skal trepanere bestemmes af de (fokal?) ved de tre første nævnte Sygdomme, vil man trepanere paa Panden- eller Kiævehuulheden, da retter man sig efter bestemte Puncter som ved den første er den Linie som trækkes fra den ene Øiebue til den anden, at bore tæt neden for samme ved Siden af samme uden at berøre samme med Trepanen. Ved Kiævehuulheden den nederste Del af Kamforsætningen; skal Operationen forretages maa man først kaste Dyret og befæste Hovedet, at det ligger gandske stille, paa Stedet afklippes Haarene, derefter gjør man et Korssnit i Huden og præparere Hudlappen til Siden og skraber Beenhinden bort, men ikke paa større Steds som det man vil sætte Trepanen paa, hvilket skeer med fremskudte Spidser, for at holde den paa et Steds efter at man boret lidt og Trepanen har godt faaet fat trækkes

Spidsen tilbage, hvis det er paa Hiernen, hvilket derimod er unødvendigt paa andre Steder.

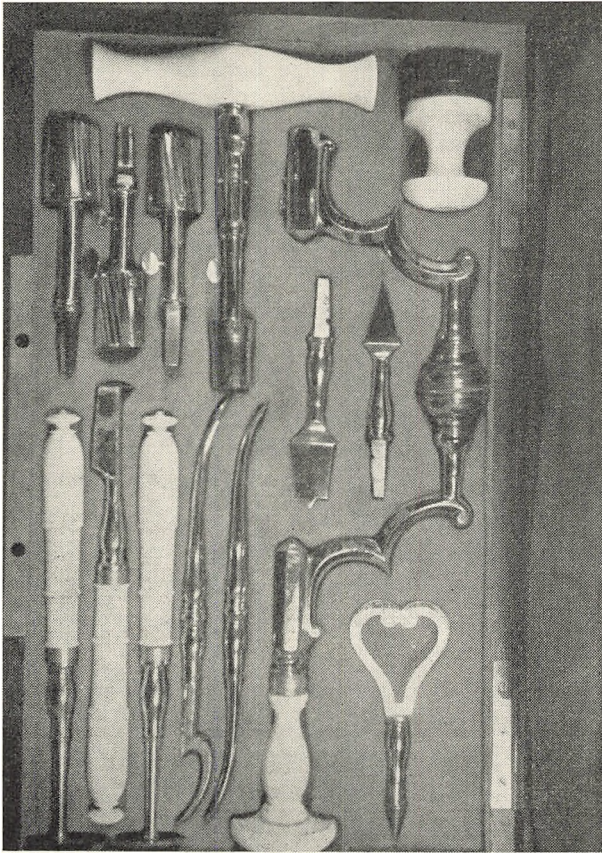
Naar man fornemmer at blive mer blød, bore man med merre Lemfældighed (Lom - ofdigthed?) og føler med en Pennefier eller andet for hvor dyb man er kommen og passe nøie at Trepanen holdes ganske lige. Er Beenstykket løs skaaret da udtrækkes det med Tyrffongen eller Skruetrækkeren. Hænger Beenstykket fast i Hiernhinderne da løsnes de forsigtig med en Kniv, derefter tages Lindsekniven og jævne den indvendige Rand. Er dette skeet saa søger man at borttage det udtraaede fremde Legeme, og forbinder Saaret efter Omstændigheder med Vitriolvand og Blaar, eller paa Hierneskallen med tørt Charpie og Hæfteplaster.

Som det vil ses, er dette en ret kortfattet Beskrivelse af Operationen Trepanation, og paa sine Steder er den ogsaa ufuldkommen, men da der i Referatet ses en tydelig Disposition med Angivelse af Operationsindikationer, det nødvendige Instrumentarium, Operationstekniken og Efterbehandlingen, maa man antage, at Ufuldkommenheden og de direkte Fejl skyldes Referentens manglende Evne til at kunne referere saavel kortfattet som godt, og de mange ortografiske Fejl tyder paa, at der foreligger et under selve Foredraget nedskrevet Referat.

Af de mere fornøjelige Fejl bør fremhæves Betegnelsen Tyrffongen for Benskruen, som Asbahr jo i øvrigt ogsaa kalder Skruetrækkeren. Er den nutidige Gennemsnitsstudents franske Kundskaber ikke store, har de jo sikkert været minimale paa Asbahrs Tid, og selv nu vil man finde mange, der ikke er klar over, at det omtalte Instrument paa Fransk kaldes en Tire-fond.

Den kirurgiske Instrumentsamling rummer en Del gamle Instrumenter fra den gamle Veterinærskole og blandt andre flere smukke Trepanationsbestik i smukt forarbejdede Mahognikister.

Fig. 4 viser et af disse gamle Bestik, hvis Alder ikke nøje kan angives, men efter al Sandsynlighed stammer det fra *Viborg's - Wib's* Tid. Jeg har vedføjet Billedet, fordi det viser, med hvilken Omhu og, man fristes til at tro, Kærlighed, Instrumenterne er fremstillede. Af den Maade, hvorpaa Trepanens Vimmelskaft er fremstillet, kan man se, at Instrumentmageren har været i Besiddelse af kunstnerisk Fantasi og har ladet den raade over den mere nøgterne og mere praktiske rent haandværksmæssige Fremstilling uden »Løvefødder og Gesvejsninger«; men selv om man lever i Anti- og Aseptikens og den

funktionalistiske Tekniks Tidsalder, har man dog endnu Lov at glæde sig over at se og forstaa, at en dygtig Haandværker i fordums Tid kunde give sig Tid til ogsaa at lade Fantasien flyve med i Arbejdet.

Det er min Hensigt ved senere Lejlighed at komme tilbage til den lille Bog for at drage Sammenligninger mellem denne og Referater af Tschernings Forelæsninger over Statsveterinærvidenskab og af Stockfleths Forelæsninger over Kirurgi og Operationslæren.

Fortidens Vintersultefodring

belyst især gennem de nordiske Landskabsmaal

Ved

Dyrlæge C. C. Matthiessen, Ullerslev

»Den skal til Halen, som Koen ejer«¹

»Jeg krisker ligesom den Ko, de maa rejse«²

Gamle Talemaader som ovenstaaende tydeligt skabt og sprunget ud og baaret videre af Dagliglivet viser allerede hen til, at Sultefodring har fundet Sted i de nordiske Stalde Aarhundreder igennem som en almindelig Foreteelse. - Heller ikke vil en kongelig Henstilling kundgøres, hvis det er Undtagelsen og ikke Reglen: »Sammaledes vore och nyttigt, om I villen granncligen betänka och överbäge hos eder själve, huru lång tid är mellan Mårtens mässan och Valborgsmässodag och därefter beräkna, huru mycket boskap I haven . . .«³.

Nogle Landbrugshistorikere⁴ følger Gustav Vasa og tilskriver Bondens Slendrian og manglende Evne til at lægge Foderplan Skylden, forværret de enkelte Aar gennem Misvækst eller meget langvarige Vintre, saa der bliver særlig »nøj«⁵ Tid paa Foder. Morsingboen siger, at Marts har Lov til at laane tolv Dage af April til at fryse Staklers Lam ihjel i - saa kommer Foraaret senere, og Staklernes Foder slipper op⁶.

Andre⁷ hævder, at der ligger en mere rationel og koldt beregnende Plan bag ved. Hvad der staar til Raadighed af Vinterfoder er altid meget begrænset. Det svenske Hø bliver drøjet med Løvet fra Buskene og Træerne paa Løvengene⁸, i Jylland er Ruskeøksen⁹ i Sving om Sommeren for at ruske Lyng og Graapil - ja selv Siv, Ravl (Kogleaks), Frytte, Star, Kæruld og Rensdyrlav blandet med vissent Græs fra Aaret før henregnes til »Knaj«¹⁰, »Rams«¹¹,

»Bus«⁸ eller Fodring⁸. Rodfrugtdyrkningen betyder intet, og Kornarealet er ringe, saa selv Halm er en dyrebar Vare. Husmanden i Fodertrang maa optræde som Fodertigger⁸ og »køre med Hungersvognen«⁸, d. v. s. køre fra Gaard til Gaard og bede om en Klappning Halm, for hvilken han maa betale Bymændene med et »Dagregilde«⁹, selvfølgelig holdt under beskedne Former. - Derimod er det næsten ubegrænset, hvad der kan holdes af Kreaturer paa de danske Overdrev og Enge, de svenske Valler og Skove og de norske Sætre om Sommeren. Det gælder altsaa om at faa Livet til at hænge ved saa mange Dyr som muligt Vintren over, »at hengla Kræture fram te Vaarn«¹⁰, men selvfølgelig er der altid Fare for at en Del svage Dyr »steen«¹¹ og bliver til »røysamat«¹².

Vinterfodringen har ganske givet antaget Former som Nutiden ikke kan godtage, selv om der anlægges sidstnævnte mere rationelle Bevæggrunde; derom vidner ikke mindst de talrige Ord og Betegnelser i Landskabsmaalene. De kan heldigvis nu betragtes som forældede - men samtidig berettigede til at omtales i en veterinærhistorisk Aarbog.

I det store og hele kan de deles i to Grupper, den der angiver Graden af Svækkelsen, og den, hvor Aarstiden især Vintren eller det forløsende og livgivende Ord: Vaar eller Aarets Mærkedage indgaar som første Led.

Vi er i en dansk Kostald en Føraarsdag for 700-800 Aar siden. Vidjekloven er løst i Haabet om, at Koen bedre kan rejse sig. Den formaar det ikke, bliver liggende i den stenpikkede Baas eller glider tilbage i Øddelgroben⁸. Koen er »øthælbit«¹³.

»Huru många får du häva?«¹⁴ er et almindeligt Spørgsmaal Nabobønderne imellem i det gamle Näs Herred (Sverige), og naar Koen er »øthælbit«, »aflænds«¹⁵, »afrejs«¹⁶, »gaaet af Rejs«¹⁷, »ligger paa Røyse«¹⁸ eller »bliver liggende røyse«¹⁹, (d. v. s. ude af Stand til at rejse sig), maa Mandskab fremskaffes for at hjælpe Koen, der er »gaaet i Løft«²⁰.

Som naturligt er, maa Ejeren gøre den ubehageligste Del af Arbejdet, at tage i Halen eller »Sengebaandet«²¹, der ofte er angreben af »Haleorm«²² eller »halemakk«²³, d. v. s. tilsat med store Gødningskager, hvorunder der i Reglen er forraadnende Saar. Eller den er lidende af Hale- eller Rumpetomhed²⁴, »halasott«, »rumpesyke«, »rompsjuka« eller »rumperisk«²⁵, som er meget almindelig blandt Malkekøer og Ungkreaturer, som faar Hø af Halvgræsser, der er fosforsyrefattige, men kiselsyrerige. Det nederste Parti af Halen bliver ligesom tomt, blødt og tyndt at føle paa, grundet Resorption af Kalken i vedkommende Halehvirvler²⁶.

Hovedbehandlingen er Aareladning under Haleroden oftest ledsaget af Betændelse i Saaret, saa den i Forvejen skøre Hale let brækkes af, naar der tages i den. Koen er »halesliten«²⁷, en meget værdiforringende Fejl i de norske Bonderetter.

Er Koen »magtfør til at rejse sig«²⁸, »rejsefør«²⁹, »ræsefør«³⁰, »ræsebær«³⁰ eller »ræseberg«³⁰ kan den - omend med Forsigtighed af Fare for Brud af de stivsyge Lemmer - føres ud af Stalden, er »gangfør«³¹ eller »gangeberg«³². Er den ogsaa »rekningsbygr«³³ (evner at holde Trit og Retning, naar Køerne drives paa Sæteren), kan den betegnes som »bugjængt«³⁴ eller »markfør«³⁵. Af en lejet eller købt Ko maa man yderligere kræve, at den paa »Fardagen« (Flyttedagen) er »heradsrækr«³⁶ - kan gaa fra den ene Ende af Herredet til den anden.

I Kinsarvik (Norge) kaldes de udsultede Dyr om Vaaren »blink« (Ordet henfører sandsynligvis til, at Øjelaagenes Bevægelse ofte er det eneste Livstegn), og de, der sulter ihjel, kaldes »blinkaskrubbar«. Paa Bu og flere andre Steder haves »blinkasteinar«, derunder kastes og skjules disse »blinkaskrubbar«³⁷.

Vi vender os nu til den Gruppe af Ord, der har Aarets Mærkedage eller Vinter og Vaar som første Led.

Det erindres fra Indledningen, at Kong Gustav Vasa regner Vinterfodringens Begyndelse ved Mikkelsdag. For at spare paa Vinterfoderet begyndes de første omfattende Slagtinger⁷, blandt andet maa »Mikkelsmessekrannerne«⁸ - gamle Heste indkøbt udelukkende for Høstarbejdets Skyld - lade Livet.

»Udgangsgøg«²⁹, »Skovøg«⁸, »Kjærøg«⁸, »Vildlapper«⁸ og »Helmissær«²⁹ er Heste, der Allehelgensdag bliver jaget ud i Skove og Kær for først at indfanges, ofte i halvild Tilstand, naar Foraarsarbejdet skal begynde.

Paa Norsk har vi vetrnæm (vedrnæme, veddrenæme, vednæme) om Husdyr som er ømfindtlige for Vintrens Lidelser, særlig: svag og smaatærende om Vaaren³⁰.

»April er æ Ko til Grille« siger Sønderjyderne³⁸, og Sætesdølerne: »Aprille ska Sauinn' i Reinann trille«³⁷, thi især i Norge og Nordsverige er Nøden ikke forbi, selv om Vaarsolen kommer paa Himlen. Sneen skal først smelte, og Jorden varmes op, inden Græsset spirer frem.

Jo længere Staldopholdet varer, desto mere udpræget bliver »vårlåskan«³⁹ (Afkraftelsen og Matheden). »Krøtore faar Vaarhikn i seek«⁴⁰ og Faren for »Vaardøya«⁴¹ tiltager. Sørgelig har saadan en »vaarskrake« (vaarræk, vaarrek, vaartame, vaartase)⁴² set ud, naar den kom ud i Lyset, udmagret, svag, Haarene

fyldt med »Vaarnaue«⁴³ (Smuds eller Urenlighed), »vårnämnd« og vårsk⁴⁴ (ømfindtlig over for Foraarskulden).

Af samme Rod skal det jyske Sygdomsnavn Vosk (Voskhed)⁴⁵ være. I ældre Tid maa dette Ord altsaa have dækket 1) Afmagring paa Grund af Foder-mangel om Vaaren, 2) Mangel paa Cobolt, nu alene A-coboltose.

I Svensk er bevaret et gammelt Navn for Vaar eller Vaartid: ladi, (lading, lade), hvorfra er dannet »ladis dign« (svag, om hestær som aro fødte føre Philippidag, 1. Maj. »Russet jär ladis dign«) og »ladisdigna« (en svaghet hos hestær . . . »Russet har fat ladis-digna«) og ladissvåjkjen (om våren utmagrad och svag af trist på foder, om hestær och boskaps kreatur)⁴⁶.

Som Hestene og Køerne saa og Svinene. Den 21. Marts Benedictus skal Svinene først af alle store Husdyr paa Græs eller Olden og selv finde Føden i den optøede Jord, »faa sine Nøgler igen«. I Danmark paa Ole Worms Tid kaldes denne Dag Bendt Støtteso. Hvis Soen kan taale tre Slag af en Bynkestilk, skal den i Løbet af Sommeren kunne føde sig selv. Fra først af er Slaget vel sagtens tænkt som Værnemiddel mod Trølddom⁴⁷, eller maaske er det en Livskvist, der skal vække fra Død til Trivsel, ligesom Risning i Faste-lavn er et Frugtbarhedssymbol⁴⁸. I Østnorge hedder Dagen Bengt Prøvesvin, og man mener, at det Svin, som den Dag kan taale et stærkt Slag af en Staver uden at falde over Ende, vil kunne »staa sig« om Sommeren⁴⁹.

Til ovenstaaende kan selvfølgelig føjes mange Ord, hvor det af Omstændig-hederne, under hvilke de er brugt, eller af Ordforklaringen fremgaar, at det særligt er Vinterfodringen, der er Skyld i den slette Tilstand. Saaledes det fynske »armhalen«⁴⁸, som bruges om et Kreatur, der ikke rigtig kan retirere sig selv, særlig om Foraaret, naar det skal ud⁴⁹. Ligeledes fra Fyn er optegnet: »den Ko kan ikke malke, den er jo hel amhalni«⁵⁰.

Lykkeligt at dette triste Blad i Husdyrbrugets Historie er vendt, saa det norske Digt om Vaarkniben skildrer en forgangen Tid:

»Er Focntrang først i Bondens Gaard,
Faaer Qvæget lidt at æde,
Saa føles Vintren lang og haard,
Saa flygter Bondens Glæde,
Nybære Koe, som gullet staaer,
Tynd Ulden groer paa sultne Faaer,
Og snublende hans Følle gaaer
Endog for tomme Slæde«⁵¹.

LITTERATURHENVISNINGER

¹ Peder Laale II 61. (se O. D. S. Forkortelser S. 59) ² Feilb.: kriske (= komme sig). ³ Kong sv. Skr. 1555 (ref. e. Sørmlandsbyden 1944, 120). ⁴ Ymer LXVII. 1947, 113. ⁵ K. Aagaard: Thy 1802. 246. ⁶ A. F. Schmidt: Morsingboer i gl. Dage. I, 92. ⁷ Lid 19 m. fl. ⁸ Feilb. (se paagældende Ord). ⁹ D. Fm. XII [85]. ¹⁰ Ross: hengla. ¹¹ Levi Johansson: Frosviken 127: steen = stelna, självdø. ¹² Lid 20. ¹³ Ødel havde i Oldnordisk Betydningen: Urin (af Kreaturer), derefter vel: Staldbund, nu i syddanske Dialekter: Kostald. øthålbic = bundet til Staldgulvet. P. Skautrup i Festskrift til H. P. Hansen, 356; smlgn. Sv. L. 1950, LXXIII, 134. ¹⁴ Klas Olofson: Folkliiv och folkminnen I. ¹⁵ Feilberg: Till. XXXII a. ¹⁶ C. Reimer: Nordfynsk Bondeliv, 222. ¹⁷ Feilberg: III 36-38.-O. D. S. XVII, 682. ¹⁸ Bj. Stoklund: Gammeldags landbrug på Læsø. Nationalmus. A. 1952: 37. ¹⁷ Skappel 32. ¹⁹ N. F. IIL, 66. ²⁰ H. P. Hansen: Hyrdeliv, 154. ²¹ Boers: 177. ²² Boers 177. N. Vet. 1915, 295. 1923, 246 m. Henv. 2. nord. Vet. møde 1921, 432. R.-Kj.: V. gl. T. II 12²¹³ M & M 1925, 27. Aminson III, 91. ²³ op. cit. ²⁴ op. cit. U. f. F. Magleby 625: rumpetom. ²⁵ op. cit. Ross; halarisk. ²⁶ op. cit. spec. 2. nord. Vet. møde. ²⁷ Kr. Østberg: Norsk Bonderet, i Tidskr. f. n. bondekultur, 1906, 79. Fossum: Trekk av det norske feholds utvikling, 48. ²⁸ Molbeck: Dialektolexikon, 443. ²⁹ O. D. S. ³⁰ Ross. ³¹ O. D. S. ³² Ross. ³³ Kr. Østberg, op. cit. 80. ³⁴ Skappel 32. ³⁵ Bernh. Olsen: Stedsevarende Kalendere, 16. ³⁶ Tidskr. f. n. landbrug. 1908, 105. ³⁷ Lid 20. ³⁸ Sønderjysk Maanedskrift. (- men Maj gør æ Ko glaj.) ³⁹ Rietz 419a. ⁴⁰ Aasen. Ross. ⁴¹ Ross. ⁴² Aasen. Ross. Leem 231. Solheim 159. ⁴³ Aasen. ⁴⁴ Rietz 467b nimm, 823b. S. L. II 2.84 Fryksdal: vâsk. ⁴⁵ Medl. f. d. d. Dyrlægge. 1945, 146. P. V. Glob: Danske Oldtidsminder, 1948, 144 f. ⁴⁶ Rietz. ⁴⁷ A. Olrik og H. Ellekilde: Nordens Gudeverden, 1143. ⁴⁸ Den ældste Form synes at være armhalm, adj. = svag, afkræftet. Ordet kun fundet i fynsk Dialekt (Rask, Vedel Simonsen). Etym. = armholden. (U. f. F.) ⁴⁹ U. f. F.: Hindsholm. ⁵⁰ U. f. F.: Nørre Lyndelse. ⁵¹ Skappel 46.

FORKORTELSER

D. Fm. = Dansk Folkemaal. — Ross = H. Ross: Norsk Ordbog. Kristiania, 1895. — Sv. L. = Svenska landsmål — Feilb. = H. F. Feilberg: Ordbog over jyske almuesmaal, I-IV. — O. D. S. = Ordbog over det danske Sprog. — N. F. = Norsk folkeminnelag. Oslo. Register i Nr. 50. — Boers = Kr. Boers: Dansk veterinær Folkemedicin. — M & M = Maal og Minne. Oslo. — R.-Kj. = Reichborn-Kjennerud: Vår gamle trolddomsmedicin, I-IV. — Aminson = H. Aminson: Bidrag til Södermanlands äldre kulturhistorie. — U. f. F. = Udvalg for Folkemaals Samlinger. — Rietz = J. E. Rietz: Svensk Dialekt-Lexikon. 1867. — Skappel = S. Skappel: Træk af der norske Kvægbrugs Historie 1660-1814. Kristiania 1903. — Lid = Nils Lid: Norske slakteskikkar Kr. 1924.

Om rotter og mus

Af

dyrlæge J. Hasbølt, København

Det er ikke *Eric Viborgs* skyld, at dyrlægerne ikke blev rottefængere.

I 1821 udgav veterinærskolens daværende forstander Eric Viborg et lille skrift med titlen: »Om Rotter og Mus med Anvisning til deres Fordrivning og Ødelæggelse«. Skriftet, der var trykt på forfatterens forlag hos Bernhard Schlesinger og kunne bekommes i den Gyldendalske boglade - på skrivepapier formedelst 4 mk. sedler og tegn og på trykpapier for 3 mk. sedler og tegn, er tilegnet dyrlægerne i de danske stater. Rent umiddelbart synes emne og tilegnelse ejendommeligt fra en veterinærskoleforstanders side og uværdigt til omtale i en veterinærhistorisk årbog. Når skriftet alligevel skal nærmere omtales, er grunden, at det foruden at indeholde mange morsomme zoologiske og kulturhistoriske oplysninger tillige bidrager til at øge vort kendskab til Viborg som menneske og Lærer. Det viser for det første, at han var en mand, der var levende interesseret i sin stands ve og vel, dernæst at han med energisk stædighed og grundighed var parat til at kæmpe for sine ideer, videre var han i besiddelse af en god portion skepsis, så vidt muligt efterprøvede han tingene selv, og hvor det ikke lod sig gøre, nøjedes han med at referere, visse oplysninger underkastes en venlig, men bestemt kritik. Endelig viser skriftet, at han var i besiddelse af en fremtrædende ansvarsbevidsthed paa standens vegne og en udpræget personlig beskedenhed.

Forklaringen paa skriftets tilblivelse er at søge i et kancelli cirkulære af 5. maj 1818 til samtlige amtmænd, hvori høres over et forslag fra Viborg til, at dyrlægerne skulle have eneret til at fordrive rotter og mus. Da *Philip Hansen* har fortalt herom i veterinærhistorisk årbog 5. årgang, 1938, side 142, under titlen: »Da dyrlægerne ikke blev rottefængere«, skal her kun erindres om, at forslaget blev afslaaet, og at en af de vigtigste årsager hertil var, at kollegiet mente, »at dyrlægerne ikke i Almindelighed ere forsynede med nogen sær

Kundskab i det omhandlede Fag«. Det er denne indvending, Viborg søger at modgå ved i nævnte lille »lærebog« at samle alt, hvad datiden vidste om rotter og mus og disses bekæmpelsesmidler, idet han dog holder sig strengt til, hvad der er praktisk anvendeligt. Foreteelser som rotteprocesserne paa Fyn og Lyø i 1806 omtales f. eks. overhovedet ikke.

I sin forerindring skriver Viborg følgende:

»At bortjage og ødelægge Rotter er en Haandtering, som i Almindelighed betroes til et vist Slags Folk, dem man kalder Kammerjægere. Ved det london-ske Hof hører Kammerjægeren til Hofbetienterne og har en Uniform af en rød Kiøle med Tresser, hvori der findes Figurer af Muus, som gnave paa Hvede-Neg. Kammerjægerne ere i Almindelighed omvankende Personer, som reise fra et sted til et andet, broute meget af deres Kunst og paastaae, at deres Midler ikke ere giftige for andre Dyr end for Rotter.

Det kan vel ikke nægtes, at der gives Midler, som ere giftige for et Dyreslags og ei for et andet. Saaledes er Klintefrø en Gift for Høns og Duer, og spises derimod i Brødet af Mennesker, uden at man derefter sporer noget farligt Tilfælde. Hvad man derimod har paastaet om svovlsuret Tungjord, at den skulde være en Gift for Rotter og ei for andre Dyr, har ei bekræftet sig ved de af Forfatteren anstillede Forsøg. Den skader ligesaa lidet Rotten som Hunden.

De Midler, af hvilke Kammerjægerne betjene sig, ere sædvanligen Arsenik eller Rævekager, og det skeer derfor ofte, at Smaakreaturene, ja selv de større Husdyr døe, hvor Kammerjægerne have udsat deres Midler for at bortjage Rotterne. Naar Landmanden lider saadant Tab, kan han ikke holde sig til Gierningsmændene, da de ere Omløbere. Det var derfor at ønske, at der deri skede nogen Forandring, og at den Forretning at forgifte Rotter blev overdraget Personer, hvortil det Offentlige kunde have mere Tillid og hvorved det kunde sikres for at lide Tab.

Dyrlægerne, som Gifterne anbetoes, og som nu findes allevegne udbredte i de Danske Stater, kunde Rotternes Ødelæggelse vel anbefales.

Jeg har derfor forfattet dette lille Skrift til Brug for dem, og det skulde glæde mig meget, dersom jeg derved har bidraget til at fremme en nyttig Sag«.

Selve skriftet er opdelt i større og mindre paragraffer. Paragraf 1-13 omtaler skadedyrenes zoologi, paragraf 14-38 deres bekæmpelse, endvidere findes nogle tillæg omfattende oplysninger og forsøgsresultater, som er tilgaaet Viborg efter skriftets fuldførelse.

Skadedyrene inddeles i rottearterne og musearterne. Til førstnævnte hører

Forklaring over Figurerne

Fig. 1. Gangfælden, naar den er opstillet.

- a. Opstanderen.*
- b b. Vægtstangen.*
- c. Faldklappen.*
- d. Indgangen til Dørkammeret.*
- e og f. Mellemvæggene.*
- n og g. Sidevæggene.*

Fig. 2. Gangfælden, naar det øverste Gitterværk, samt Sidevæggene (g) og den forreste Væg, er borttaget.

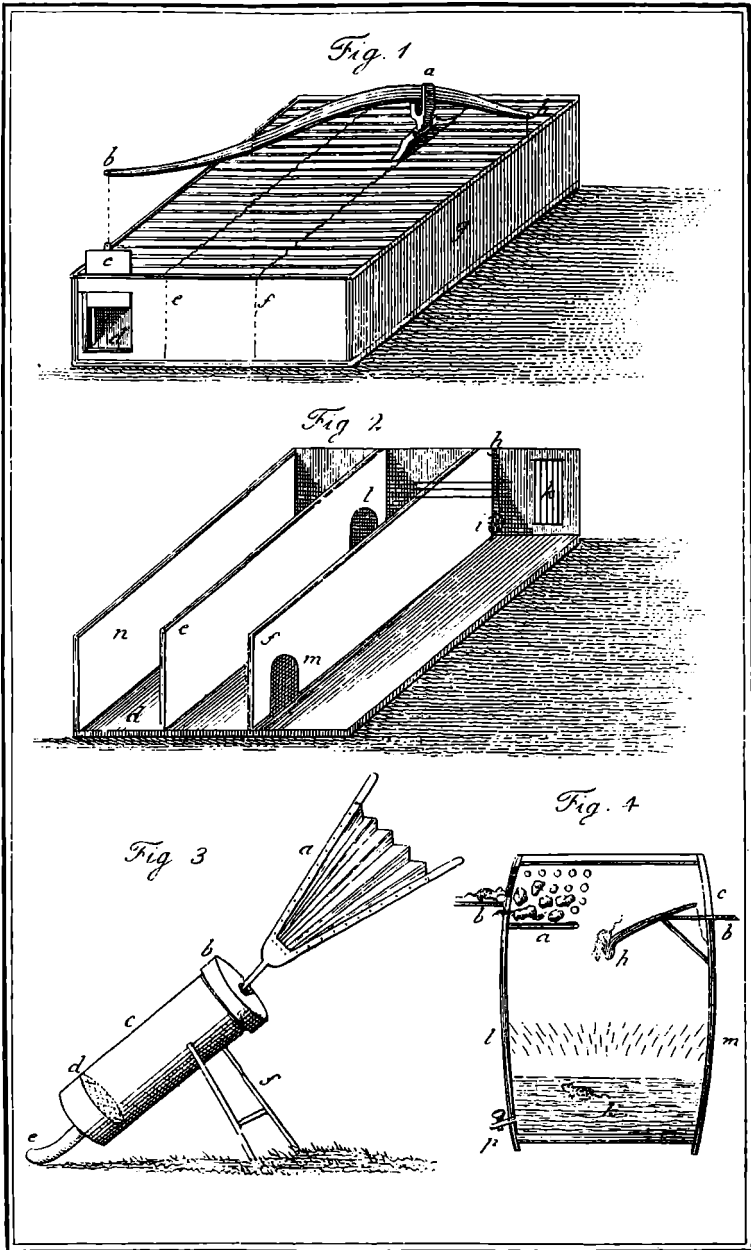
- n, e og f. Væggene.*
- d. Indgangen til Dørkammeret.*
- l. Indgangen fra Dørkammeret til Mellemkammeret.*
- m. Indgangen fra Mellemkammeret til Lokkekammeret.*
- b. Hagen af Stillepinden.*
- i. Lökkemaden.*
- k. Gitterværket i Lokkekammeret, hvor igennem Lökkemaden skal udbrede sin Lugt.*

Fig. 3. Røgningsmaskinen.

- a. Bløsebælgen.*
- b. Laaet, som kan aftages, og hvor igennem man stikker Ilden og Røgningsmidlerne ind i Cylinderen.*
- c. Jerncylinderen.*
- d. Risten.*
- e. Røret, som man sætter i Musenes Huller.*
- f. Bærelad, hvorpaa Cylinderen hviler.*

Fig. 4. Vandfælden.

- a. Brættet, hvorpaa Lökkemaden lægges.*
- b b. Brættet, som gaar omkring Tønden.*
- c. Indgangen i Tønden.*
- b. Vægtstangen.*
- k. Vandet.*
- l m. Søm, som afholder Rotten fra at komme op igen.*
- p. Hanen, hvor igennem Vandet kan aftappes.*

den almindelige rotte (den sorte rotte), vandrerotten (den brune rotte) og landvandsrotten (vandrotten eller mosegrisen). Foruden en beskrivelse af dyrenes udseende fortælles der indgående om alle de skader, de kan forvolde paa menneskenes jordiske gods - mærkeligt nok nævner Viborg overhovedet ikke rotternes betydning som smittespredere af farlige sygdomme (pest), et forhold som ellers er bemærket langt tilbage i tiden. I følge Viborg var den sorte rotte - hvad også dens daværende navn tyder på - den mest udbredte rotteart. Det er forbavsende at tænke sig, at allerede i 1834 - altså kun 13 år senere - skulle den brune rotte eller vandrerotten helt have fortrængt den sorte rotte fra København (*Babr*). Landvandsrotten henregnes i vore dage til studs-musene - uden derfor at være blevet mindre skadelig.

Af musearter nævnes: Huusmus - markmus - brandmus - skovmus - hessel-mus - havremus (dværgmus?) samt den kortørede mus eller rotte; beskrivelsen af sidstnævnte er så sparsom, at det ikke er muligt at identificere den med nogen af vor tids musearter.

Viborg inddeler bekæmpelsesmidlerne i 1. de mekaniske - 2. de bortjagende - 3. de afholdende - 4. de giftige og 5. de fjendtlige midler.

Til de mekaniske midler henregnes alle mulige slags fælder: Stangfælden, der ganske svarer til vore dages musefælde - klodsfælden - vandfælden - rotte-saksen - gangfælden - buurfælden - skindfælden - pottefælden - vingefælden og Luthers fælde. Alle fælderne er så indgående beskrevet, såvel hvad konstruktion som anvendelse angår, ja endog deres fangstmuligheder er nævnt, at man må formode, at Viborg har efterprøvet dem alle. Vedrørende fældernes konstruktion skal her kun nævnes, at Luthers fælde skylder sit navn, at der bruges en bibel som faldlegeme. Til de mekaniske midler henregnes også et par såre raffinerede fremgangsmåder. Badesvampe eller udblødte hestebønner skæres i småterninger, steges i svinefedt og kastes ned i rottehullerne, samtidig med at der sættes vand frem til rotterne; når de har nydt terningerne, udvider disse sig af fugtigheden i maven og kvæler dyrene. I England betjener man sig af blågråt trækpapir på samme måde og med samme virkning - man har forsøgt dette stegte papir i Danmark med god virkning. Endelig kan anvendes en dej af mel, jernfilspåner og honning, idet dette medfører en dødelig tarmbetændelse.

Om de bortjagende midler siger Viborg: »Mange Midler er i den Henseende anpriste, men Forfatteren kiender ingen, der med Sikkerhed kan fortiene dette Navn. Han vil imidlertid til nærmere Prøvelse anføre følgende. Ved at tromme meget stærkt paa de Steder, hvor Rotterne findes, kan man bortjage dem«.

Denne fremgangsmåde er ifølge Bahr prøvet så sent som omkring 1925. En bondemand, hvis ældgamle og skrøbelige svinestald var meget befængt med rotter, havde hørt om midlet og fik derfor nogle venner til at lave en infernalsk støj i svinehuset med det resultat, at svinene blev helt tossede og brød ud gennem den ene mur og først længe efter lod sig fange - om rotterne melder historien intet. Et resultat, der sikkert ville have moret Viborg. Videre anbefales at forsøge rygning med Bernstein-salt, spåner af en hestehov eller Jødebegolie. Hvorvidt disse stærkt lugtende stoffer har haft nogen rottefordrivende virkning vides ikke, at andre har det, ved vi derimod med sikkerhed fra en oplysning Bahr fik fra *Bernhard Bang*, der fortæller: »Eggen omkring Store Hedinge var i sin tid stærkt smittet af mund- og klovesyge; der foretoges derfor desinfektion af de mange gårde, hvori sygdommen optrådte. Mange af gårdene var meget rottebefængte, og øjenvidner havde meddelt ham, at de dagen efter, at desinfektionen havde fundet sted, havde mødt store rotteskarer, der vandrede hen til byen, således at denne, der forud kun var lidet plaget af rotter, i løbet af een nat blev i høj grad befængt dermed«. Visse planter skulle også virke bortjagende på rotterne, herom siger Viborg, har han ingen sikker erfaring, men dette kan han bevidne ifølge anstillede forsøg, at rotterne ikke afskyede Kalmus-rod eller filtbladet Kongelys. De afholdende midler tillægger Viborg ingen større praktisk betydning og omtaler dem derfor ganske kort. De giftige midler anser han derimod for meget vigtige, og da det yderligere er som giftudlæggere, han særligt ønsker at kvalificere dyrlægerne, skal hans meddelelser herom gengives i helhed. Han skriver: »Det almindeligste Middel man anvender af disse er Arsenik eller Rottekrud. Utallige ere de Blandinger som man deraf tilbereder; men Konsten bestaaer deri, at man lægger det paa saadanne Steder, hvor Rotterne ei kan faae anden Føde. Forfatteren tilraader at blande Rottekrud med Honning og Meel eller med gammel Ost, eller med suur-Mælks-Grød, eller med Mad-Fedt, eller ethvert andet Fedt, at gjøre deraf Kugler, og kaste samme ned i Rottehullerne.

Man kan ogsaa tage blanket Fleske-Svær, dyppe eller indgnide det i Arsenik-Pulver, og slaae det paa et Stykke Bræt, som henlægges paa de Steder, hvor Rotterne kommer. Man kan ogsaa tage Rosiner og Mandler, koge dem i Rottekrudvand, eller besmøre dem med Rottekrudvand, og kaste dem i Hullerne.

Man anpriser ogsaa følgende Blanding til Rottepillen. Man tager 1 Lod Arsenik, 2 Lod Rugmel, og blander det med sort Natskygge-Vand til en Deig, hvoraf man gjør Bollerne som man henkaste paa foromtalte Maade.

Rævekager kan man ogsaa bruge som Rottgift, men de ere ogsaa Gift for

andre Dyr. Man bør derfor anvende dem med selvsamme Forsigtighed, som Arseniken.

Som rottedræbende Middel anprises ogsaa en Blanding af skraaet Malt og hvid Nyserods-Pulver, som man sætter i et Fad, saaledes at Rotterne kunne komme til at æde det. Man kan ogsaa tillave den hvide Nyserod som et Rottemiddel paa følgende Maade. Man støder den til Pulver, og pulveriserer ligeledes Kær Troldmand eller Luseurt, tager lige Vægt af begge, og gjør det til en Deig med Meel og Vand, hvorefter dannes Boller for at blive kastet i Rottehullerne. Udpillede Hæsslødder, Hvedekiærner og andre Kornarter, som ere kogte $1\frac{1}{2}$ Time med plettet Skarntyde, skulle ogsaa dræbe Rotterne. Det samme gjælder om Valnødde-Kiærner eller andre Frugter, udblødet i Potaske-Lud. (Strandløg er mærkelig nok ikke nævnt). Man har endvidere tilraadet ulædsket Kalkmeel blandet med Skraaet Malt. Man sætter tillige et Kar med Vand, saa at Rotterne, som have ædt deraf, kunne faae at drikke. De skulle derefter erholde en dødlig Tarmbetændelse. Brækvinstenen er endvidere anbefalet som Rottegift; men Rotterne brække den op og dræbes ikke.

Man har ogsaa anpriist svovlsyret Tungjord som en Gift for Rotterne, men de af mig anstillede Forsøg have beviist, at dette jordagtige Middelsalt ikke er nogen Gift, ligesaa lidet for Rotter som for andre Dyr. En Hund, $\frac{1}{4}$ Aar gammel fik en halv Unse svovlsyret Tungjord, uden derefter at vise noget Sygdomstilfælde.

Fra Kobberbjergværket ved Goslar haves et Mineral, som man kalder Tungspat; men denne indeholder Arsenik, og er derved dræbende saavel for Rotter som for andre Dyr.

Kulsyret Tungjord har i England været lang Tid brugt som Rottegift, men denne Jordart er ogsaa giftig for andre Dyr.

Til de dræbende Rottemidler henhøre ogsaa svovlsure Dampe, som man puster ind i Muse- eller Rottegangene, ved Hielp af en Maskine, og videre følger en længere redegørelse for maskinens udseende og anvendelse.

Tilbage er endelig at omtale de fjendtlige midler. Hertil henregner Viborg alle dyr - vilde som tamme - der forfølger og ødelægger rotterne. Rottehunde, der er det mest anvendte, er ikke nogen bestemt race, men man ser, at afkommet af de hunde, der ødelægger rotterne, beholder samme egenskab, hvorfor man må forsøge at skaffe sig sådant, når man vil have en rottehund. Katte er derimod mindre velegnede, da de som oftest er bange for vandrerotten, drejer det sig om store hankatte, kan disse imidlertid vænnes til at tage rotter, hvis man i begyndelsen giver dem små rotter til bytte. Blandt rotterne skulle vandre-

rotten under visse forhold selv kunne dresseres til at blive en ødelæggende fjende for sine artsfæller. Til slut nævnes Pharos-rotten, der i sit hjemland, Ægypten bruges på samme måde som katten her. Om den fortæller Viborg, at han selv har haft et levende eksemplar og fundet, at det formedelst sin lavbenede bygning kan snige sig ind på steder, hvor katten ikke kan komme.

Dette lille skrift viser, at rotterne på Viborgs tid har været en overordentlig generende plage, som man søgte at komme til livs med alle tænkelige midler. Det tjener Viborg til ære, at han indså, at man ingen vegne ville komme ved at overlade kampen til tilfældige omløbere og fidusmagere, men at en energisk landsomfattende indsats under ansvarsbevidst og kyndig ledelse var en absolut nødvendighed, at han så søgte at hyppe sin stands kartofler ved at udpege dyrlægerne som eneste kvalificerede til hvervet må være tilgiveligt. Selv om det imidlertid ikke lykkedes Viborg at gøre dyrlægerne til autoriserede rottefængere - heldigvis må man vel have lov at sige - så er det alligevel morsomt at se, at der også i vore dage findes dyrlæger med i forreste række i kampen mod den samfundsskade, rotteplagen stadig er.

ET BREV

ved dyrlæge K. Poulsen, Brenderup

I 1940 købte jeg af nu afdøde overdyrlæge V. L. P. Steiner, Næstved, en del faglitteratur, bl. a. alle årgange af Maanedsskrift for Dyrlæger og Medlemsbladet for Den Danske Dyrlægeforening. Tidsskrifterne var ikke indbundne, og da jeg i sommeren 1953 kiggede lidt i de sammenbundtede gamle tidsskrifter, fandt jeg et brev fra dyrlæge J. Schmidt, Kolding, hvori han på opfordring giver en nøje udregning af sin behandlingsmetode af kælvningsfeberen. Brevet er dateret 4. oktober 1897. Det må antages, at brevet er til Steiner, der året før havde påbegyndt praksis i Næstved efter først i nogle år at have praktiseret i Ebeltoft og Smidstrup ved Børkop. Dyrlæge J. Schmidt indleder sit brev med: »Det glædede mig at høre, at De og Deres Familie har det godt derovre i Næstved, og det skal være mig en Fornøjelse at give Dem de ønskede Oplysninger om Kælvningsfeberen, o. s. v.

Koldby, d. 4 October 97.

My dear College!

Det glædede mig at høre, at De og Familie har
det gode Brev i Modtagelse, og det skal være mig
en fornøjelse at give Dem de ønskede Oplys-
ninger om Kalkningsiselen. Men da der
det som sagt er et udkommende Odelbrev af
Almanakskriftet vil kunne til at forelyse en
uafhængig Almanak over Grønland, vil
det vel være tilnærmelig det første skridt at
anføre Behandlingsmåden inden nærmere
Forklaring af Grøndens Væsen.

Bevælsbehandlingen bedst: at indføre en
Jodkaliumopløsning i Gærel, og dertil skal med
Bjerg af et Luftrindapparat, ledende af et
alen. Alkaliskalket med en stor Røring samt
mildt, en 2. Alen lang Rørbøjning
og en lille Gæstret. Hvis jeg kunne ind
til en Patient, nedlægge Luftrindapparatet
i Rørbøjen, Gærel nemmalke, Pallese afve-
ike med Jodvand og Luftrind, som jeg
jeg heldig ligger et nyt Bevælsblad, siges
med Luftrind, ind under Gærel og Pallese.
7-10 Gram Jodkalium opløst i 1 Liter
frisk Kogt Vand indholder Jodet i Gærel,
1 Dozl af Opløsningen igjennem med Palle.
Alles for hver 5-10 Gram af Opløsningen.
jeg holder i Dragten, lader jeg denne Løst
og Opløsningen trænge et lille Stykke ind i

Flaagen. inden jeg ryger helligt Leds i Drayten
hvorved man opvord at fra en lille Ruffjæle
trougt med ind i Gærdet imellem huer af de
smaa Kvantiteter af Opløimingen. Deres
olter og vædteser Gærdet temmelig drolt for
dævedt smilt af fra Opløimingen ud i Odde.
Bred og til Skidning af Gærdet. Pælsene med
Lindhet Daud og Kuen Dænger i sin natur.
Og Lige sin smilt.

Opvord for sin Pæls og sin itle at Leds
Kuen malke, forvord den her sigt sig
og er fri for at slingre eller eventuelt efter
moderne Aftale, og naar Kuen er dævedt af.
Leds sig den Kuen malke 3 Gange dag. og den
malke itle helt ren i de første 2-3 Dage.

Den sidste Melhandling er efter min Forvord
sin mindte modvillig, men sin slægt
nærdt fra den ofte drolt Læmede Opsættelse.
Daudet Dænger sig med hellet en drolt Læmede
Lægtid og i Gærdet Bæls. malke selv sig.
af Leds i. 3 Gange Daud. Naar den itle er
indtraadt vorder provisorisk Daudet af Gærdet.
giver sig ofte et drolt Læmede, hellet med Ruder.
opvord. Naar Melhandling, drolt og sin
for Opsættelse, til Leds sig Ruffjæle
med Dænger af Ruffjæle.

De fleste Patienter ere efter denne Melhandling
Kuen fra Kuen i Leds af det første Dage.

Et der ikke indbragt en belydning, vedhæng
i Brevet af 12-18 Febrer, hvor jeg som yngre
gjenlagel Lufftlinien, men da kun med
3-5 gram Gøttkalium i 1 Liter Vand.

Vandet koge jeg hæld hjemme, efter det
i antallet koge det tilstand for en Storke og
indlæs dem med i mange Lag Papir, hvor
ved Vandet kun halvt udsat, indtil
man kommer til til Patienter. Det ma
med Anvendelse heldt koge en Temp. af 40
420 B., men dette bedømmes jeg dog i Regle
ved et Skjib.

Det er af væsentlig Belydning at saa Patien
terne behandles som kirkegængere med
efter Sygdommens Udbrud. Men det, men de
endnu kunne rejse sig og slaa fra Besene
inden Lufftlinien. pleje de ikke at blive
synderligt dovne og ene i Regelen for
for Lægekundskab efter nogle få Febrer
Forsøg. Et Sygdoms andre frembringer
og navnlig hvor der er indbragt en
delvis Bysolæntet med uregelmæssigt
og mange Sammentrækninger af Hjertet, kan
man ikke abstrahere til de Behandlinger,
dele som man agter at i saadanne Til.
Fælde kan agtes en ganske anden histing
Behandling. De store og yngre Patien
ter kan heller ikke som stor en Gavn

Jatkalinnun saun de kallese auroline.
Om edossagen kann jiz forselvort meddele dem,
at jiz aarst dem for at vore et giftigt vittne
de Stofskisfepradukt, der dem saumer i yveest
med en bær delvis Rørding, af en stov
Alougde Valastimulogener juun en Gaug.
Grunderne for demm Anskuelis saun jiz keds
dem vunde med at faa, til de loer. Afhand
lunger i Alouedshrifter.

Det vilde vore mig høst, saun de vilds
vater lott en Sildvuden, y Sordluket kvi de
entalle Patrauter, kvi hvilke di saunt. vil
ou vunde Melvudlingisru vuden, y saun desou
ou et Par Aloueder vilde meddele mig Om
Sillalel. Jiz vil vunde saun. Lad Afhand
lunger overvættel til et byat Sildvudrift, y kvi
de vakt vunde at saunt en mange Sordluket
for saun saunlyt.

De keds kvi de saun Aloueder for at y saun
at vunde en vunde Aloueder for

Dere kvi saun

Aloueder

Hunde- og Hesteskærefamilien Dixen og dens samtidige

Af Kredsdyrlæge Philip Hansen, Fruens Bøge

Før de første Dyrlægers Dimission fra Veterinærskolerne - i Danmark udgik som bekendt det første Hold Dyrlæger i 1778 - blev syge Heste i Almindelighed behandlet af Kursmedene, disse indskrænkede sig dog til Sygdomsbehandling og gav sig saa godt som aldrig af med Kastrationer, dette var overladt til de saakaldte Hesteskærere eller »Capunermestre« som de ofte kaldtes. Ofte gik denne Bestilling i Arv i flere Generationer, fra Jylland kender vi Slægten Orloff¹, der var Hesteskærere i Ribe m. fl. Amter fra 1596 til 1805.

I det følgende skal gives en Skildring af en sjællandsk-fynsk Hesteskæreslægt, Dixen², som vel ikke kan opvise saa lang en Anerække inden for Professionen som Orlofferne, men som frembyder særlig Interesse fordi de i mange Maader afviger fra de øvrige Hesteskærere, dels derved, at Slægten var indkaldt fra England³, og dels ved, at de foruden Hesteskærebestilling tillige var ansat som »Hundeskærere« ved Kongens Parforcejagt, i Begyndelsen vist endda udelukkende som saadanne. Ved Behandling af Emnet, kan det ikke undgaas, at man kommer ind paa Omtalen af nogle af disse Menneskers Kolleger, maaske vil det let virke som noget af et Sidespring, men det vil forhaabentlig bidrage til Belysning af Datidens Hesteskæreres noget ejendommelige Liv og Virke.

For at forstaa Dixens Ansættelse ved Parforcejagten, er det nødvendigt ganske kort at omtale denne. Parforcejagten⁴ stammer fra Frankrig og England og gik ud paa at forfølge en bestemt Kronhjort med en stor Meute Hunde, til den var fuldstændig udmattet og stod ganske stille. Jagtherrerne fulgte til Hest, Hundene lededes af Valdhornsignaler, som Jagtbetjentene blæste, og som Hundene efterhaanden til Dels havde lært at opfatte og forstaa. Til Slut, naar Hjorten ganske udmattet stod stille, den søgte ofte ud i Vand for at vægre sig mod Hundene, blev den af Jagtherren dræbt med Hirschfænger. Hele Jagten, Hundenes Glammen, det vilde Ridt og Valdhornenes Klang, har sikkert været yderst malerisk og stemningsfuldt, men maa jo med vore Øjne betragtes som modbydeligt Dyrplageri. Til Parforcejagten indkaldte Christian V. saavel

Mandskab som Hunde fra England. Alene i 1680 blev der indkøbt for 2800 Rdl. Hunde, et efter Datidens Pengeforhold meget betydeligt Beløb.

Parforcejagten havde sit Hjemsted paa Jægersborg. I 1700 bestod Personalet af Overjægermester, Jægermester, Overjæger, Besuchknecht, der opsøgte Hjorten med en særlig Leitungshund, samt et talrigt underordnet Personale, hvortil kom Jagtbarbereren eller Jagtkirurgen, samt Jagtsmeden, der boede i Gentoft; at denne fungerede som Dyrlæge for Hestene fremgaar tydeligt af, at det i 1720 hedder: »naar bemeldte Jagt et eller andet Sted bliver allernaadigst beordret at hengaa om Sommeren, er det højnødvendigt slig en Karl for Beslag saavel som for Artzenei at medhave. Til Jagtpersonalet hørte endelig »Hundeskæreren«.

Hundenes Antal varierede noget, almindeligvis var der ikke over 30 Kobbøl, hvert paa 2 Hunde. Hundenes Fodring voldte ikke faa Vanskeligheder. I Begyndelsen levede de udelukkende af Kajebrød indkøbt i England, senere gik man over til at anvende Bygbrød og Byggrut. Efterhaanden gik man over til at opdrætte Hundene selv. I 1725 var Kongens Hundehold oppe paa 123 Stk., hvoraf dog kun 80 var virkelige Parforcehunde. Der findes Fortegnelse over de enkelte Hunde med Angivelse af Køn, Alder og Navn, og det fremgaar heraf, at af de 63 Tævehunde var kun de 21 »aabne«, de øvrige var kastrerede. Dixens Viden og Kunnen kan jo ikke have været saa helt ilde, naar han med Datidens Hjælpemidler ogsaa gik i Lag med Ovariotomi. Hvalpene blev anbragt til Opfødning hos Beboerne i de nærliggende Amter, især hos Præster, Kromænd og velhavende Bønder, i en Aarrække blev der betalt et Skovlæs Brænde pr. Hund, senere mere. Hundene var brændmærket med Kongens Navnetræk paa det ene Laar. Under Kvægpesten kneb det med at skaffe Kød til Hundene, man vilde gerne have Kødet fra de døde Dyr, men som bekendt betragtede Bønderne dette som Rakkernes Gerning at flaa disse, følgelig var det uærligt Arbejde, og Regeringens gentagne Paalæg om, at det ikke maatte anses som uærligt at lægge Haand paa det døde Dyr, hjalp lidet eller intet. I de Amter, der laa i Nærheden af Jægersborg, udlovede man endog særlig Dusør til de Bønder, der bragte Kødet fra de døde Dyr til Jægersborg. Parforcejagten var en særdeles dyr Fornøjelse for Kongen, den blev da ogsaa flere Gange nedlagt, men oprettet hurtigt igen, først ved kongelig Resolution af 20. Oktober 1777 ophævedes den definitivt. Dermed var egentlig et særligt Kapitel af Hundens Historie i Danmark udspillet. De enkelte Hundes Tilværelse var vist i Datiden i endnu højere Grad end i vor Tid saare forskellig; den forkælede Skødehund eller Stormandens Yndlingshund, man tænker paa

Frederik IV's Yndlingshund, der overværede sin Enevoldsherres Kroning i Frederiksborg Slotskirke fra sin Plads mellem Højalteret og Tronstolen, og paa Bondens elendige Køter, der ofte havde Senerne skaaret over paa et Ben, for ikke at jage Vildtet ud af Kornet, men som vel omfattedes med den samme Hengivenhed af sin Herre, idet vi erindrer Holbergs Jeppes sørgmodige: »Farvel Feirfox, min troe Hund og Dørvogter«.

Som ovenfor nævnt var et talrigt Personale ansat ved Parforcejagten paa Jægersborg, det var Folk af meget blandet Herkomst, det var et livligt og letlevende Folkefærd, ofte var der Strid og Slagsmaal, og Overjærgemesteren havde nok at gøre med at holde Justits og stifte Fred. Som f. Eks. naar Jagtsmedens Kone klagede til ham over, at hun i Kirken, hvor jo enhver havde sin bestemte Plads efter Rang, var tvungen til at sidde ved Siden af en Kone, som hun mente havde en slem Sygdom. Eller naar Jagtkirurgus Barthels maatte søge Støtte hos Overjærgemesteren, fordi Oles Kone i Fortunen havde sagt, at hans Kone havde født et vandskabt Foster, der var lige saa blind som sin Fader, endda begge Dele var Løgn.

I dette Milieu kom Dixenernes Virksomhed som Hunde- og Hesteskærere til at falde, og af det følgende vil det ses, at de tilpassede sig Forholdene særdeles godt.

Hvornaar den første af Slægten Dixen, Carl Dixon, eller Dixdon, Navnet stavedes i Begyndelsen forskelligt, kom herind i Landet vides ikke med Bestemthed; i »Bidrag til Slægten Dixens Historie«² anføres, at han antagelig kom herind fra England omkring 1670, det er muligt, men Ejler Nystrøm anfører i sin Bog: »Fra Nordsjællands Øresundskyster«, at han kom i Chr. V's Tjeneste ca. 1686, dette er vist mere sandsynligt. I 1705 søger Envoyé Weiberg³ Rentekammeret om at faa Husleje betalt, aarlig 24 Rdl., som han har til Gode for 2½ Aar for Engelskmanden Mester Dixon, der bor i hans Hus i Lyngby. Da Dixen ikke kunde forevise nogen kongelig Bevilling paa at han havde frit Hus, forespurgte Rentekammeret om Engelskmanden havde Ret dertil, hvortil Kongen den 16. Oktober 1705 svarede: »Wir wissen uns nicht zu erinnern, das wir Mester Dixden freye Wohnung consentiert haben«. - Dixen henvender sig dog igen til Rentekammeret om Boligen, og paa hans Vegne henvender det sig igen til Kongen⁴ den 3. Januar 1705:

Mester Dixdon, Engelskmanden udi Lyngby, andrager ved en Memorial til Cammer-Ret, at da hand blef antaget udi Engeland till Eders Majsts. Tjeneste, skall ham ej alleene være tilsagt den Løn, som hand hindintill aarlig haf-

ver nødt, men endae frie Huus-Værelse og Ildebrand, som han oc hidintill paa 11 Aars Tid hafver haft, men som Cammer Juncher Weyberg hafver ladet ham udsige af det Huus, hand boer udi Liungbye till førstkommende Paasche, saa beder hand at hos Amptsforvalteren maatte giøres dend Anstalt, at han igien lejer ham et Huus, som beleiligt kand være, eller oc om et Huus for bannem maatte opbygges, da skall der findes Plads oc Leilighed nok dertill ved Jægersborrig oc kunde da samme Huus snart blifve betalt af hvis som ellers aarligen udi Leje ndgifves.

Allerunderd. Erklæring:

Eders Majst. Hr. Fader sl. oc. højloflig Ibukommelse, saavel som Eders Majst. self hafver efter allerunderd. Ansøgninger Tid efter anden ladet betale den forfaldne Huusleje af Weibergs Huus udi Lyngby, men som Supplicanten hafver ingen skriftlig Bevilling for denne Huuslejes Betaling, saa befrygter hand, at hand herefter samme ej skulde nyde, hvorfor hand gjør denne Ansøgning. Thi beroer det paa Eders Kongl. Majest. allernaad. Villie om denne Engelskmand frie Huus-Værelse længere maa forundes, oc skulle Eders Majest. det allernaad. bevilge, fick mand see till, at hand enten paa en eller anden Maade med Huus-Værelse blef accomanderet.

Kongen resolverede derefter: Wir sind allergnädigst zufrieden dass Supplicanten freye Haussung angeviesen oder guth gethan werde, so lange er in Diensten verbleibt.

Efter dette, der foregik i 1705 skulde Dixen, der altsaa havde nydt Løn og frit Hus i 11 Aar, være kommet herind ca. 1694, han kan selvfølgelig have boet et andet Sted de første Aar, og vi maa nøjes med at konstatere, at han er kommet til Landet i Slutningen af det 17de Aarhundrede. Til hans Afstamning kendes intet ud over, at han var fra England. Muligvis var han allerede Enkemand, da han kom her til Landet, thi Kirkebogen⁶ fortæller intet om Hustruens Død eller om Sønnens Fødsel, derimod staar der den 10. August 1707 begravedes Mester Dixons Hustrus Moder. Vi kender i det hele taget meget lidt til den første Dixens Forhold. Af Regnskaberne³ ved vi, at han foruden sin Løn hvert andet Aar fik 24 Rdl. til en Hofklædning, og at Kongens Bygmester Ernst i 1725 fik Ordre til at opføre et Hus til ham til Embedsbolig; Hesterskærerens Hus, der laa ved Kongens Port i Lyngby lige Syd for »Holland«. Af Lyngby Kirkebog fremgaar det, at Mester Carl Dixen

døde og blev begravet den 21. Oktober 1727. Det er ikke lykkedes at finde noget Skifte efter Carl Dixen; da han var kongelig ansat, maa et eventuelt Skifte sikkert have staaet i Amtmandens Skifteprotokol, men denne begynder først 1730.

Carl Dixen efterfulgtes i Embedet af sin Søn Jochum Walter Dixen, der rykkede ind i Faderens Embedsbolig. Jochum Dixens Fødsel findes ikke i Lyngby Kirkebog, men den 15. September 1709 blev han viet i Lyngby til Elisabeth Carstens⁶, hvilket jo ogsaa siger os, at han maa være født i England før Faderen kom herind. Ved Vielsen er ingen Forlovere angivet, ligesom det ikke er nævnt, hvem Bruden var Datter af, ej heller er anført Dixens Bestilling, men da vi senere træffer ham som Hesteskærer, har han jo sikkert været »Svend« hos Faderen. I de følgende Aar indtil 1720 fik Ægteparret adskillige Børn døbt i Lyngby Kirke. Antagelig flyttede han dette Aar til Fyn, thi den 29. Januar 1720 udstedtes følgende kongelige Brev til Jochum Dixen paa at være Hesteskærer paa Fyn⁷:

Wi Friederich den Fjerde af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders, og Gotbers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dylmerschen, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle Witterligt, at Eftersom Een deel Proprietarier i Vort Land fyen, Have forlangt at Jochum Dixen, Som Hesteskærer Maatte Tilladis, der i landet samme Profession, Alleene at fortsætte, Da have Wi Efter hans faders Carl Dixens Derom allerunderdanigst Bevilget, og tilladt, Saa og dermed bevilge, og tillade, at fornævnte Jochum Dixen, maa udi Bemelte fyen sig af Heste skiærr Professionen ernære, og Dermed for Billig Betaling betjene alle og enhver, Som i saa maader hans tjeneste Begierer, Saa lenge hand sig derudi forsvarligen Og uden Billig Klage forholder, forbydendis alle Og Enhver Herimod som Eftersom forskrevet staar, At Hindre, Ellerudi nogenmaade forfang At gjøre, Under Vor Hyldest og Naade. Givet Paa Vort Slot Kiøbenhavn dend 29. January Ao 1720.

Under vor Kongelige Haand og Signet

Friderich R.

(L. S.)

D. Wibe.

Dixen blev altsaa udnævnt af selve Kongen, i Almindelighed blev Hesteskærerne udnævnt af Amtmændene i H. t. Forordningen af 16. Juni 1686 »Om Stutteriernes Indretning udi Danmark«, hvor det i § 9 hed: »Amtmændene skal beskikke en vis Heste-gilder udi hvert Ambt eller Herridt, efter

Ambtnerne og Herridernes storlighed, som skal skiære hver Bonde-Hest eller Foele for Otte Skilling og en Foele eller Capital Hest paa Sæde-Gaardene for To Mark; Og saa fremt Hesten eller Foelen formedelst hans Forseelse dør, da betale hand dend efter uvillige Mænds Sigelse; Men skeer det for Ejermandens Forsømmelse skyld, da haver hand selv Skaden. Og maa ingen fremmet Heste-gilder giøre den anden, som af Ambtmanden paa sin visse Stæd bestilt er, nogen Indpas, under en Rixdalers Straf til det Steds Hestegilder, for hver Hest hand skær, med mindre den rette Hestegilder kunde være siug eller i lovlig Forfald, da enhver maa skiære som det vorder begieret af.»

Jochum Dixen var altsaa autoriseret som Hesteskærer for Fyn, og allerede den 5. September samme Aar klagede han sin Nød til Stiftamtmanden i Odense over at andre gjorde Indpas i hans Næring:

Deris Exelence

Højædle og Welbaarne Herr. Gebeime Raad

Naadige Herre Ridder og Stiftamtmand von Lente.

Som Jeg underskrefne Jochum Dixen, er af Hans Kongl. Majts. allernaadigst Privilegeret, og benaadet at være Alleene Hesteskiærer, udi Fyen med videre Dessen Indhold af datis d. 29. January indeværende Aar. Hvilken allerhøist bemelte Kongl. Benaadning er Læst og forkynndet paa adskillige Stæder til efterretning for alle Wedkommende. Og Bilæges til Naadgunstigst eftersiun rigtig Copi der af. - Men som Jeg ugierne maa formene ded her i Landet ere adskillige Personer som tvert imod hans Kongl. Majts allarnaagiste forundte og tilladte Privilegium ikke aleene stedse gjør mig udi mit Embede indpas og betage mig mit Brød, i det De Reyser omkring, og lader tillyse til Hesteskiæring, Mens endog undsiger mig paa Helbred, og Livsombringelse, særdeles Hans Krog, boende i Kyng, og Fader til Hans Krog i Jerup, hvorunder Jeg formeres og lever usikker og i livsfare, Hvilket Jeg kand med loufaste Vidner dennem beviise. -

Saa er jeg foraarsaget allerdybydmyst at tilbede mig deris Excellencis Naadgunstigste Assistance, De ville behage og ved deris Høymyndigheds Ordre, at byde og befale alle Hesteskiærer som findes i Fyen, at de rettet sig allerunderdanigst efter hans Majts allernaadigste Willie, og ei herefter at giøre nogen indpas saa længe, som Jeg mit Embede forsvarlig forretter hvorpaa Naadige Resolution forventes, End og udbeder Recomendation til de welbaarne Herr. Amtsmænd at ville mig heri behjelpelige, Hvilken Eders Excellencis skal

hammen anmode, og ellers være til min Død, med aller Dybymygste underdanighed forblivende

*Deres Excellence
Høyædle og Welbaarne Her Gebeime Raads
og Stiftbefalingsmænds*

*allerdybydygste underdanigste
ringe tjenere*

Jochum Dixen.

Othense d. 5te Sept. 1720.

Af Klagen fremgaar det, at Dixen havde den Opfattelse, at han havde Eneret paa at skære Heste paa Fyn, ganske vist stod der jo ogsaa i hans Udnævnelse, at ingen maatte gøre ham »Forfang«, men der var bare den Hage derved, at da Dixen blev autoriseret, var der i Forvejen udnævnt flere Hesteskærere paa Fyn, deriblandt netop den i Klagen omhandlede Hans Krog i Køng, der i 1711 blev beskikket til Hesteskærer i Assens og Hindsgavl Amter⁸, idet der fra flere Sogne var indløben Klage over, at den gamle Hesteskærer Peder Jensen* var ganske udygtig til sit Arbejde. Samme Hans Krog boede i Køng, hvor han døde i 1740 og blev begravet den 10. Januar, han angives da at være 76 Aar, og skulde altsaa være født ca. 1664. Han var gift med Johanne Christensdatter, der døde 63 Aar gammel i 1737 (begravet 20. Januar)¹⁰; de havde flere Børn døbt i Køng, men den i Dixens Klage til Amtmanden nævnte Søn Hans Krog i Hjerup ses ikke at være født i Køng, deres Vielse findes heller ikke i Køng Kirkebog, saa antagelig er de tilflyttet Sognet.

I 1714 afstod Hans Krog i Køng sit Distrikt til Jens Pedersen i Hjerup, med Undtagelse af Haarby, Flemløse og Køng Sogne. I en Overenskomst 9. September 1714⁸ hedder det, at han af Jens Pedersen: »har bekommet fuldkommen og nøjagtig afstaaelse«, desværre nævner Tingbogen ikke, hvor meget der var betalt i Afstaaelse, det kunde ellers være interessant at vide, hvor meget der blev betalt for »Praksis« i de Tider. Overenskomsten godkendtes af Amtmanden Justitsraad J. E. v. Carlovitz.

Det er sandsynligt, at Hesteskærer Jens Pedersen i Hjerup var Søn af den

* I Gamtofte Kirkebog den 8. Februar 1728: En stakkels Tiggerkone, Peder Jens Hestegilders Kone Else begravet, som døde i Alder 66 Aar. (9).

Peder Jensen, der klagedes over i 1711. Jens Pedersen døde den 20. Juli 1717¹¹. Hans Enke blev allerede den 28. November samme Aar gift med Hans Hansen Krog i Hjerup, Sønnen af Krog i Køng, der var omtalt i Dixens Klage; han overtog altsaa Embedet og er et typisk Eksempel paa, at Stillingen ogsaa kunde arves gennem Ægteskab. Da han døde, 63 Aar gammel i 1753, efterlod han sig Enken Susanne Rasmusdatter, der giftede sig 3die Gang den 26. Juli 1754 med Hans Eriksen fra Harndrup, om hendes 3die Mand ogsaa var Hesteskærer vides ikke, men da hun døde den 10. Januar 1772, 98 Aar og 8 Maaneder gammel, efterlod hun foruden 2 Døtre en Søn Peder Jensen Krog i Etterup i Rørup Sogn¹² som i en Fortegnelse over Hesteskærere i Odense og Rugaards Amter i 1781¹³ benævnes som Heste-gjelder Peder Krog i Etterup.

Foruden den her omtalte Familie Krog, var paa denne Tid yderligere i hvert Tilfælde 2 Hesteskærere beskikket i Odense og Rugaards Amter, idet Kongl. Stiftsbefalingsmand over Fyn og Langeland Jochum Pritzbuer d. 6. Juni 1708 gjorde vitterligt, at da Jørgen og Niels Rasmussen som Hesteskærere i »ald langsommelig tiid har betient een huer, som dennem herudi nødig haft haver og derpaa hans Kongl. Majts. allernaadigste tilladelse brev af Dato 13. Aprilis 1700 erhholdet at maa lade sig bruge om hestegjelder udi Fyhn, Hvilket er dennem Nøk« - saa forbydes det andre, enten omløbende eller distriktsboende, at tage deres Næring fra dem, men de skal holde Forordningen efterrettelig saa og at »ingen Klage over deris forretning spørgis.«

Jochum Dixens Virksomhed paa Fyn blev ikke af lang Varighed; da Faderen døde i 1727, flyttede han til Lyngby og blev Faderens Efterfølger paa Jægersborg. Aaret efter døde hans første Hustru og blev begravet den 28 April 1728 i Lyngby¹⁴. Dixen giftede sig anden Gang den 10. August 1730 med Sophia Amalie Rønfelter, i Kirkebogen staar: »efter Kongebrev copulerede hjemme i Huset« der nævnes ingen Forlovere eller hvem Bruden er Datter af.

Jochum Dixens videre Færd i Lyngby viser ham som et uroligt Hoved, at han flere Gange laa i Strid med Naboer om Hegn og Vandløb m. m., vil det føre for vidt at komme ind paa¹⁵; men en enkelt Sag med hans Tjenestepige giver et saa fortrinligt Billede og levende Skildring af Forholdene, at selv om Skrivelsen herom er lang, dog skal gengives i sin Helhed^{15a}.

Deris Excellence, Højædle og velbaarne Herre,

Kongelige Majestæts Ober Jægermester;

Naadige Herre!

Jeg fattige, fremmede og højbedrøvede Pige, Cathrine Anders Daatter, som

siden 14 Dage før Juul har tient Kongens Heste-Skiærer Jochum Dixen i Kongens Lyngby, som har lovet mig 1 March Danske hver Uge, men i denne min Tieneste meget haardlig og saa godt som paa Morderiske Viis af ham er bleevn tracteret thi hand i sin Galenskab har løbet efter mig med dragen Kniv, Hirtzfængere, Øxe og Bøsse for at gjøre mig Skade dermed, og det mangen Gang for dend Aarsags Skyld, at jeg vilde stille tilfreds, naar hand nyelig skammelig hafde slagen sin Kone hvilcket ugudelige Levnet hand bruger hver Dag, hvorudover jeg af ham daglig har ndstaaet meget ondt med Hug og Slag, Skiælden og Smælden baade Dag og Nat, saa at jeg icke viss paa mit Liv nogen Tid og Time, saalænge jeg var der, saadant et ugudeligt og foragteligt Menniske. Der høres intet andet fra Morgen og indtil Aften hver Dag end Hujen og Skrigen, Buldren og Larmen, blodige Eeder og Banden, Hug og Slag baade paa bands Kone og paa mig, sam har tient ham. Men nu endelig, Fredagen dend 15 Martii, da hand laae paa sin Seng om Morgen, og jeg kom til ham med et tændt Lius, hvormed hand vilde sticke sin Tobacks Pieb an, sagde hand til mig: Nu skal Diefvelen gloe og gale i din Canalie, saa stod hand op og slog mig min Næse, saa at dend blodte meget, at jeg nær selv ej kunde faa dend stillet igien, herpaa har jeg Vidner. Derpaa viste hand mig Døren og sagde: Nu kand du gaa, din Canalie, hvor du vil. Derpaa luchte hand alle sine Døre, hvorudover jeg maatte klyve over bands Gaard-Port og søge mig Logement, hvor jeg kunde finde det. Og nu er jeg dend 6te Pige hand har haft i sin Tieneste siden Michelsdag. Deres Excellence, højædle og velbaarne Herre, kand derfor vel tæncke, hvad hand er for en Mand, naar hand skifter saa tit Piger, og skiller sig ilde af med dem allesammen.

Jeg supplicerer derfor i allerdybeste Underdanighed, at saasom hand paa Mordiske Viis daglig saaledes har tracteret mig fattige, fremmede Menneske, og hand endnu har mit Skudsmaal fra Fredicksborg tillige med mine Klæder, og jeg icke længere tør eller kand være der hos ham, Deris Excellence da allernaadigst vilde hielpe mig, at jeg kunde faa alt mit Tøj fra ham igien, saa og dend Løn hand har lovet mig til Datum, saasom jeg har fæst mig hos Degnen Monsieur Brochmand i Lyngby, hvor jeg, næst Guds Hielp, agter at komme i Tieneste til førstkommende Paaske, og der at forblive i Fred og Røligbed, saalænge Gud bebager, og derefter, naar Tid er, at søge det højværdige Alterens Sacramente. -

Saadan Deres Excellences højædle og velbaarne Herres store Naadesbevisning dend naadige Gud rigeligen igien skal belønne her timelige og hisset med aandlige Velsignelser.

Dette ønsker Deres Excellencis Højædle og Velbaarne Herres allerringeste Tienerinde.

Kongens Lyngby d. 16. Martii

Cathrine Anders Daatter.

Anno 1748.

Man maa haabe, at Ansøgningen har hjulpet den stakkels Cathrine Anders Daatter, den er i hvert Tilfælde særdeles malerisk og velskrevet, selv har hun næppe kunnet forfatte den, vel langt mindre skrive den, man synes paa Stilen at have Lov at gisne paa, at det er Degnen Monsieur Brochmand, der staar bag.

Iøvrigt var Dixens økonomiske Forhold vist ikke saa ilde, han fik i fast Løn aarlig 300 Rdl.,^{15b.} paa Lønningslisterne kaldes han »Hundeskærer«, men man maa formode, at han havde en Del privat Hesteskærrivksomhed hos Bønderne. Desuden havde han fri Bolig i et Hus i Lyngby. Huset vedligeholdtes af det offentlige, i 1744 bevilgedes saaledes 75 Rdl. 60 Sk. til Reparation af Huset og i 1756 et lignende Beløb samt et Læs Pæle fra Skoven.^{15c.}

Jochum Dixens sidste Leveaar var vist ret kummerlige. Børnene var ikke alle lige heldige, en Datter, der boede hos Faderen og styrede Hus for ham, klager til Overjærgemesteren^{15e.} over, at hans Søn Jørgen Vilhelm ikke alene har stjaalen adskilligt fra sin gamle Fader, men endog begejner ham med Hug og Slag, hun beder indtrængende, at Knægten maa blive fjernet. Resultatet var da ogsaa, at den endnu ukonfirmerede Dreng blev hensat i Børnehuset, til »Bedring og Korrektion«.¹⁶

I hvert Tilfælde maa det være gaaet stærkt ned ad Bakke med Jochum Dixens Helbred, for i 1759 søger han om at faa Sønnen Jesper ansat, da han formedelst Sygdom er ganske ude af Stand til at passe sin Gerning. Overjærgemester Gram beordrer Overjæger Landsberg aflægge Dixen et Besøg for at se, hvor ilde det staar til. Men nu erklærer Dixen til Landsberg, at han vilde intet vide af Sønnen paa Grund af hans slette Opførsel. Landsberg skriver dog til Overjærgemesteren^{15f.}, at Dixen er ganske ude af Stand til at passe sit Embede, han har ligget i Sengen i 18 Uger og har sikkert ikke længe igen. Jochum Dixen døde og blev begravet den 1. Oktober 1759. Der er intet Skifte fundet efter ham, men han døde i yderste Armod. Jesper Dixens Hustru var hos ham da han døde, hun skrev til Overjærgemesteren^{15.}, at da hendes Mand var paa Fyn og hverken hun eller afdøde intet ejede, maatte hun bede om Hjælp til at faa ham begravet. Afdøde efterfulgtes saa i Embedet af sin Søn Jesper Dixen, som blev den sidste i Rækken af Hesteskærere i Familien. Han

var født, eller rettere døbt i Lyngby den 5. September 1717. Oprindelig havde han været Skovfoged, men var rømt af Plads paa Grund af slet Opførsel og Frygt for Straf¹⁶. Han maa dog have lært Professionen som Hesteskærer, for den 25. Juni 1754 fik han Bevilling paa at være Hesteskærer i Odense og Rugaards Amter. Bevillingen findes i Afskrift i hans Dødsbo¹⁷.

Som tidligere nævnt havde Faderen søgt at faa ham ansat enten som Hjelper eller som sin Eftermand. Jesper selv var ogsaa ivrig paa at faa Embedet paa Jægersborg, thi han søgte selv i Maj 1758 Overjærgemesteren om Embedet^{15b} og vedlagde adskillige anbefalinger fra hans Virksomhed paa Fyn, der viser, at man der havde været godt tilfreds med ham:

Greve Rantzau til Brahesborg skriver den 28. April 1758, at Dixen i de 4 Aar han har været »her i Landet« saavel i sin Opførsel som i sin Profession har vist sin Habilitet.

Forvalter Bachmann paa Brahetrolleborg skriver den 6. Maj 1758: »At hand iche alene stedse har været lykkelig, men endog vist sig habiil udi sit arbejde, saavel med Heste som Qvæg-Høveder, samt andet hans Profession medføre«. I lignende Vendinger udtrykte Grev Løvenhjem og Godsejer Engelsted paa Rørbæk sig. En særlig fin anbefaling lød:

At Mester Dixen nogle Gange paa min Gaard har lagt Hingste for mig med saadan Behændighed og Sikkerhed, at vi heri Landet icke har haft hans Lige, det bliver paa Forlangende hermed af mig attesteret.

Odense 20. Maj 1758.

Letb.

Med Udtrykket her i »Landet« mente man den Gang altid Landsdel. Endelig den 19. Maj 1759 skrev Rentekammeret til Overjærgemester Gram:

Hans kongl. Majst. haver angaaende Jochum Dixens allerunderdanigste Ansøgning den 10. Maj sidstleden allernaadigst behaget at resolve saaledes:

Naar Supplicanten, Heste- og Hunde-Skiærer Dixens Søn efter fremdeles aflæggende Prøver, befindes døgtlig til Tiensten og ellers tilbærligen forholder, kand hand gjøre sig Haab om sin Fader derudi at succedere, med Vilkaar, at hand lærer en anden af vore Undersaatler samme Profession.

Thi have vi icke skullet efterlade højtbemeldte allernaadigste Resolution herved at communicere, med tiensberedvilligst Anmodning Eders Excellence, ville behage samme berørte Jochum Dixen at tilkindegive.^{15f}

Prøven maa have fundet Sted, thi den 5. Marts 1760, altsaa noget efter Faderens Død, modtog Jesper Dixen endelig sin Udnævnelse,^{15h} det bemær-

kes da udtrykkeligt, at han udnævnes til »Heste- og Hunde-Skiærer ved vore Stalde og Jagten«, paa samme Vilkaar som hans afdøde Fader samt, at den siden Faderens Død henlagde Løn kan hæves af ham.

Jesper Dixen havde naaet sine Ønskers Maal, helt ringe var Stillingen ikke efter Datidens Forhold. Han havde 300 Rdl. i fast Løn, frit Hus, 2 Favne Brænde og 12 Læs Tørv¹⁶. Huset vedligeholdtes af det offentlige, i 1761 blev der for Reparation af dette betalt 229 Rdl. 88 Sk., desuden fik han overladt Materialer til Reparation af Hegn om Have og Vænge og til Hegnets Forfærdigelse bevilgedes yderligere 40 Rdl.¹⁵ⁱ

Dixen sad dog vistnok bestandig i økonomiske Vanskeligheder. Fra Hustruen Anna Jacobsdatter blev han separeret (4. Maj 1765). Allerede 5 Aar tidligere, i 1760, klager Karen Nielsdatter i Odense til Overjægermesteren »Det medlidende Hjerte, som Deris Excellence af alle roses for at være begavet med« forsikrer hende om, at han vil hjælpe hende. Hun fortæller, at hun blev kendt med Dixen da han var paa Fyn, han lovede hende Ægteskab, han rejste saa for at overtage Faderens Embede, da hun rejste til København viste det sig, at Jesper var gift og nu er hun og Børnene overladt til at leve af hans »tynde Naade«. Det ender dog med, at Dixen og Karen Nielsdatter slutter det Forlig, at han skal betale hende 16 Rdl. aarlig, indtil Børnene kommer saa vidt, at de kan tjene under Godtfolk og selv fortjene deres Føde, alt under Forudsætning af, at hun forbliver ugift og iøvrigt »opfører sig som et skickeligt Menneske bør gøre«. Endvidere betalte han 20 Rdl. for hendes Rejse tilbage til Odense.^{15j} Der vedblev dog næsten Resten af Dixens Liv at være Rivninger mellem ham og Karen Nielsdatter, fordi han ikke overholdt sine Forpligtelser. Hun mødte med Attester fra baade Præst og Postmester i Odense paa, at hun var flittig og arbejdsom, medens hans Søster Engel Lisbeth Jochumsdatter i et Brev den 9. November 1768 beskriver hende som et nederdrægtigt, slet Fruentimmer, der ikke gider bestille noget. Brevet er underskrevet af »E. L. J. D. med paaholden Pen«.^{15k}

Foruden sin Tjeneste hos Kongen havde Dixen ligesom Faderen privat Praksis, og han gjorde af og til Rejser til sit gamle Distrikt, Fyn, naar en og anden ønskede hans Assistance, han fik da udstedt Pas for sig og sine 2 »Drenge« og Niels Hansen Thomas. Begge disse 2 »Drenge« blev senere Hesteskærere paa Sjælland. Niels Hansen søgte i 1768 Amtmanden over Roskilde Amt om at blive ansat der¹⁷, men fik Afslag, dels da han i Forvejen var ansat i baade København og Jægerspris Amt, og dels da Henrich Poulsen var beskikket her i Forvejen. Først den 29. Januar 1782 lykkedes det ham at blive

ansat i Roskilde Amt, han boede da i Rye, Amtmand H. A. Brochenhus skriver nævnte Dato¹⁷: »Saa har jeg efter Ansøgning og det mig tilstillede Lærebrev fra den Kongelige Heste-Skiærer-Mester Dixen samt iøvrigt gode Attester beskikket o. s. v.«

Over Niels Hansens Efterladenhed i sit Embede klagedes flere Gange. Med sine to Kolleger Brødrene Poulsen, der var nogle urolige Hoveder, laa han ofte i Klammeri. Carolus Poulsen, der boede i Brohuset i Køge, havde været »gevorben« Soldat, men ellers fulgt Faderen, der som Hesteskærer først havde boet i Skibby, men senere havde omvandret som Hesteskærer i Jylland¹⁸.

Den 26. September 1773 skrev Amtmand Greve E. C. G. v. Knuth til Amtsforvalter Rosted om de 2 Brødre Poulsen, at der havde været ført Klage over at Henrich Poulsen havde ladet sig se paa Københavns Amt og andre Steder med »Pistoler og forborgten Dolk udi Piskeskafte«, og da Straffen herfor efter Forordningen af 18. April 1732 var Bremerhols Jern paa Livstid, saa skulde han tilbyrligen advares. I lige Maade med hans Broder Carolus Poulsen i Køge, da han havde gjort Indpas i den paa Københavns Amt beskikkede Hesteskærers Forretninger, saa skulde han efter Forordningen af 1686 være at anse som Morder, ogsaa han skulde dog slippe med en Advarsel.

Sin anden Lærling Johan Gotlob Thomas forsøgte Dixen at faa ansat som sin Afløser, thi allerede i 1767 begyndte Jesper Dixens Helbred at blive vaklende paa Grund af en Skade han havde paadraget sig, formodentlig ved Kastning og Fængsling af en Hest; thi han skriver til Kongen den 4. Maj nævnte Aar,¹⁹ at han nu har forrettet den ham paalagte Tjeneste i 10 Aar, men at han under Tjenesten nu har paadraget sig en Skade i højre Arm, saa han er ganske udygtig til at passe sit Arbejde og beder da om sin Afsked, hvis det kan ordnes saaledes, at den af ham oplærte Johan Gotlob Thomas, maa overtage Embedet mod at svare Dixen 200 Rdl. straks og derefter 50 Rdl. om Aaret saa længe han lever. Thomas attesterer, at han er villig til at gaa ind paa den foreslaede Ordning. Rentekammeret forelagde Kongen Sagen, men Kongen resolverede, at Gage og Pension skulde ophøre ved Dixens dødelige Afgang, idet Stillingen som Hundeskærer var unødvendig nu, og til den Tid kunde man saa træffe Aftale om Ansættelse af en Hesteskærer ved Kongens Stald.

Antagelig er Virksomheden da bleven passet af Thomas som »Svend«, thi først den 8. Marts 1772 ^{15m.} søger Dixen sin Afsked, idet han skriver, at han formedelst længere Sygdom mangler Syn, Høreelse og Legemets Kræfter er ganske ude af Stand til at passe sine Forretninger. Han anmoder, om Thomas

maa overtage Stillingen, thi han har efter allerhøjste Ordre oplært denne i de Videnskaber, der er nødvendige for Embedet, ligesom denne har aflagt Prøve paa sin Dygtighed. Endvidere skriver Dixen, at af hans Løn, 150 Rdl. fra Kongens Stald og 150 Rdl. fra Jagten, er Thomas villig til at svare ham en aarlig Pension paa 124 Rdl. som han anmoder om maa blive anvist paa en fynsk Amtstue.

Det har flere Gange været antydet, at Jesper Dixen og Faderen, foruden ved Jagten ogsaa var ansat ved den kongelige Stald, her nævnes direkte, at han fik Halvdelen af sin Løn herfra og i denne Sag spørger Rentekammeret da ikke alene Jægermesteren, men ogsaa den kongelig Kammerherre Bülow, der den 10. Marts erklærer »Da bemeldte Johan Gotlob Thomas ved adskillige Lejligheder har aflagt Prøve paa den til hans Metié behøvende Duelighed, saa anmodes det Kongelige Danske Kammer tjenstskyldigst denne Ansøgning paa bedste Maade at forestille og derpaa en for Supplicanten forønskelig Resolution at udvirke«.

Den nye Hofjægermester, Kammerherre Krogh var knap saa sikker paa Thomas's Kvalifikationer, han mener, at han bør aflægge Prøve paa at skære Tæver, men da Meuten paa Grund af Sygdom er aftaget i Antal og flere af Hunhundene svage, finder han det vil være for »hazarderligt« at lade ham prøve paa disse, hvorfor han anbefaler, at Thomas aflægger Prøve paa en »Bonde-Tæve«. Men allerede kort Tid efter skriver han, at han nu har bragt i Erfaring, at Thomas tidligere har aflagt Prøve, saa dette er unødvendigt. Iøvrigt mærker man, at Parforcejagten synger paa sit sidste Vers, for Hofjægermesteren skriver, at det bruges nu kun sjældent at skære Hunhundene, og disse har forøvrigt vist sig at være lige saa »hidsige« som de »aabne« Tæver, hvorfor han henstiller, at man ved Dixens Afgang sparer Kongens Kasse for Udgiften til en »Hundeskærer«, dermed var Dødsstødet til Stillingen som Hundeskærer givet. - Den kongelige Staldmester Kammerherre Bülow fastholdt dog i en Skrivelse af 29. April 1772 sit Ønske om at faa Thomas ansat som Hesteskærer ved Kongens Stald, idet han ikke vilde tage Ansvaret for at lade Operationerne udføres af en ukyndig Mand, eller at der kunde blive Mangel paa skaarne Heste til Majestætens Brug.

Endelig den 25. Juli 1772 fandt Sagen sin endelige Løsning, idet Det danske Kammer nævnte Dag tilskrev Overjægermesteren:

*»Under 16 bujns har det bebaget Hans kongl. Majst. allernaadigst at resol-
vere, at det angaaende Jesper Dixens Tieneste som Heste- og Hunde-Skærer*

ved de kongelige Stalde og Jagten skal have sit Forblivende ved den den 3. Juli 1767 tagne allernaadigste Resolution, saa at den ansøgte Afstaaelse til Johan Gotlob Thomas ikke kan bevilges; hvilket Hans kong. Majst. allernaadigste Resolution Vi Eder Excellence herved tjenstligt have communiceret.»

Sagens videre Forløb kendes ikke, ihvert Tilfælde fremgaar det ikke af de Arkivalier, der har været til Raadighed. Antagelig er Thomas bleven Hesteskærer ved den kongelige Staldetat, dennes Arkivalier har jeg ikke haft Lejlighed til at undersøge. Dixon er ophørt med sin Virksomhed, men har sikkert beholdt sine 300 Rdl. i Pension.

Jesper Dixon købte af Staten Ejendommen, hvori han boede i 1770, for en Pris af 100 Rdl. samt en aarlig Afgift paa 3 Rdl., hvilket maa siges at være særdeles rimeligt; faa Maaneder efter solgte han det med en god Avance til en Tømmermand i Lyngby³.

Jesper Dixon synes nu at have taget fast Ophold i Odense, hvor han ejede en Ejendom beliggende uden for Vesterport¹⁹. Tilbage bliver da kun kort at berette om hans tragiske Død.

Skifteprotokollen¹⁹ fortæller kort, at Anno 1773 den 15. December saasnart det blev meddelt, at Jesper Dixon, forrige Capunermester ved Døden var afgaaet, indfandt Skifterettens Folk sig. Hans Enke Anna Jacobsdatter Dixon, fra hvem han jo var separeret, befandt sig i København, om øvrige Arvinger var ingen Oplysninger at erholde. Huset, der var beliggende imellem Philip Waitløv Feldbereders og Peder Brodersens Hus, bestod af et Forhus paa 1 Etage paa 6 Fag, et Baghus, en liden Gaard og Have vurderedes til 200 Rdl., Indboet vurderedes til 73 Rdl. 1. M. 4 Sk., Fordringerne beløb sig til 134 Rdl., 4 M. 6½ Sk. Imellem Regningerne til Boet var en Regning fra Kursmed Buchard fra Fynske Dragonregiment paa 8 Rdl. for Behandling af en syg Hest, hvilket jo viser, at ligesom Kursmedene ikke gav sig af med Kastrationer, gav Hesteskærerne sig ikke af med Behandling af syge Heste. Regningen blev iøvrigt ikke taget til Følge, den var fra 1768, og Skifteretten erklærede: »Da samme er uden ald anden beviis og desuden endeel aar gammel, hvorfor den ei kan anses Troeværdig, siden Dixon var en god Betaler og ei havde nogen Credit fornøden for saadanne Smaating. Saa bliver denne Regning og dermed følgende Løste Attest herved aldels imodagt.«

Om Jesper Dixens Død og hans jordiske Levninger fortæller iøvrigt Odense Bys Tingprotokol²⁰: Den 18. December 1773 blev holdt og foretaget Forhør angaaende den sig selv dræbte Jesper Dixens Endeligt. Vidner var Skarpretter

Stengel, Jørgen Greves Hustru, Anders Christensen og Mathias Pedersen. Mødte var tillige Stadskirurgerne Orthmann og Tielke. Orthmann afgav Erklæring om, at han havde behandlet Dixen for et Saar paa Benet, dette havde »slaaet sig op for Brystet« og givet ham stærke Smerter saa Dixen havde udtalt, at han troede han gik fra sin Forstand. Karetmager Hjort, der havde kendt Dixen i en Aarrække, bemærkede, at denne havde ført et ondt, forstyrret og galt Liv og Levned.

Den 20. December²⁰ afsagde Retten den Dom, at da Jesper Dixen ald sin Tid, saa længe han havde været kendt af Vidnerne, havde ført et ugudeligt og højst straffærdigt Liv og Levned, bespottet Gud, ligesom han ved forskrækkelige Eder og Banden havde hengiven sig til Satan og udsagt, at han ingen Ro fik før han kom til Helvedet, saa kiendes for Rett:

»At Jesper Dixens Legeme bør af Natmanden optages og udføres til Odense Byes almindelige Rettersted og der nedgraves Publicum til Satisfikation og andre ligesindede onde Mennesker til Afsky«.

Med dette slutter Beretningen om de 3 Generationer af Slægten Dixens Virksomhed som Hunde- og Hesteskærere. Med den danske Slægt Dixen synes de ikke at have Forbindelse. - Noget Nyt er vel ikke bragt frem, men Skildringen af disse Folk og deres samtidige vil forhaabentlig bidrage til Belysning af disse Folks noget ejendommelige Liv og Virke.

NOTER OG HENVISNINGER

¹ K. K. K. Klastrup: De jyske Hesteskærere. Månedsk. f. Dyrlægger Bd. 40. ² Børge og Hans Dixen: Bidrag til Slægten Dixen's Historie i Landsarkivet i Viborg. - Juli 1948. ³ Eiler Nystrom: Fra Nordsjællands Øresundskyst. 1938. ⁴ Oplysningerne om Parforcejagten er taget fra C. Weismann: Vildtets og Jagtens Historie i Danmark. 1931. ⁵ Rentekammerets Resolutions og Relationsprotokol, 3. Januar 1705 - 29. December 1705. Fol 332 - 333, Fol 309 og Fol 492 b. ⁶ Kirkebogen for Lyngby Sogn. ⁷ Dixens Udnævnelse til Hesteskærer paa Fyn og hans Klage er for adskillige Aar siden afskrevet af afdøde Arkivbetjent Pedersen, Landsarkivet i Odense. Desværre, har han glemt at notere, hvorfra han har afskrevet dem, trods ihærdig Søgen er det ikke senere lykkedes at finde kilden. ⁸ Baag-Vends Herreds Tingbog, Fol 610. ⁹ Gamtofte Kirkebog. ¹⁰ Køng Kirkebog. ¹¹ Kerte Kirkebog. ¹² Billeskov Skifteprotokol. ¹³ Odense Amts Arkiv, Pk. Nr. 525. Breve og Dokumenter vedrørende Stutterierne 1760-93, ¹⁴ Odense Amts Arkiv, Pk. 524, 1702-28. ¹⁵ Rentekammerets Skov- og Jagtvæsen, Pakkesager Gruppe 11. Nr. 31. Parforcejagtsager 1686-1768. Fol 88. ^{15a} do. Litra U. A. Fol. 33. ^{15b}. Litra U. c. Fol. 4. ^{15c} Fol. 4 & 61. ^{15d}. Fol. 133. ^{15e}. Fol. 151. ^{15f}. Fol. 147 & 149. ^{15g}. Fol. 133. ^{15h}. Fol. 152 & 158. ¹⁵ⁱ. Fol. 166. ^{15j}. Fol. 172. ^{15k}. en særlig Pakke med Breve ang. Forholdet mellem Karen Nielsdatter og Jochum Dixen. ^{15l}. Fol. 197. ^{15m}. en særlig Mappe med Skrivelser ang. Dixen og J. G. Thomas. ¹⁶ I Flg. Brev fra skovriden C. Weismann til Havebrugskandidat H. Dixen, velvilligst udlånt af sidstnævnte. ¹⁷. Roskilde Amts Arkiv Pk. V. Kopi af Bestallinger. ¹⁸ Roskilde Amts Arkiv, Adskillige Breve 1758-64. ¹⁹ Odense Købstads Skifteprotokol 1772-1777. ²⁰ Odense Købstads Tingprotokol 1773-1778.

Fra Kursmeden Peter Esbachs Hestelægebog

Af

Overdyrlæge K. Albertsen, Silkeborg

Efter den danske Veterinærskoles Oprettelse i 1773 var det fortrinsvis Smede, især Beslagsmede, som man tog ind som Elever. Det var en ganske naturlig Udvælgelse, idet Skolens Undervisning lagde Hovedvægten paa at give Lærdom i Behandling af Hestesygdomme, og denne Del af det veterinære Arbejde var hidtil praktiseret af Beslagsmede, de saakaldte Hov- eller Kursmede. Og da det var ret almindeligt, at de eksaminerede Dyrslæger indtil Midten af det forrige Aarhundrede samtidig med Praxis virkede i deres oprindelige Haandværk, Smedefaget, blev den gamle Benævnelser, Kursmed, stadig benyttet om dem, ogsaa i officielt Sprog, og den holdt sig i Dialekt endog helt til Aarhundredskiftet.

Iøvrigt var det nu ikke alene Beslagsmedene, der før Veterinærskolen fungerede som Kursmede, Grovsmedene vilde gerne gribe ind i dette Privilegium, og for at bremse dem i dette og samtidig støtte de som Dyrslæger eksaminerede Smede, udsendtes en Forordning af 23. Juli 1777:

»Paa det, at Grov-Smed Professionen ikke, som hidtil, skal formenges med Kuur-Smeddenes, saa maae . . . ingen Grov-Smed . . . befatte sig med Beslag eller Heste-Kuurer, med mindre han har lært ved Veterinær-Skolen«.

Hov- eller Kursmedene var fra gammel Tid ansete Folk, som stod langt over Hesteskærere i social Position. En Del af dem havde samlet deres Erfaringer og Raad, som væsentligt var laant fra Lægebøger, i haandskrevne Kurbøger, der gik i Arv fra Far til Søn sammen med Bestillingen. Af saadanne Skrifter foreligger kun ganske faa Eksemplarer fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede.

Paa dansk foreligger et enkelt trykt, det er *Peter Esbachs »vel indrettede og prøvede Heste-Kuur eller Lægebog«*, udgivet 1727 i København og paany optrykt og meget forbedret 1763. Den vil antagelig være kendt af Omtale af de fleste Dyrslæger fra Forelæsningerne i deres Studietid. Begge Udgaver findes paa Skolens Bibliotek, der ogsaa har en lille »Konstig og Ny Heste-Læge-Bog« fra 1703, men den er kun en Oversættelse fra tysk, savner baade Forfatters og Bogtrykkers Navn og er baade sprogligt og indholdsmæssigt set af ringere Kvalitet. Den har tilhørt den kendte Dyrslæge og Lærer ved Veteri-

nærskolen i Beslaglære m. m., *Gustav Michelsen* (eks. 1825), som paa dens Titelblad har skrevet: »Er en meget sjelden Bog«.

Om Peter Esbach vides ikke ret meget udover, hvad man kan finde i hans Bog. Paa Titelbladet oplyses, at han er Borger og Hovsmed i København og boende i Studiestræde, hvor Bogen findes tilkøbs. Den er tilegnet Ridder Christian Ludvig von Plessen til Fussingø, kongelig Majestæts Gehejme- og Etatsraad, og i Tilegnelsen skriver P. Esbach, at »saasom Smedie-Professionen medfører det, har jeg lagt mig efter Hestekuur og samme udenlands paa fremmede Stæder praktiseret nogle Aar og udgiver dette ringe *Specimen* paa det, jeg har lært.«

Maaske er P. Esbach død kort efter Udgivelsen af sin Kurbog, for han findes ikke i Fortegnelsen over Københavns Huse og Indvaanere efter Branden i 1728. Hans Hus og Smedie gik ved den Lejlighed op i Luer sammen med hele Studiestræde og en Trediedel af Byen.

I Ehrencron-Müllers Forfatterleksikon (1925, Bd. 2) udkastes den Formodning, at P. Esbach er Søn eller Broder til Smeden *Johan Esbach* i Hjørring. Han levede paa samme Tid og omtales flere Gange i C. Klitgaards »Hjørring Bys Historie« (1924). Formodningen er meget tvivlsom, der foreligger i hvert Fald Oplysninger nok om Johan Esbachs ægteskabelige Forhold og Børn til at udelukke Tanken om ham som Far til P. Esbach. Johan Esbach drev foruden sin Smedie ogsaa Avling paa lejet Jord og var en meget agtet Mand i Hjørring; han var Oldermænd for Byens Haandværkerlav og havde 4 Sønner med sin Hustru af andet Ægteskab (indgaaet 1697). Hun var Datter af en Bartskeer, Enke efter en Bartskeer og selv fungerende i samme Bestilling som Benbrudslæge. Sønnerne blev alle Studenter, de tre nævnes senere som Sognepræster og den fjerde som Hører ved Latinskolen. Der er ikke oplyst noget om, at Johan Esbach var Kursmed. Iøvrigt træffes Navnet Esbach paa andre nørrejske Smede.

Der er større Mulighed for en Forbindelse med den Smed Pehr Ersbach, der omtales i Københavns Smedelavs Protokol fra 1680 som udvalgt til paa Lavets Vegne sammen med et Par andre Smede at forelægge en Sag i Ministeriet. Han kan være identisk med Kursmeden P. Esbach (Navnet i Protokollen er antagelig stavet forkert), men det kan med større Ret tænkes at være hans Far.

At Peter Esbach har været en agtet Mand med gode Forbindelser, giver hans Bog tydeligt Bevis for. Han har ikke alene opnaaet Trykkeitilladelse, men ogsaa kongelig Privilegium paa, at ingen uden Mester Esbachs eller hans

Avingers Samtykke i 20 Aar efter Udgivelsen maa optrykke, indføre, sælge eller forhandle hans Bog i de kongelige Riger og Lande. Privilegiet er udstedt paa Fredensborg Slot den 25. August 1727 og aftrykt i Ekstrakt bag i Bogen.

Kurbogen er en lille slank Bog, 10 × 18 cm, med et tiltalende Tryk og er skrevet paa godt dansk. Raadene med Register fylder 128 Sider, en Fortale til Læseren alene 13 Sider med stort Tryk.

Raadene svarer i Sammensætning saa nogenlunde til de tidligere offentliggjorte Raad fra Peter Syvs og Børge Pedersens Haandskrifter (Aarbogen 1935 og 1936); der raades flittigt til Aareladning, og Medikamenterne er ofte fra Skarnapoteket. Som Eksempel gengives følgende Raad, dog skal tilføjes, at det er et af de mest komplicerede i Bogen:

Naar en Hest er stiv.

»Man tager rød Kat Ost med Rod, Svale-Urt, Bregne, Tormentill, Huusløg, Agrimonie¹, Osterlucie², af hvert en Haandfuld.

Denne Salve maa lavis i May-maanet, naar disse Species ere kaaget vel i Viin, saa tages 3 Hunde-Hvalpe, 3 eller 5 Dage gamle og stødes levende i Potten, naar det kaager sterckist, siden kaages det med Hundene 3 til 4 Timer, at det bliver til en Salve; der efter tagis alle disse Materier af Potten igjen, og stødes vel i een Morter; er det ikke kaagt mørt nok, saa det ey kan stødis, skal det rives paa et Rivejern, derefter skal det gaae igiennem een Haar-Sigte; siden tagis:

Popolium³

Laur-Olie

Dobbelt Katost, af hvert eet Pund

Balsam-Olie

Enebær-Olie

Spik-Olie⁴

Petersilie-Olie, af hvert en Pæl

Terpentin

Honning

Hjorte-Tælle, af hvert 1/4 Pund

Biørne-Fidt 4 Lod

Pulveriseret Regn Orme 4 Lod

Grævlinge Fidt 4 Lod

Fidt af en gammel Orne toe Pund

1) er Agermaane. 2) er en tysk Benævnelse for Aristolochiae. 3) er Poppelolie. 4) er Lavendelolie (Lavendel = *lavendula spica*).

Dette smeltes til een Salve; dernæst skal mand i ny Maane slaae Hestens Bov-Aare og virke ham tynd ud, og med denne Salve smøre Hesten vel fra Skankerne indtil Boven, otte Dage efter hinanden, og indgnide det vel med et Varm Jern. Men om Hesten er meget gammel og stiv, skal denne Salve endnu bruges i aatte Dage, og vel indsmørres, endskiønt at Huud og Haar gaar af. Naar da Hesten ikke behøver meere af denne Salve, saa tag toe Haandfulde Poppel-Knopper, 2 Haandfulde Elle-Knopper med Skaller og alt, naar Hylden bryder ud, skrab saa ligeledis toe Haandfulde deraf, dette kaagis i tre Kander rød Viin til een Salve, hvormed Hesten skal badis toe gange hver Dag, og ridis i Vand hver Aften; dette skal gøres aatte Dage efter hinanden; at nu Haarene kand voxe ud igien, saa tagis for toe skilling Lin-Olie og dermed skal Hesten smøres.

Men bliver denne Salve ikke lavet til i Maymaanet duer dend ikke, og jo ældre den er, er jo bedre, saa Hesten ved dette Middel kand blive saa frisk i Benene som een ung Hest. Men er Hesten saa stiv, at Levnet svinder ham i Hoven, da, efter hand i ny Maanet er tynd udvirket, tages: Hørfroe, Terpentin, gammel filt, af hvert $\frac{1}{4}$ Pund, og Harefit 4 Lod. Naar disse Sager er vel blandet, saa slaais Hesten vel Varmt ind dermed i tre Dage, og Hoven skrubes vel og beleggis med det samme, dette gøres saa lenge indtil mand seer at det bliver bedre«.

Det kan man vel nok kalde en Hestekur!

Som man kan vente i Raad fra den Tid, er der ogsaa i dette lidt Overtro - Salven skal laves i Maj, og Hesten virkes ud ved Nymaane - men det er ellers ikke Tilfældet med Peter Esbachs Raad. Dog gaar han ikke helt uden om, at Heste kan være forhekset. I et Raad for at give en Hest »Mod paa Rejsen«, hvortil skal bruges et Pulver, bestaaende af Hjortetælle, Nyseurtsrod, Eberrod (Rad. Carlinae), Husløg og Sommerhyldsrod blandet med Harehoveder (= Orchis), pulveriserede Flagermus, Harespring (= Fodrodsben) og stødt Bregne, skrives, at saadant Pulver er godt for Trylleri.

Sympatiske Raad er der ogsaa, de hører jo Tiden til, og her gengives et klassisk Raad, taget lige efter de gamle Lægebøgers Recept:

En Vaaben-Salve.

»Tag Blod, Sten, rød Sandel, Myrrhe, som er frisk, Mos af en Dødepande og om det er af en Misdæder, er det disbedre, Menneske-been, god Wirach, af hvert 4 Lod, Grævlingefit 8 Lod. Dette gøres til en Salve over Ilden.

Naar mand da vil bruge dend saa tager mand Kaarden eller Kniven, hvor-

med Skaden er skeet og forbinder den; skulde mand icke kunde faae Jernet, hvormed Skaden er skeed, saa tager mand eet Stykke Træe og maaler hvor dybt Skaden er, og forbinder Træet med eet fint Klæde, legger det saa hen, hvor der er hverken for kolt eller for varmt, saa og hvor icke nogen Støv falde, Skaden forbinder mand icke, men alene toer dend ud med reen Vand, hvormedsaa lægis dend saaledes af sig selv paa en Sympatetisk Maade.«

Her er det klart, at Skadens uheldige Virkninger søges helbredt ved Overførsel til den forvoldende Genstand eller et Stykke Træ; mindre forstaaeligt er Raadet for en Hest, som er forjaget af sit Vejr: »Man prøberer først, at Kudskens pisser Hesten bagfra ind paa Koderne, er et sympatetisk Raad.« For den Tid er det logisk nok, frem for mange Midler anses Urinen nemlig som særlig godt per sympathiam at kunne overføre et Onde eller en Sygdom fra en Patient til Jorden, hvad der er berettet mange Tilfælde af inden for den primitive Folkemedicin, bl. a. af *H. D. Hansen* i »Primitiv Folkemedicin I og II« (udg. af Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning 1945 og 1950). Stadsdyrlæge *S. Tillier*, Bergen, anfører i sit Arbejde om »Fortidens Dyrlægekunst i Norge (Norsk Veterinær-Tidsskrift 1923, Side 248) et lignende Raad for Traad i Kronen: »Man beder først et Fadervor og pisser paa Saaret.«

Tidens Tro paa, at der ogsaa fandtes stor Lægedom i de foragteligste Materier som Urin og Fækalier af enhver Art*, afspejles ganske naturligt i mange af P. Esbachs Raad; her er et enkelt Eksempel:

For bovine Koder eller Muk.

»Saa tagis 2 Potter Pis, der udi kommer mand Høsemøg og kaager det til det bliver tykt, dette slaaes saa varmt om som naar mand kan taale at holde sin Haand deri, dette brugis toe gange eller mer, indtil Svulsten gaar bort.«

Som et Kuriosum skal ogsaa nævnes, at baade Esbach og den tidligere omtalte oversatte Hestelægebog har Raad for den Uvane, at Heste æder Klude. P. Esbach skriver om Heste, som har ædt Klude og Fjer: »Gif ham Mesterroed og Springroed støt blant smaa Foeret at æde.« I den anden Bog er det udtrykt meget specielt: *Om en Hest æder Karklude:*

* En meget berømt tysk Lægebog paa den Tid (udgiver 1713 af Kristian Frantz Paullini) har følgende Titel: »Neu vermehrte, heylsame Dreckapotheke, wie næmlich mit Kot und Urin fast alle, ja nach die schwerste giftigste Krankheiten und bezauberte Schäden vom Haupt bis zu den Füßen innerlich und äusserlich glücklich curiret worden«. *H. P. Hansen*, Herning, fortæller i »Primitiv Folkemedicin-I, 1945, at Bønderne i ældre Tid med held har brugt Urin som Medicin til Vosk-kalve (Lidelsen Voskhed undersøgt og klarlagt af *H. C. Bendixen* og *J. G. A. Pedersen* som en Koboltmangelsygdom), og at samme er brugt for Kalvekastning, ved Stivsyge hos Svin og hos Heste mod Smitte og Skøl. Urinen blev givet i Drikke.

»Saa tag ti Eg/ leg dem i en glasseret Potte lad skarp Edicke der paa saa meget ath det staaer over Egene/ deck Potten vel til/ og lad det staae saa lenge/ indtil Skallene falde fra Egene/ saa bliver de store/ bind saa Hestens Hovet i høyden/ og skytte ham Egene i Halsen/ eet efter det andet/ deck saa Hesten varm til/ og lad ham staa i to Timer/ gif ham saa raae Byg/ Hackelse af Bønne-Straa iblandt Foeret/ saa bliver hand reen og tilpas igien.«

Som omtalt har Peter Esbach efter Tidens Skik forsynet sin Bog med en forklarende Fortale til Læseren. Hvis han selv har forfattet den, maa man indrømme, at han har været en Smed med Lærdom ud over det almindelige, ikke alene som Kursmed, men ogsaa sprogligt. Han giver ogsaa Udtryk for en vis Selvfølelse. Om disse Egenskaber kan Aarbogens Læsere selv skønne, da Fortalen her som Slutning paa denne lille Omtale af Peter Esbachs Kurbog gengives i sin Helhed:

Til Læseren.

Gunstige Læsere/ bliver din Dom saa retsindig, naar du læser denne liden Heste Medicin, som min Mening har været vel intentioneret, da jeg derom begyndte at skrive/ saa haaber jeg din Forsigtighed skjønner om dette/ som alt andet/ der findis og forekommer i dette Jordiske/ at i dette Ufuldkomne fødis intet fuldkommen/ men fordi ingen kand føre nogen Ting til fuldkommenhed/ derfor bør ingen at være saa ufuldkommen at efterlade alle Ting/ thi dette maatte true Verden med en hastig undergang/ derfor har dend alviise Skabere iblant andet ogsaa ladet sin Viisdoms Fuldkommenhed kiende i de Forandringerne paa Creaturene og andre skabte Ting/ thi endskiønt hver Ting har naaed den Fuldkommenhed/ som Gud vilde/ saa er dog ingen Ting saa fuldkommen/ at dend kand bestaae af sig self uden andens Hielp/ det har derfor været Skaberens Intention, at dend eene skulde være til dend andens Tieniste.

Vi ser vel Lyset brænde/ men de maa siges at see Lyset blinde/ der ere saa forblindede/ at de ikke kand see, at Lyset brænder for andre/ men ikke for sig self/ saa har eet Menniske Kundskab og Videnskab i eet/ een anden i eet andet/ altsammen/ fordi dette Menniske skal hielpe dend anden med sin Kundskab/ og dend anden igien komme ham til Hielp med sit Videnskab/ at dend ene saaledis kand være dend andens Hielp/ paa det dend eene kand have sit Brød ved dend anden; og paa det Efterkommerne ligeledis kand assisteris dend eene af dend anden/ saa lærer dend eene sit Videnskab af dend

anden/ saa at Efterkommerne bygger paa dend samme Grund/ som Fædrene har lagt for dem.

Vil vi giennemsee Verdens Historier om alle opfundne Videnskaber/ saa beskrivis de til begyndelse af de første Slægter til Continuation af de mellemste/ og vil sluttes af de Sidste/ saa de første Inventerede, de mellemste Experierede og de sidste Expolerede, dend eene Tid kunde icke undvære dend anden/ her behøvede jo dend mellemste Tid nødvendigst den første/ thi hvor kunde nogen erfare een Ting uden hand tilforn vidste/ at der var noget saadant til/ dend sidste Tid behøvede u-omgiengelige dend mellemste/ thi hvor kunde nogen pynte een Ting/ uden dend tilforn var kundbar/ og viist ved Experience for Forfarenhed/ at mand deraf kunde slutte/ hvad som helst i eenhver Ting var at tillegge eller foretage. Vi tør icke kaste vore Øjne længer bort end til Jorden/ om vi vil leede efter Exempel, hvor skulde Ageren bære Korn/ uden dend først blef giødet/ det var dend første Bondes Invention efter Syndefaldet/ derpaa Experierede een anden Bonde ved Speculation i fremtiden at opfinde saadan eet Plov-Jerns Instrument, hvorved Jorden kunde omveltis/ og blive blandet med Giødningen/ at Ageren kunde blive dismeere frugtbar og give Korn/ dend tredie Bonde Expolerede i efter Tiden de tvendes førstis Haandgrib/ og fandt paa med een Harre og Trumle af jefne Jorden/ at dend dis beqémelige kunde levere sin Sæds Fremvæxt til Høstmanden/ og saaledis har det sig og med alle andre Videnskaber/ Kunster og Haandvercker i Verden.

Læser vi i den troeværdigeste Historie som er Bibelen/ saa finder vi at Tubalkain har været dend første Smed/ som har været til/ nemlig hand har først paafunden/ hvorledis at Jernet ved Ilden kunde omdannis til adskillige Redskaber/ som højlig behøvedis til alle Professioner/ thi hvad Profession er vel til i Verden/ som jo maa laane eendel af sine Instrumenter hos Smeden/ derfor er ogsaa Paafinderen Tubalkain nefnet som dend der har paafunden een af de fornemste og nyttigste Ting/ det havde icke været os kundbar/ hvem der havde lagt saa herlig et Verk/ dersom Moses icke havde sagt os det/ og det er endnu skiult for Verden/ hvor det icke praktiseres; Hvad nu min Profession angaar/ at jeg skal forbigaae alle andre slags Smed-Professioner/ saa er og Heste-Beslagene af de Ting som dertil henhører/ derfor maa een Hovsmed/ naar der forekommer atskillige Heste/ som har enten Hov-Vext/ fordervede Hove/ som kommer af atskillige Sygdomme/ eller dislige/ ogsaa vide Raad derfor/ hvorledis saadan en Hest staar til at hielpe/ og derfor er Heste-Cuur som et nyttig additament til hans Profession/ at nu eendeel

icke skal have Aarsag at sige/ at Heste-Medicinen holdis som eet Arcanum eller Hemmelighed/ som af Misundelse holdis forborgen/ for dem/ som icke er af dend Profession/ saa har jeg foretaget mig at lade denne liden Bog udgaae/ for at befrie mig fra den Beskyldning.

Jeg nægter icke/ at der tør vel findis de/ som er saaledis sindet/ at holde dette for noget som burde skiules/ at mand der over skulde nødis til/ alleene at søge Hielp hos dem/ men at jeg icke er af dette Misundelige Slags/ skal nærværende Heste-Medicin være Vidne;

Derfor kiære Læsere tag nu til Takke paa denne Tid med dette lidet/ indtil du faar meere/ finder min velmeente Tancke stæd hos dig/ skal jeg/ om Gud vil spare Livet/ fornøje dig i Tiden med meere.

Skulde alle Tings Dadlen komme for dig/ som enten giver sig ud for at gjøre det beder/ da hand dog hidtil Dags har endnu slet intet har giort eller og for sin egen Interessis Skyld misunder andris Aasiun sin Viisdom/ da tillad ham icke som Spie-Fluen/ at sætte sin Spy paa det Kiød/ hvilket hand icke selv har aflet/ men forsvar mit liden Skrift/ til hand giver dig eet større/ og holdt paa den Fugl du nu har i Haanden/ paa det de/ som endnu flyver i Luften/ icke skal bedrage dig. Jeg ønsker da at dette mit Skrift som min Meening hos dig maa ligevel antagis/ og at du til Frugt og Nytte kand bruge denne Bog/ saa vil jeg haabe/ at naar du practiserer dend/ du da ogsaa skal befinde dends nytte/ thi som dend aldviise Skabere har betroet Mennisket Creaturerne til Nytte og Tieniste/ saa skal og Mennisket igien søge Creaturets Nytte/ som under Menniskets Trældom sucker efter Forløsning.

De Umælende kand icke klage sig for de Fornuftige/ derfor har de Fornuftige ved Experience fra gammel Tid søgt at kiende og læge de U-mælendis Svagheder for at conservere dem/ sig til Tieniste/ efter Skaberens Anordning. Derfor/ kiære Læsere/ forundre dig icke mere over mit velmeente/ end jeg forundrer mig over de Gamlis Udseende/ som har banet mig Vejen til de U-mælendis Creaturers Lægedom/ hvilken Vey jeg allene søge at reparere og efter min Praxin polere, idet andre enten har vidst og icke skreven/ eller skreven og icke funden nødvendig saa meget at oplyse.

Jeg venter mig icke Tak af de U-mælende/ men dog et billigt Anseelse af de Fornuftige som saadan Cuur til deris Heste maatte behøve; Hvad jeg har skreven her og publiceret/ er icke giordt mig til ringeste Ære derved at affectere/ naar min Næste til Tieniste at consulere som saadan Tieniste maatte behøve.

Det er ey heller skreven for dem som veed bedre/ men alleneste for dem/

som maatte behøve Raad af andre/ hvor icke just enten de beste/ eller ingen Raadgivere maatte være tilstede. Tag derfor det ringe Raad vel op/ hvor der icke kand havis et bedre/ og forkast icke min Undervisning/ som er skrevet dig til Nytte og Tieniste.

Du skal icke have Aarsag at sige/ jeg har gravet mit Pund i Jorden/ eller sat Lyset under Skieppen/ men jeg lader det lyse for dig/ at du kand see og finde de Videnskaber og den Penning/ du ey haver tabt. Hvormed jeg vil befale Dig Gud og forblive din og alle Velmeende

Deris
Beredvilligste Tiener
P. E. B.

Mindre Meddelelser

En gammel Strid om Blod og Blodpølser

I 1673 vakte det stor Opsigt, da Universitetets store Lys, den lærdeste blandt de lærde, hvis Værker var berømt over hele Europa, Thomas Bartholin, udsendte et lille Skrift om det forkastelige i at nyde Blod: »De sanguine vetito disquisitio medica.«

I det gamle Testamente var det i 1. Mosebog blevet Jøderne forbudt at »spise Kød med Sjælen i, det er Blodet«, og i 3. Mosebog var det indskærpet: »I skal intet Blod æde i alle eders Boliger, enten af Fugle eller af Dyr.«

Om dette vidste Thomas Bartholin god Besked allerede fra sin Ungdom, hvor han som alle studerende havde taget »Attestats« før sit egentlige Studium, Medicinen, og nu var han under Paavirkning af Professor Rasmus Vinding efter mange Overvejelser kommet til det Resultat, at det gammeltestamentlige Forbud mod Blodet, som en Tid ogsaa var blevet hævdet for de første Jødekristne, den Dag i Dag var gældende for alle Kristne.

Naturligvis maatte saadan en Paastand vække Modsigelse i det luthersk-ortodokse Danmark. Den kunde kun opfattes som et Forsøg paa at indsnige vrangt Troslærdomme i Menigheden. Og det kunde ikke taales. Havde det været en mere »nedrig« Person, som var fremkommet med Paastanden, havde det været Teologerne en let Sag at faa ham idømt en alvorlig Straf og Afsværgelse af den. Men her, hvor det drejede sig om en beklagelig Vildfarelse hos en Mand som Thomas Bartholin, »ham, vi alle elsker«, som en samtidig skrev i et Modskrift, Universitetets Rektor trende Gange, Kongens Livmedicus, den Mand, som ved festlige Lejligheder maatte holde de over alle Bredder svulmende Lovprisningstaler til de Højfornemme eller Allerhøjeste Herskaber, her maatte man tilbagevise Paastanden paa værdig Maade uden at støde for meget.

Og Sjællands Biskop, Hans Wandal, tog sig straks for at »bevise Bartholin contrarium«. Det var Mening, at han skulde gøre det ved en storstilet Universitetsfest med Promotion af elleve nye Doctores theologiæ, og alt var

forberedt, men saa blev Hans Wandal syg og døde den 1. Maj 1675. Godt en Maaned senere fandt den forsinkede Fest og Promotion Sted, og i Biskoppens Sted bekæmpede den teologiske Professor Georg Witzleben de Paastande om Blodet, der var fremført af Thomas Bartholin. Han var ikke til Stede, for hans Hustrus Død ved Paasketid samme Aar havde betaget ham Lysten til at træde offentligt frem. Med Teologerne var han trods al lærd Disputeren fra deres Side ingenlunde enig. Hvad han oplevede, da hans Hustru døde af en Blodstyrtning - Lungetuberkulose - gjorde ham til en stadig Fjende af Blodet, som han aldrig vilde ophøre med at regne til de forbudte Ting.

I den Diskussion, som videreførtes efter Universitetsfesten, drog Bartholin medicinske Spørgsmaal frem, bl. a. Brugen af Menneskeblod som Middel mod den faldende Syge, Epilepsi. Man kunde den Gang - og langt senere - se Epileptikerne indfinde sig for at opfange en halshugget Forbryders Blod og drikke det for at blive helbredt. Bartholin fandt dette afskyeligt og forkasteligt. »Vi forkaster Menneskeæderi. Hvorfor afskyer vi da ikke de Mennesker, som besudler deres Svælg med Menneskeblod?»

Ligeledes kom han ind paa det stærkt omstridte Spørgsmaal: Blodtransfusionen. Han ansaa den - omend ud fra andre Grunde end den rigtige, som han ingen Forudsætninger havde for at kende - for at være et altfor risikabelt kirurgisk Indgreb.

Teologerne sejrede. Professor Witzleben havde til Gejstlighedens Tilfredshed gendrevet Bartholins Paastand saa virkningsfuldt, at det senere spøgende blev sagt, at han »betog Skrupelen for alle, som ere Libhavere af Blodpølse og i Snarer qvalde Kramsfugle.«

K. Albertsen.

Kilde: Axel Sarboe: Thomas Bartholin II 1950.

Om gale Dyrs Bid

I Bondebyen Blistrup i vort Sjælland blev mange Svin, som i den hede Sommer 1654 angrebes af Galenskab, dræbte, paa det de ikke skulde gøre Ulykke paa Folk, som de traf for sig.

Samme Tid gik ikke faa Mennesker fra Forstanden. Men fornemmelig brød Afsindigheden ud paa de Bønder, som havde sovet paa Marken under aaben Himmel i den brændende Sol, hvilket blev mig fortalt af Stedets Sognepræst, Hr. Henrik Christensen.

Til Hestenes usædvanlige Galenskab vil vi henføre den Urolighed, som bliver opvakt af det hede Blod, hvorover de undertiden bliver saa oprørte i Staldene, at de ikke kan staa paa et Sted, vrinske og pines paa mange Maader; ja, Mankerne bliver forsnoede lige som Marelokke. Vor Almue anser det for Mareridt og betjener sig af følgende Raad: De afskærer den sammenfiltrede Manke og sætter den ud i Luften, hæftet paa en Pæl, for at lindre Sygen ved denne Omplantelse. Hvad Galenus siger om de galne Hunde: at Væskernes Fordærvelse i dem bliver saa stor, at deres Fraade, naar den berører det menneskelige Legeme, kan opvække Galenskab, det samme kan siges om andre Dyr, som indpræger denne ved deres Bid. Jeg vil melde et Ord om en Hane. En Urtegaardsmand i de Nariske Haver i Italien blev uformodentlig overfaldet af en gammel Hane med et grueligt Næb og røde Fjer, hvilken sprang op ad ham og gav ham et Bid i den venstre Haand, saa Bloddraaber udflød derefter. Fra Saarets første Dag fandt man ham med fordrejet Ansigt; hverken Ild eller Staal hjalp her; han laa ned som en Kamphane og opgav Aanden paa tredje Dag. Denne Efterretning har jeg af den berømte Dr. E. Vorstius i Leiden.

K. Albertsen.

Fra O. Wolff: Journal 1828, Bd. 1 S. 97.

Oversat fra Th. Bartholin: Hist. anat. et medic. rarior. 1654-1661.

Hvad de gode gamle Ægyptere er brugt til

I en gammel Vise staar der om de gode gamle Ægyptere, at »de bleve ej begravede, men de blev balsamerede, saa snart som de kreperede o.s.v.«, og denne Konserveringsmetode kan vi takke for megen Viden om Fortidens Ægyptere og deres elskede Husdyr. Vore Forfædre takker de balsamerede Ægyptere for god Hjælp i deres Lægevidenskab, for pulveriserede Mumier har hørt til de Lægemidler, der har været anvendt i flere Hundrede Aar, hvor Mystik og Overtro tillagde de sælsomste Ting stor Lægekraft.

Oprindelig var det et af de vigtigste Stoffer, der indgik i Balsameringen, Asfalten, som blev brugt som Lægemiddel, hvad der omtales baade af Dioskorid, Galen og Plinius, og Asfalten er gaaet over i Middelalderens Lægebøger under Betegnelsen »Jødebeg« eller »Jordtalg«.

Da man opdagede, at de balsamerede Ægyptere var behandlet med Asfalt, antog man, at dette maatte være særligt helbredende, fordi det var gennemsvivet

af Safterne fra de afdøde Mennesker og Dyr. Fra det 11. Aarhundrede omtaler Constantinus Africanus Mumiers Anvendelse i Medicinens Tjeneste. Fra tyske Apotekerlister nævnes Mumier fra omkr. Aar 1450, og heri Landet omtales pulveriseret Mumie lidt senere som Ingrediens i en Salve mod Skab og Saar. Vore gamle Lægebøger kender ogsaa Midlet som særligt virkningsfuldt ved Blødninger, Blodspytning og Mavelidelser, og det indgik saavel i Salver som i Drikke og snustes op ved Næseblod. Højest i Kurs stod det i det 17. Aarhundrede, da fandtes »Mumia vera« paa ethvert Apotek, d. v. s. »ægte Mumie« var det sikkert ikke altid, for det var forbudt at udføre Mumier fra Ægypten, men man regner med, at der alligevel slap nogen ud paa illegal Vis, og desuden dækkedes Behovet ved at lave falske Mumier. Endnu i forrige Aarhundrede anvendtes »Mumia vera« som Lægemedel, i den sidste Tid vel mest til Dyr; saaledes fortæller Dr. phil. Helge Søgaard i en Kronik i Jyllandsposten 14. Maj 1944, at pulv. Mumie i 1880'erne blev forlangt paa de fynske Landapoteker som et Middel til at forhøje Køers Mælkeydelse!

P. Hauberg, som i »Farmaceutisk Tidende« 1929 har skrevet en Artikel om Mumier som Lægemedel, meddeler der, at man endnu ved den Tid paa Landapoteker kunde blive udsat for Anmodning om at faa Mumie til syge Dyr; der blev da udleveret en Blanding af Asfalt og Myrrha, ja, der er endog opgivet som Substitutionsmiddel - Tørvejord!

Den blasfemiske Anvendelse af de gamle balsamerede Ægyptere som Lægemedel er forbi; det sidste Minde herom er paa gamle Apotekerlofter, hvor der kan findes Standkrukker med Signaturen: Mumia vera.

K. Albertsen.

En curiøs Anekdote om Henrettelse af en So

Aar 1386 søndersled en So i den franske By Falaise en Dreng. Denne Begivenhed kom Byfogeden for Øre, og han dømte Dyret til offentligt at udstaa Gengældelsesstraffen. Barnet havde faaet Ansigtet og en Arm afrevet. Soen blev lemlæstet paa samme Maade, og derpaa hængt. Eksekutionen gik for sig paa Torvet under Iagttagelse af de sædvanlige højtidelige Former, hvorunder en Forbryder skiltes af med Livet; Byfogeden præsiderede til Hest med Fjer i Hatten og Haanden i Siden. Barnets Far var tilsagt for at overvære Henrettelsen som en Straf, fordi han ikke havde passet bedre paa det. Da Soen

blev bragt til Retterstedet, havde den Mandsklæder paa: Vest, Bukser og Handsker. Dens Hovede havde man iført en Maske, der lignede et Menneskeansigt. Denne skammelige Farce kostede Staden 10 Sous og 10 Penge foruden en ny Handske til Skarpretereren for 10 Sous. Denne Tildragelse synes saa mærkelig, at man bevarede dens Minde ved et Frescomaleri i den hellige Tre-enigheds Kirke.

Frescomaleriet kan stadig ses.

K. Albertsen.

Fra O. Wolff: Journal etc. 1828. Bd. I.

Brev fra Abildgaard til A. H. Florman

Velældte Høystærede Herr Florman.

Tak for Deres mig saa kiærkomne Bref af 1ste f. m. De er mig Høystærede Ven intet skyldig for den Tid, De opholdt Dem hos os, jeg har langt fra ikke været Dem saa nyttig, som jeg gierne vilde, dersom Evnen i et og alt havde tilladt mig det. Det glæder mig meget for min Ven, at De allerede er kommen i Virksomhed.

Lad Anatomic altid være Dem en vigtig Sag. I Anatomia comparata er en Stor og øde Mark at bearbejde og dyrke, som kan give Menneskeligheden meget nyttige Frugter. Gjør Dem altid meest Umage for at see og erfare og studeer og læs allene for at kunne see og erfare rigtigt og vist. Ved Speculation og Raisonnement vindes saare lidet til nogen Videnskabs Fremgang. Den ene gaaer efter den andens Næse og ingen efter sin egen. Man kan vel paa den Maade faae Reputaion for at være lærd, men den Hæder er dyrt betalt ved Tabet af Frihed og Selvstændighed i Begreber. Man bliver meer eller mindre et blot Echo.

Min Vens Tractat om Spina Dorsi har jeg med Fornøyelse giennemlæst og givet den til Lector Viborg til videre Befordring. Den trenger allene til nogen Correctur i Stilen.

Venligst beder jeg at hilse Deres og min elskværdige Ven, Herr Professor Retzius.

Med sand Høiyagtelse og Venskab er jeg stedse Min Høystærede Vens hengivne Tienere

Abildgaard.

København den 16. Maj 1786.

Originalen til ovenstaaende Brev findes imellem Arvid Henrik Flormans Breve i Lunds Universitets Bibliotek. Florman der var f. 1761, var altsaa paa denne Tid en ung Mand, han havde netop Aaret før studeret hos Abildgaard paa Veterinærskolen i København, og man mærker i Brevet den ældre Abildgaards smukke faderlige Formaninger til den unge Videnskabsmand. Florman blev 1787 Prosektor ved Lunds Universitet. Fra 1801 til 1831 var han Professor i Anatomi, Kirurgi og Veterinærvidenskab ved Lunds Universitet. Død 1840.

Philip Hansen.

Danske Dyr læger, døde i 1952

In memoriam

Malling Heisel, død 8. Januar 1952, 52 Aar gammel.

Født i Lille Andst 20. April 1899 og opvokset i Brørup. Forældre: Hotelejer Bahne Heisel og Hustru, f. Johanne Schmidt.

Malling Heisel blev Dyr læge i 1923, og efter et Par kortvarige Assistentstillinger nedsatte han sig samme Aar i Hjordkær i Sønderjylland. Her faldt han godt til, blev hurtigt Medlem af Sogneraadet og en kort Tid ogsaa Sogneraadsformand, indtil Sygdom, en Rygsvaghed, tvang ham bort fra Praxis. Han blev i 1932 Reserverdyrlæge paa Struer Andelsslagteri og herfra i April 1942 Overdyrlæge ved Hammel Andelsslagteri.

Malling Heisel var en dygtig og samvittighedsfuld Dyr læge, der vandt Tillid og Autoritet i sin Gerning baade som Praktiker og Kødkontrollør. Trods Sygdommen, som gradvis svækkede ham, var han ikke bitter, men tog Livet som en Gave og var levende interesseret i alt, som var fremme i Tiden, særlig Litteratur og Politik og det sønderjyske nationale Arbejde.

30. November 1924 blev han gift med Maja Foss-Jensen, Datter af Købmand Thomas Jensen. Ægteskabet var barnløst.

Malling Heisels Død kom overraskende faa Dage efter en Operation. Hans Begravelse foregik under stor Deltagelse paa Brørup Kirkegaard.

I Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening 1952, Side 83, har A. E. Madsen i sine Mindeord karakteriseret Malling Heisel som en kær Ven, et nobelt og vederhæftigt Menneske, en god dansk Mand, der har gjort Dyr lægestanden Ære.

Rasmus Jørgen Andersen, død 20. Februar 1952, 38 Aar gammel.

Rasmus Andersen var født i Bjarne ved Faaborg i 1914; efter at have taget Studentereksamen fra Høng Studenterkursus paabegyndte han Dyrlæggestudiet og fuldførte dette i 1945. Allerede som Barn blev han angrebet af Tuberkulose, men kom sig tilsyneladende helt; under Studietiden kom der imidlertid atter Tilbagefald, som medførte en længere Afbrydelse i Studiet. Allerede da fra-raadede Andersens Bekendte ham at tage den praktiserende Dyrlægges haarde og krævende Arbejde, men han vilde være Dyr læge og blev det. Under Studietiden var Andersen overordentlig afholdt af sine Kammerater paa Grund af sit gode Humør og vel mest fordi han takket være sin større Modenhed var i Stand til at rive Kammeraterne med i sin brændende Interesse for Studiet. For en 4-5 Aar siden overtog Andersen en Praksis i Korinth paa Fyn, men han kunde imidlertid ikke taale det haarde Udendørsliv om Vinteren paa Motorcykle og blev atter syg, og i den kommende Tid havde han flere Sanatorieophold. En kort Overgang bosatte Familien sig i Roskilde, hvorefter Fru Andersen, der var Læge, nedsatte sig i Osted. Rasmus Andersen vilde ogsaa her forsøge at virke som Dyr læge, men det tillod Sygdommen ham ikke, i Stedet maatte han nøjes med at tage sig af Kontorarbejdet indtil Sygdommen i Maj Maaned i Fjor atter bragte ham paa Hospitalet, hvor han laa til sin Død. Rasmus Andersen var ukuelig i sin Kamp mod Sygdommen og sin haarde Skæbne paa en stilsfærdig og rolig Maade, som aftvang Beundring hos alle, der kendte ham. Afdøde efterlader foruden Hustru en Datter paa seks Aar.

Jens Jørgen Nielsen, død 5. Marts 1952, 56 Aar gammel.

Født 19. September 1895 i Uth Sogn, Vejle Amt, Søn af Forpagter Jens Nielsen og Hustru, f. K. Jensen.

Jørgen Nielsen var ved Landbruget i sin første Ungdom og fik Eksamen i 1928. Han nedsatte sig samme Aar i September i Klipleve ved Aabenraa, hvor han ved sit jævne Væsen og samvittighedsfulde, omhyggelige Arbejde efterhaanden skabte sig en god Praksis. Jørgen Nielsen hørte efter sin Natur ikke til de fremtrædende, men hans venlige og hjælpsomme Sind og hans Interesse for alt, hvad der rørte sig i Tiden

og særlig vedrørte de lokale Forhold, gjorde, at han fik forskellige Tillidshverv; i nogle Aar var han Formand for den stedlige Ungdomsforening, desuden blev han Kasserer i Venstreforeningen og Repræsentant for Sønderborg-Aabenraa Amters Elektricitetsforsyning, ligesom han havde flere andre Tillidsposter.

Han blev 19. Januar 1929 gift med Anna Eleonora Larsen, Datter af Gdr. Jens Larsen og Hustru, f. Cathrine Jensen. Der var i Ægteskabet 2 Sønner, hvoraf den ene døde som ganske lille.

Jørgen Nielsens Død kom overraskende, uden forudgaaende Sygdom faldt han om paa Gaden i Kliplev. Han ligger begravet paa Kliplev Kirkegaard.

Chr. Pedersen har i Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening skrevet Mindeord om Jørgen Nielsen og omtaler ham som en god og hjælpsom Kollega.

Gerhard Hans Petersen, død 13. April 1952, 60 Aar gammel.

Gerhard Petersen fødtes i København den 10. April 1892. Forældre var Sølvpletterer J. Petersen og Hustru. Efter at have taget Dyrlægeeksamen i 1913 var han en kort Tid Assistent i Praksis, men blev samme Aar ansat som fast videnskabelig Assistent ved normal-anatomisk Afdeling; mange Dyrlæger vil erindre Gerhard Petersen for hans Hjælpsomhed i Anatomisalen og hans Dygtighed som Manuduktør. I 1921 afbrød Gerhard Petersen pludselig sin videnskabelige Bane og begyndte Praksis i Karise. I 1930 deltog han i Konkurrencen om Professoratet i normal Anatomi. 1931 modtog han efter Opfordring Stillingen som Veterinærinspektør, og den 1. Oktober 1933 udnævntes han til Veterinærdirektør og Chef for Veterinæradmistrationen.

Det kom til at falde i Gerhard Petersens Lod at gennemføre flere betydningsfulde Fremskridt saavel indenfor Bekæmpelsen af de smitsomme Sygdomme som indenfor Levneds-middelhygiejnen; her skal blot mindes om saa betydningsfulde Begivenheder som Tuberkulosebekæmpelsens Afslutning, Kastningsbekæmpelsens Start og gode Fremgang, den nye Lov om indenrigs Kødkontrol samt Bestemmelserne om Mælkekontrol, der under hans Ledelse førtes ud i Livet. For at gennemføre alt dette udbyggedes Veterinærdirektoratet, nye Afdelinger oprettedes, og Kredsdyrlægeinstitutionen udformedes, alt dette var for en meget stor Del Gerhard Petersens Værk, thi

flittig som han var, lagde han et stort personligt Arbejde i Udarbejdelsen af de nødvendige Bekendtgørelser og Cirkulærer. Fra 1931 var Gerhard Petersen Medlem af Det veterinære Sundhedsraad og fra 1934 Raadets Formand. Foruden at være Medlem af forskellige Udvalg var Gerhard Petersen Danmarks officielle Delegerede ved l'Office International des Epizooties.

Fra Gerhard Petersens Haand foreligger en omfattende litterær Produktion omfattende Anatomi, Meddelelser fra Praksis og epizootologiske Emner, alt præget af hans store Grundighed.

Gerhard Petersen var et yderst beskedent Menneske, ved sin Flid og Grundighed bestræbte han sig altid for at yde det bedste baade for den Institution, han stod i Spidsen for, og for Dyr lægerne.

Gerhard Petersen var R. af Dbg. og DM., han var Æresmedlem af The Royal College og Veterinary Surgeons.

Gerhard Petersen var gift med Karen Hansen, Datter af Tilsynsførende N. C. Hansen og Hustru, f. Christiansen. En Datter er gift med Dyr læge Kjeld Hansen, Lillerød.

Jens Vilhelm Hansen, død 29. April 1952, 76 Aar gammel.

J. V. Hansen blev født den 26. Marts 1876 i Killerup. Forældre var Proprietær L. Hansen og Hustru A. C. Jensdatter. Efter at have taget Dyr lægeksamen i 1899 begyndte Hansen Praksis i Odense og blev i 1902 ansat som Assistent ved Odense Eksportslagteri, i 1913 blev han 1. Dyr læge, og i 1927 Overdyrlæge ved samme Slagteri, indtil han i 1946 maatte trække sig tilbage paa Grund af Alder.

J. V. Hansen var saaledes knyttet til samme Slagteri i 44 Aar; han skildres af sine Kolleger som en dygtig Kødkontrollør, han var velanset og vellidt paa Slagteriet, og det var ret forstaaeligt, at han paa sine gamle Dage følte sig lidt bitter og skuffet over, at han endnu fuldt arbejdsdygtig skulde trække sig tilbage, tilmed under saa ringe Pensionsforhold. - Hans Fritidsinteresse var Jagt og Fiskeri.

Overdyrlæge Hansen var gift med Karen Marie Møllegaard, Datter af Propr. Møllegaard. Hustruen døde i 1910.

Laur Jørgen Lauritsen, død 6. Maj 1952, 80 Aar

Født 14. April 1872 i V. Ørum. Forældre: Gdr. og Møllejer J. Lauritsen og Hustru, f. M. Therkelsen.

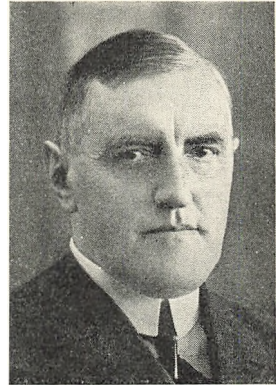
Lauritsen tog Eksamen i 1898 og praktiserede først i Vrønding ved Horsens indtil 1903, da han flyttede til Vejle. Her assisterede han først ved Kontrollen paa det off. Slagtehus, senere optog han Praksis og Besætningstilsyn ved Mælkekontrollen og dertil kom Assistance paa Andelsslagteriet, hvor han blev udnævnt til Overdyrlæge i 1931. I 1942 faldt han for Aldersgrænsen.

Lauritsen var en flittig og stilfærdig Mand, respekteret for sin faglige Dygtighed og reelle Væsen. Han var et virksomt Medlem indenfor den grundtvigske Menighedskreds og i flere Aar Medlem af St. Nikolaj Sogns Menighedsraad. Han havde udpræget Sans for Humor og var en Kender og Elsker af jysk Folkesind og Litteratur, som han gerne foredrog, især Vennen Anton Berntsens Vers. Selv skrev han ogsaa gode Dialektidgte.

Han var en udmærket Kollega og har siddet i Bestyrelsen for Vejle Amts Dyr lægeforening. Desuden var han i en længere Aarrække Medlem af Bestyrelsen for Vejle Amts Landboforening og Vejle Grundejerforening.

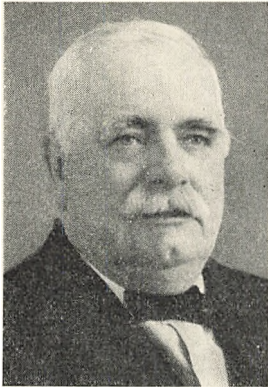
L. J. Lauritsen blev gift 19. Juli 1901 med Marie Vestergaard, Datter af Grd. A. Vestergaard og Hustru Ulkind. Hustruen døde i 1941. Der var en Datter og en Søn i Ægteskabet.

Lauritsen, som i sine 6 sidste Leveaar havde Ophold hos sin Datter og Svigersøn i Todbjerg Præstegaard, døde efter omtrent et Aars Sygdom og blev begravet fra St. Nikolajs Kirke i Vejle. Martin Krogh har skrevet Mindeord i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening 1952, Side 188.

Sigurd Keilgaard, død 4. Juni 1952, 73 Aar gammel.

Sigurd Valdemar Otzen Keilgaard var Søn af Bogholder I. A. Keilgaard og Hustru, f. Christiane Otzen og blev født den 19. Januar 1879 paa Frederiksberg. Det første Aar efter afsluttet Dyr lægeeksamen i 1902 var Keilgaard Assistent i Praksis bl. a. hos Dyr lægerne Jacobsen, Ørbæk, og Fr. Møller, Slagelse, derefter blev han ansat ved Veterinærskolen - først 3 Maaneder i patologisk-anatomisk Afdeling (C. O. Jensen), dernæst til Oktober 1904 som Fælles-

assistent for Bernhard Bang og A. W. Mørkeberg i stationær Klinik, indtil han udnævntes til Reserve-dyrlæge i 1908. Keilgaard gik med Ildhu og Dygtighed op i sin Gerning og blev hurtigt baade afholdt og anset hos Skolens daværende meget store og brogede Klientel; under Sands Sygdom naaede han tillige at holde Forelæsninger og Eksamen i Fødselshjælp til alles Tilfredshed, desuagtet blev han forbigaaet ved Besættelsen af dette Professorat efter Sands Død, og Følgen blev, at han i 1917 forlod Skolen fulgt af Størsteparten af Vagstuens Klienter. Hunde, Katte og andet Smaakrav interesserede ham ikke, han var de store Dyrs og specielt Hestens Dyrlæge. Et medfødt Øje og en usædvanlig Hukommelse for alt vedrørende Heste i Forbindelse med en levende Interesse for sit Fag, gjorde ham til en fremragende Diagnostiker, som det var en Fornøjelse at følge lige til det sidste. Uagtet hans store Erfaring var han altid pinlig omhyggelig og systematisk i sin Undersøgelse og kunde ofte veje Symptomer for og imod i Dagevis, før han stillede sin Diagnose, og hvis han, som han udtrykte sig, »havde forset sig paa en Patient«, var han aldrig bange for at tilkalde Assistance hos Kolleger. Hans Kærlighed til Hesten fik vel nok sit smukkeste Udtryk i Forholdet til Klaus - endnu bedre kendt af Københavnerne end hans gamle Morris A 20 - ingen kunde være mere stolt af sit nye Dollargrin, end Keilgaard var af sin Hest, naar han med den erfarne Kusks sikre Ro dirigerede den gennem Trafikkens Virvar.

Ved Siden af sin Praksis var han i ca. 30 Aar Medlem af Voldgiftsretten i Tvistigheder angaaende Handel med Husdyr paa Frederiksberg og ligeledes gennem mange Aar en højt skattet Censor i veterinær-retsmedicin og kirurgisk Klinik. En Overgang var han Medlem af Københavns Dyrlægeselskabs Bestyrelse, men i de senere Aar deltog han sjældent i Foreningslivet, endskønt han var i Besiddelse af en stærk Kollegialitetsfølelse. - I Medlemsbladet den 1. Juli 1952 har Professor Møller-Sørensen skrevet Mindeord.

Jens Jørgen Jensen, død 23. Maj 1952, 68 Aar gammel.

Jens Jensen var født i Horne i Jylland den 15. August 1884 som Søn af Grd. Lambert Jensen og Hustru Bodil Jensen. Jensen tog Dyrlægeeksamen 1909 og nedsatte sig umiddelbart efter Eksamen i Heden paa Fyn. I 1921

flyttede han til den nærliggende Stationsby Allested, hvor han praktiserede, til han i 1939 afstod Praksis og flyttede til Horsens, hvor han i Kompagniskab med Sønnen Asger Horne Jensen bestred Arbejdet i en stor og krævende Praksis.

Jensens Interesse samlede sig om hans Gerning og alt hvad angik denne, et Udslag heraf var hans stærke Interesse for Dyr lægernes Foreningsliv, i mange Aar sad han i Bestyrelsen af Fyns Stifts Dyr lægeforening, fra 1931 som Sekretær, til han i 1936 blev Formand, en Post han beklædte til han flyttede fra Fyn. Da Fyns Stifts Dyr lægeforenings

75 Aars Jubilæum faldt i hans Sekretærtid, udarbejdede Jensen en lille Bog om Foreningen gennem de 75 Aar. Et Par mindre Afhandlinger, offentliggjort dels i Medlemsbladet, dels i Ugeskrift f. Læger, foreligger ogsaa fra hans Haand.

Jens Jensen blev den 6. Maj 1909 gift med Anna Gøtke, Datter af Malermester E. J. Gøtke og Hustru, f. Andersen. I Ægteskabet var en Datter og 2 Sønner: Dyr lægerne A. Horne Jensen i Horsens og Stadsdyr læge B. Horne Jensen, Sønderborg.

I 1½ Aar før sin Død maatte Jensen lade sig underkaste en Operation for Lungekræft, den ene Lunge fjernedes, Metastaser til den anden Lunge medførte Døden. - I Medlemsbladet, Aargang 35, Side 236, har Dyr læge Vebæk skrevet Mindeord.

Niels Chr. Jespersen, død 26. Juni 1952, 71 Aar gammel.

Jespersen var født den 23. Oktober 1881 i Lumby paa Nordfyn som Søn af Grd. A. Jespersen og Hustru, f. Nielsen.

Efter at have taget Dyr lægeeksamen i 1907 var Jespersen Assistent ved Veterinærskolens stationære Klinik f. mindre Husdyr fra Juli 1907 til Oktober 1908, var derefter Assistent ved Skive Andelssvineslagteri indtil han i April 1909 begyndte Praksis i Bred paa Fyn, her var han et Aar, var derpaa Reserve-dyr læge ved Gardehusarregimentet April 1910-Januar 1912; han praktiserede derpaa i Odense til sin Død. Jespersen var ugift.

Jespersen var navnlig interesseret i Kirurgi, hans Dygtighed paa dette Omraade var ubestridt, og han benyttedes ofte af Kolleger ved større Opera-

tioner. Jespersens Meninger og Metoder var ofte afvigende fra det almindelige, han gik sine egne Veje og gjorde helt og fuldt ud, som han mente var rigtigt uden Hensyn til, om det passede Klientel eller Kolleger. Han jagede ikke efter Klientel-popularitet og var en karakterfast Person, der stillede store Krav til sig selv, han manglede aldrig Mod til at sige sine Meninger, kunde disse end være nok saa ejendommelige. - Jespersen døde midt i sin Gerning, han styrtede død om i Praksis. I Medlemsbladet Aarg. 35, Side 353, har Dyr læge H. Th. Broholm skrevet Mindeord.

Anton Nielsen Bagge, død 22. September 1952, 75 Aar gammel.

Anton Bagge blev født den 27. Oktober 1876 lidt uden for Slagelse, hvor hans Forældre, Proprietær J. Nielsen og Hustru, f. J. A. Bagge, ejede Eskemosegaard.

Efter at have taget sin Dyr lægeeksamen i 1900 fungerede han i 3 Aar som Assistent hos Dyr læge Møller i Slagelse; men Landpraksis passede imidlertid ikke Bagge, og i 1902 vendte han tilbage til København, hvor han efter en kortere Tid paa Hundeklinikken nedsatte sig og i de følgende 17 Aar drev en ret udstrakt Hundepraktis. Under den første Verdenskrig begyndte han at handle med Heste, og takket være et medfødt Forretningstalent i Forbindelse med hans faglige Uddannelse, tjente han paa faa Aar saa mange Penge, at han kunde opgive Dyr lægegerningen og helt hellige sig sin Interesse for Teaterverdenen og dens Liv. I 1919 købte han Casino i Slagelse og beholdt det lige til 1938 til Trods for, at han i 1931 blev Direktør for Apolloteatret i København, en Post som hans udprægede Sans for Former, Farver og Fest gjorde ham velegnet til. - Som et Udtryk for hans Sans for Show fortælles, at han var den første, der lancerede en levende Hest paa Scenen. I 1936 gik han sammen med Nancy Nathansen om Ledelsen af Teatret, og dette Samarbejde varede lige til 1941, da Bagge trak sig tilbage som aktiv Teatermand. I de sidste Aar helligede han sig Forretninglivet og havde blandt andet Forbindelser i Sverige.

Bagge var en udpræget Bohemenatur og kunde følgelig ikke finde sig i den praktiserende Dyr læges bundne Tilværelse. Teaterlivet og Forretningerne

optog i den Grad hans Tanker og Tid, at Forbindelserne med hans tidligere Kolleger traadte i Baggrunden for til sidst helt at ophøre.

Knud Andy Madsen, død 25. September 1952, 63 Aar gammel.

Andy Madsen var født den 5. Oktober 1889 i København. Forældre var kgl. Kammerlakaj M. J. Madsen og Hustru, f. Rasmussen. Slægten stammede iøvrigt fra Kværndruppegnen, ikke langt fra, hvor Madsen kom til at lægge sin Livsgerning. Andy Madsen tog Dyr lægeeksamen 1914, var først et halvt Aar Assistent hos afdøde Dyr læge A. L. C. Jensen i Hesselager. Fra September 1914 til Juni 1916 var han tjenestegørende Reservedyrlæge ved Gardehusarregimentet. Han overtog derpaa Praksis i Hesselager, hvor han praktiserede til sin Død. - Dyr læge Madsen var gift med Vera Alfrida Bramsen, Datter af Købmand C. Bramsen, Sydafrika. I Ægteskabet var 2 Sønner og 2 Døtre, den ene gift med Dyr læge Bengtsson, Stubbekøbing. Andy Madsen elskede sin Gerning og stod paa en enestaende god Fod med sit Klientel. Dueavlen havde Madsens særlige Interesse, derom vidnede de talrige Præmier og Guldmedailler, der prydede hans Stue; han blev da ogsaa meget benyttet som Dommer ved Dueudstillinger baade i Ind- og Udland. I adskillige Aar var han Medlem af den lokale Sundhedskommission.

Andy Madsen døde efter et strengt Sygeleje paa Svendborg Sygehus. Han bisattes paa Hellerup Kirkegaard. Dagspressen bragte Nekrologer og i Medlemsbladet Aarg. 35, Side 440, har Dyr læge Rasmus P. Hansen skrevet Mindeord.

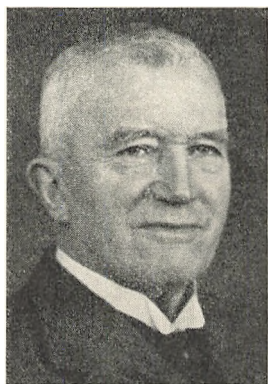
Hans Peter Albert Roepstorff, død 2. september 1952, 72 Aar gammel.

Albert Roepstorff var født i Skibby den 28. April 1880, hvor hans Fader var Dyr læge.

Efter selv at være blevet Dyr læge i 1901 nedsatte han sig i Kr. Hyllinge, hvor han i en lang Aarrække drev en udstrakt Praksis. Han gik med Liv og Sjæl op i sin Gerning, og sine gennem omhyggeligt arbejde indhøstede erfaringer underkastede han til stadighed en kritisk Vurdering, hvad der ofte medførte,

at han ofte gik sine egne Veje indenfor Therapien. Svinets Sygdomme og Kvægets Ufrugtbarhed havde især hans Bevaagenhed og indenfor Husdyravlen har han gjort et stort Arbejde for Frederiksborgavlens. Foruden sin Praksis passede Roepstorff med stor Dygtighed sin Gaard; da denne nedbrændte for en halv Snes Aar siden, flyttede han til Roskilde, hvor han snart opnaaede en god Praksis hovedsageligt med Ufrugtbarhedsbehandling.

Roepstorff var en særpræget Personlighed for hvem Praksis og Privatliv kom i første Række.

Carl Chresten Petersen, død 20. Oktober 1952, 80 Aar gammel.

Født 21. Juli 1872 i Haslev. Forældre: Husejer C. Petersen og Hustru, f. S. Henriksen.

C. C. Petersen tog Eksamen i 1897 og nedsatte sig først i Rønnede; efter to Aars Forløb flyttede han til Højslev, hvor han virkede i et usædvanligt langt Aaremaal - 53 Aar - afholdt og respekteret af Klientel og Kolleger. I mange Aar havde han det meste af Fjends Herred som Praksisopland, vidt kendt som en dygtig og behændig Fødsels-hjælper. Hans Klientel vidste ogsaa at værdsætte

hans lune Humor; han holdt af at høre en god Historie og havde Evne til selv at fortælle. Ogsaa blandt Kolleger nød han stor Tillid, allerede 1904 blev han Bestyrelsesmedlem i Viborg Amts Dyrlægeforening, var Formand 1915-1924 og Æresmedlem 1942. Fra 1930 til 1945 var han Medlem af Den danske Dyrlægeforenings Voldgiftsret. I Højslev deltog han ikke meget i det offentlige Liv, dog var han Sundhedskommissionens Formand i en Aarrække. Han var for sine Fortjenester indenfor Dyrlægestanden udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Da Dyrlæge Petersen var i Besiddelse af et udmærket Helbred, følte han ikke Trang til at lægge op omkring Støvets Aar, men fortsatte i sin Alderdom med at praktisere, selv om det ganske naturligt blev i jævnt aftagende Udstrækning. Først da han var over 80 Aar gammel, afstod han sin Praksis 1. Oktober 1952 og flyttede til Skive. Hans Otium blev kun kort, 20 Dage efter afsluttedes hans lange og fortjenstfulde Liv efter en Hjerneblødning. Begravelsen foregik paa Viborg Kirkegaard.

Dyrlæge Petersen blev gift 21. November 1899 med Anna Helene Brøndum, Datter af Karetmager H. Brøndum, og de oplevede at fejre Guldbryllup. Hun døde i 1951. I Ægteskabet er der en Datter og Søn.

Henry Nielsen har skrevet Mindeord i Den danske Dyrlægeforenings Medlemsblad 1952, Side 407.

Peter Nielsen Clausen, død 17. December 1952, 81 Aar gammel.

Født 13. Juli 1871 i Hjarup ved Kolding. Forældre: Fattiggaardsbestyrer N. Christiansen og Hustru, f. K. M. Pedersen.

Clausen fik Eksamen i 1898 og blev Assistent hos Dyrlæge Wissing, Kalundborg, 1898-1900, derefter Assistent ved Vejle off. Slagtehus og Svineslagteri Juli 1900-September 1903, Dyrlæge ved Svineslagteriet og Kødkontrollen i Ringsted til November 1907, Slagtehusinspektør i Vejle til 1911, i Fredericia til 1913 og herfra kontrollerende Dyrlæge og senere Overdyrlæge ved Skive Andelsslagteri indtil Aldersgrænsen i 1942. Sit Otium tilbragte han i København.

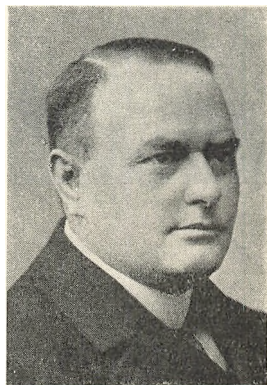
Overdyrlæge Clausen var kendt som en dygtig Kødkontrollør og vel lidt, hvor han virkede. Af Væsen var han noget reserveret og holdt sig borte fra al Offentlighed; hans største Interesse var at hygge sig med en god Bog fra sin meget store Bogsamling, og især var han optaget af Slægtshistorie.

Han blev gift den 16. August 1906 med Elisabeth Sørensen, Datter af Bagermester Th. Sørensen. Hun og deres eneste Barn, en Datter, som er Tandlæge i Virum, overlever ham.

Clausen blev begravet paa Sorgenfri Kirkegaard.

Alfred Emil Joachim With, død 28. December 1952, 73 Aar gammel.

J. With var født i København den 3. Juli 1879 og blev Dyrlæge i 1906. Fra 1906-08 praktiserede han i Rødkærbro, fra 1908-18 i Tistrup og fra 1918-23 i Vemb, derefter var han i en Aarrække ansat ved Veterinærdirektoratet for til sidst at finde sin blivende Plads som kontrollerende Dyrlæge ved Slagelse offentlige Slagtehus i 1930, og efter Dyrlæge Wamberges Død i 1941 lagdes ogsaa Mælkekontrollen ind under Withs Embede. I nogle Aar var han tillige Formand for Voldgiftsretten vedrørende Handel med Husdyr i Slagelse

og Medlem af Bestyrelsen for Sammenslutningen af kommunale offentlige Slagtehuse.

Da With i 1949 faldt for Aldersgrænsen som Stadsdyrlæge, beholdt han Hvervet som tilsynsførende Dyrlæge ved Exportmarkedet, andre Markeder og Dyrskuer i Slagelse, og dette Hverv varetog han med aldrig svigtende Nidkærhed til sin Død. Et noget brysk Væsen i forbindelse med en ubøjelig Vilje gjorde ikke With ligefrem elsket af hans Medarbejdere, men takket være hans udprægede Retfærdighedssans og store faglige Dygtighed var han en Mand, der respekteredes overalt.

Danske Dyr læger, døde i 1953

Edvard Hansen, død 23. Januar 1953, 29 Aar gammel.

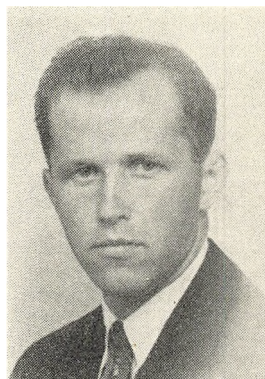
Født 1. September 1923. Forældre: Lærer H. J. Hansen og Hustru, f. M. B. M. Hansen, Bredetved pr. Holbæk.

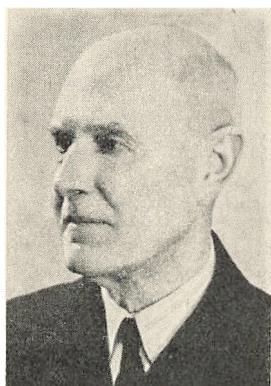
Edvard Hansen tog Dyr lægeeksamen i 1949, aftjente sin Værnepligt og var først Assistent hos Thybo, Lyngerup, indtil April 1952 og kom saa til Okholm, Skelund, hvor han kun fik Lov til at virke i $\frac{3}{4}$ Aar. I Eftermælet fremhæves han som en sjælden og rigt begavet Personlighed, der besad stor faglig teoretisk og praktisk Dygtighed sammen med et venligt Væsen, Egenskaber, som gjorde ham meget afholdt, hvor han virkede. Desuden var han en dygtig Sportsmand og havde sproglige og kunstneriske Interesser og stor Rejselyst.

Arbejdet i Praksis var han glad for, men havde Planer om at gaa ind i videnskabeligt Arbejde. Disse kom ikke til at gaa i Opfyldelse, han blev stærkt angrebet af Polio, som efter 3 Døgn's Forløb medførte Døden. Da hans Personlighed var præget af et kristent Livssyn, gjorde det ham let at møde Døden og endog paa Dødslejet at trøste sine Forældre.

Han er begravet paa Aagerup Kirkegaard.

Knud Nielsen har skrevet Mindeord om Edvard Hansen i »Kristeligt Dagblad« 29 Januar 1953 og i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening 1953, Side 72, og den samlede danske Presse bragte Referater fra Begravelsen.

Adolf Carl Peter Christensen, død 20. Februar 1953, 83 Aar gammel.

Lektor Christensen var Søn af Dyrnlæge Hans Peter Christensen og Hustru Anna Christensdatter i Rørbæk ved Sakskøbing, han blev født i denne By den 4. April 1869 og tog, kun 20 Aar gammel, Dyrnlægeksamen i 1889. Efter Eksamen var han til 1892 assisterende Dyrnlæge ved Politiforretningerne i København samtidig med, at han lejlighedsvis assisterede paa de offentlige Slagtehusene. I Sommeren 1897 var han konstitueret Amtsdyrnlæge i Ringsaker i Norge. 1898 tog Christensen medicinsk Embedseksamen. Fra April samme Aar var han Assistent hos Veterinærfysikus. Ved Bruun-Pedersens Død ansattes Christensen September 1898 som Docent, senere som Lektor i veterinær Retslære og Politidyrnlæge i København, en Stilling han beklædte til han i 1921 maatte trække sig tilbage af Helbredshensyn.

Skønt Christensen naaede at faa et Otium paa godt en Menneskealder, underviste han dog i veterinær Retslære i 23 Aar. Christensen tog sig sin Opgave som Lærer yderst alvorligt og samvittighedsfuldt, hans Forelæsninger var omhyggeligt udarbejdede, og han søgte at indprente de Studerende Nødvendigheden af Saglighed og Objektivitet ved Udarbejdelsen af Attester til Rettens Brug, som han krævede skulde være korte, klare og prægede af Orden. Hans Undervisning kunde være noget tør, og dette tillige med hans noget reserverede Væsen gjorde, at han aldrig blev nogen ligefrem populær Lærer.

Christensen, der var ugift, praktiserede efter sin Afgang i nogle Aar som Læge i København.

I Medlemsbl. 1. April 1953 har Henrik Jensen skrevet Mindeord.

Peder Nielsen Pedersen, død 20. Marts 1953, 84 Aar gammel.

Født 7. Maj 1868 i V. Ørum; hans Forældre var Gdr. Niels Pedersen og Hustru Nielsine Pedersen.

Dyrnlæge Pedersen tog Eksamen i 1894 og nedsatte sig i 1895 i Sandvad ved Vejle, hvorfra han i 1908 flyttede til Bredsten og overtog Dyrnlæge Ladegaards Praksis. Her virkede han til 1933 og derefter i Fjelsted paa Fyn til 1937, hvorpaa han opgav at praktisere og flyttede til Vinding lidt syd for Vejle. Efter nogle Aar bosatte han sig igen i Bredsten for at slutte sit Otium der.

Det var i Bredsten, at Dyr læge Pedersens Manddomsgerning faldt. Distriktet var stort, og Pedersen var altid paa Farten. Han holdt af Dyr og Mennesker, og alle holdt af den beskedne og sandhedskærlige Mand, som altid havde et venligt og godt Ord at sige, og hvis Sind var præget af Ungdommelighed og inderlig kristen Tro. I hans Hjem i Bredsten levede man fuldt ud med i Byens Liv; han var i nogle Aar Bestyrelsesmedlem i Bredsten Borgerforening og senere Æresmedlem.

Han fremstillede det af Dyr læge og Landmænd meget benyttede Apparat »Achilles« til at hilde Koens Bagben; det er beskrevet i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening i 1925, Side 73.

Dyr læge Pedersen var gift 1) 28. Oktober 1896 med Dagmar Elmegaard Christensen, Datter af Gdr. S. Chr. Christensen, Bjerglev, og 2) 5. November 1933 med Gudrun Sørensen, Datter af Gdr. S. Sørensen, »Hermansminde« i Jenum. Hans anden Hustru og 3 Døtre af første Ægteskab overlever ham; en Datter er gift med Dyr læge Niels Iversen Lassen, Fredericia.

Dyr læge Pedersen døde efter en Maanedes tiltagende Svagelighed og blev begravet paa Bredsten Kirkegaard.

A. Jacoby Andersen har skrevet Nekrolog i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening 1953, Side 203.

Bastian Dirch Corneliusen, død 7. Maj 1953, 75 Aar gammel.

B. D. Corneliusen blev født den 15. Januar 1878 og tilhørte en af de ældste Amagerslægter med nederlandsk Afstamning. Han blev Dyr læge i 1899 og havde de første Aar forskellige Assistent- og Vikarpladser bl. a. i Norge og i Sverige, derefter nedsatte han sig paa Amager. Samtidig med, at han her drev en ret udstrakt Praksis, gjorde han Tjeneste i Hæren, først som Reservedyr læge, dernæst som Korpsdyr læge og endelig fra 1923 som Overdyr læge. Han store Interesse var Heste-

sport, og i 1922 var han en af Stifterne af Amager Travelskab og fungerede i en Aarrække som Selskabets Formand.

Anders Kristensen Østermark, død 4. Juni 1953, 60 Aar gammel.

Født 29. Marts 1893 i Frederiksdal ved Kjellerup. Forældre: Gdr. P. Østermark og Hustru, f. L. M. Jensen.

Anders Østermark blev Student fra Silkeborg i 1913 og tog Dyr lægeeksamen i 1919. Efter faa Maaneders Assistentplads hos Mikkelsen, Arden, kom han i April 1919 til Ry som Vikar for Dyr læge Jacobsen og overtog Praksis efter dennes Død 29. Oktober samme Aar. Han fik saaledes sit Virke nær sit Fødesogn og videreførte Dyr læge Jacobsens Praksis paa en saadan Maade, at han saavel for sin Stand, sit Klientel og sin By kom til at staa som en Personlighed. Herom vidner hans mange Tillidshverv; i Østjysk Dyr lægeforening var han Bestyrelsesmedlem fra 1935, Formand 1936-1944. Formand for De jyske Dyr lægers økonomiske Repræsentantskab 1938. Lokalt var han Formand for Sundhedskommissionen saavel i Ry Stationsby som Dover Landsogn, Formand for den konservative Vælgerforening og Luftværnsforeningen, Medlem af Skolekommissionen, Bestyrelsesmedlem i Borger- og Haandværkerforeningen, Turistforeningen, Ry og Omegns Hesteavlforening m. m.

Da Dover off. Slagtehus og Eksportslagteri oprettedes 1937, blev han kontrollerende Dyr læge der.

Østermark blev 16. Oktober 1921 gift med Ingrid Jacobsen, Datter af Dyr læge Jens P. Jacobsen, Ry, og Hustru, f. Laura Marie Gottliebine Hartung.

Han døde paa Silkeborg Sygehus efter ca. 1/2 Aars tiltagende Sygdom (Nefritis). Ligbrændingen og Hensættelsen af Urnen paa Ry Kirkegaard foregik i dybeste Stilhed.

Med Anders Østermark mistede den danske Dyr lægestand en altid hjælpsom og retlinet Kollega.

J. H. Simonsen har skrevet Nekrolog i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening 1953, Side 324.

Jeppe Poulsen, død 14. Marts 1953, 60 Aar gammel.

Poulsen fødtes den 17. Maj 1892 i Junget i Salling som Søn af Gaardejer Kr. Poulsen og Hustru, født Margrethe Mortensen.

Poulsen tog Dyr lægeeksamen i 1919 og overtog samme Aar Praksis i S. Draaby paa Mors, hvor han praktiserede, indtil han i 1939 solgte sin Praksis for at bosætte sig i Skive, hvor han blev Insemineringsdyrlæge ved Skiveegnens Kvægavlsforening. Dette Arbejde passede ikke rigtig Poulsen, og han bestemte sig ret snart til at opgive det og se sig om efter en Praksis. I Mellemtiden assisterede han ved Kødkontrollen i Skive Andelsslagteri. I September 1944 købte han saa Praksis i Nykøbing paa Mors, hvor han tillige kom til at assistere paa Slagteriet. Han var glad for igen at komme ud i Praksis, og han befandt sig godt i Nykøbing, men efter 3-4 Aars Forløb begyndte Helbredet at svigte. Han maatte gennemgaa en Nyreoperation, som han tilsyneladende kom godt over, men han følte sig alligevel ikke stærk nok til at blive ved med Praksis, hvorfor han afhændede den og blev timelønnet Reservedyrlæge ved Slagterierne i Nykøbing og Skive med Bopæl i Skive.

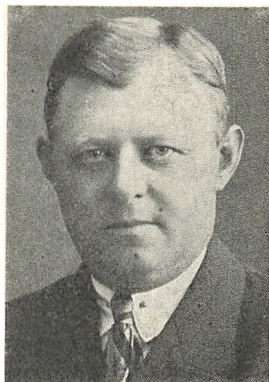
Det var en naturlig Ting, at Poulsen blev Dyr læge, udgaet som han var fra et Landbohjem og med enorm Interesse for Dyr og Landbrug. Hans glade og naturlige Væsen sammen med hans Dygtighed og aldrig svigtende Omsorg gjorde ham til en afholdt Dyr læge, hvorfor han ogsaa fik en stor Praksis.

Grundig og retlinet med en bestemt Optræden skabte han Respekt om sin Person. Man kunde i et og alt stole paa ham, og han sagde sin uforbeholdne Mening om de Ting, der kom til Debat. Han elskede sit Hjem og sin Gerning. Man skal lede længe efter et Menneske, der som Poulsen var tilfreds med Tilværelsen. Han saa og huskede faktisk kun de lyse Sider af den.

Den 15. Marts 1920 blev Poulsen gift med Anna Dam, Datter af Mejeriejer P. Dam og Hustru, født Else Margrethe Jørgensen. Han overleves af sin Hustru og deres Datter.

Ved hans Død skrev Johs. Kjeldberg Nekrolog over ham i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, Aargang 36, Side 325.

Poulsen ligger begravet paa Skive Kirkegaard.

Niels Peder Otto Rasmussen, død 9. Juli 1953, 68 Aar gammel.

Otto Rasmussen var født den 2. April 1885 i Frørup, hvor Faderen H. Rasmussen var Husejer, Moderen praktiserede som Jordemoder. Rasmussen tog Dyr lægeeksamen 1906 og var derpaa Assistent i 5 Aar hos Dyr læge Jacobsen, Ørbæk. I 1911 nedsatte han sig i Stillebæk paa Fyn, under 1. Verdenskrig var han indkaldt som Reserverdyrlæge i Hæren. I 1937 afstod Rasmussen sin Praksis og flyttede til en nybygget Bolig i Udkanten af Praksis, hvor han stadig drev lidt Landpraksis, sam-

tidig med, at han passede sin ret betydelige Praksis paa Væddeløbsbanen i Odense.

Lette Heste havde altid Otto Rasmussens Interesse, og fra sin Assistenttid i Ørbæk havde han bevaret Forkærligheden for Hestekøretøjet, og det var ham en Glæde under Krigen at kunne møde i et elegant »velpudset« Tospand. Rasmussen passede sin Praksis omhyggeligt, hans Klientel havde stor Respekt for ham og nærede ubestridt Tillid til ham. Rasmussen var en livsglad Mand, en Selskabsmand, der i Kollegers Kreds yndede at fortælle muntre Oplevelser fra Praksis, han fortalte godt, og hvor hans høje, svære Skikkelse viste sig, var der gerne muntert at være.

Rasmussen var gift med Erna Andresen, Datter af Skibskaptajn C. Andresen. Ægteskabet var barnløst.

I Medlemsbladet, Aarg. 36, Side 275, har hans gamle Assistent H. Bjerge Jørgensen skrevet Mindeord.

Karl Christian Andreassen, død 27. Juli 1953, 39 Aar gammel.

Dyr læge Andreassen var født den 29. November 1913 i Haslev som Søn af Overdyrlæge Karl Christian Andreassen.

Efter at være dimitteret Juli 1940 havde han forskellige Assistentstillinger. Paa Bornholm kom han i 1941 ud for en alvorlig Færdselsulykke, hvorved han mistede sin venstre Arm. Efter et længere Sygeleje blev han i September 1942 ansat i Veterinærdirektoratets Afdeling for Tuberkulose- og Kastningsbekæmpelse, samtidig paabegyndte han en Hundepension i København, som han oparbejdede med stor Flid og Dygtighed. - Dyr læge Andreassen,

mellem Venner kaldet Koks, var ikke som Folk er flest, der var over hans Færd og Væremaade en egen Intensitet, hans friske Livssyn, gode Humør, hans ærlige og noble Karakter gjorde, at han vandt alle, der kom ham nær.

For os, der stod ham nær som Ven og Kollega, synes det ufatteligt, at denne Mand ikke er mere. Med Sorg over hans tidlige Bortgang skriver jeg disse Linier til Minde om en god Ven, en af mine bedste. Vi vil savne ham meget, og hans Minde vil vi holde i Ære.

Frode Kokspang.

Hans Christian Carl Lund, død 29. August 1953, 82 Aar gammel.

Overdyrlæge Lund var født i Tollerød mellem Køge og Haslev den 15. August 1871 og blev Dyrlæge i 1896. Efter en kortere Tid som Assistent i Oslo nedsatte han sig i 1897 i Østermarie paa Bornholm, men flyttede allerede i 1899 til Vordingborg, hvor han i mange Aar drev en omfattende Praksis. I 1901 blev han tillige Dyrlæge ved Masnedsund Svineslagteri og i 1929 udnævntes han til Overdyrlæge sammesteds. Denne Stilling bestred han til han i 1941 faldt for Aldersgrænsen. Da D. L. K. oprettede Samlestald i Vordingborg, blev Lund tilsynsførende Dyrlæge, et Hverv han beholdt lige til sin Død.

Lund var en overordentlig virksom Mand med et jovialt vindende Væsen - en Aarrække var han Medlem af Landbrugs- og Handelsbankens Repræsentantskab og tillige i mange Aar Medindehaver af Biografen i Vordingborg. Størsteparten af sin Tid viede han dog sin Gerning og sin Stand, saaledes var han en flittig Mødedeltager, og de mange Assistenten han havde mellem Aar og Dag fulgte han med levende Interesse.

Overdyrlæge Lund efterlod sig foruden Hustruen en Søn, der er Landmand, og en Datter, der er gift med Overdyrlæge Petersen, Vordingborg.

Frederik Georg Meyer, død 10. September 1953, 89 Aar gammel.

F. G. Meyer var født i Næstved den 21. Juli 1864 og tog Dyr lægeeksamen i 1885. Efter forskellige Vikarstillinger og et Par Aars privat Praksis i Kjellerup overtog han i 1888 den dengang meget udstrakte Flauenskjold-Praksis, som han med stor Dygtighed passede i over 30 Aar. Takket være en næsten enestaaende Vitalitet overkom Meyer at tage Del ikke alene i sin Egns kulturelle Udvikling, men ogsaa i dens mere verdslige Foreteelse som Bekæmpelse af Tyvebänder; naar han i de senere Aar talte Praksis vendte han atter og atter tilbage til, hvad han udrettede i Flauenskjold. I 1921 flyttede Meyer til Farum, hvor han praktiserede lige til sin Død. Hans store Virketrang satte ogsaa her varige Spor, først fik han indført Kød- og Mælkekontrol, dernæst gik han stærkt op i Udrensningen af Kvægtuberkulose og i de allersidste Aar tillige af den smitsomme Kastning. Skønt Meyer som Dyr læge af den gamle Skole behandlede sit Klientel noget haandfast, var han afholdt og respekteret paa Grund af sin Dygtighed og Energi.

I 1924 udnævntes Dyr læge Meyer til R. af Dbg.

Age Peter Simon Nielsen, død 29. September 1953, 64 Aar gammel.

Født i København 9. April 1889. Forældre: Slagtermester C. Nielsen og Hustru, f. L. Frederiksen. - Simon Nielsen tog Eksamen i 1914 og var først Assistent i Tørring indtil Juli 1914 og efter sin Værnepligt Reservedyr læge i Hæren til April 1919, hvor han da begyndte Praksis i Hvalsø. Her var han kun faa Maaneder og flyttede saa til Gram i Sønderjylland. Herfra rejste han i 1926 til Ribe, hvor han fandt sit blivende Opholdssted og drev Praksis indtil 1942. Her bestred han tillige i Aarene 1930-1943 Hvervet som kontrollerende Dyr læge ved A/S Ribe Svineslagteri. Fra Oktober 1941 til sin Død var han Stadsdyr læge i Ribe.

Simon Nielsen var en venlig og altid travlt optaget Mand, fyldt med Interesse for sin Gerning.

I sin sparsomme Fritid morede han sig med at lave snurrige mekaniske Konstruktioner og syslede ogsaa med veterinære Instrumenter og har bl. a. lavet en Kopattekanyle. Han paatog sig ikke offentlige Hverv; i Ribe Amts Dyr lægeforening var han dog Bestyrelsesmedlem i 6 Aar.

Simon Nielsen blev gift 5. August 1922 med Margrete Karkov, Datter af Bagermester Karkov og Hustru, f. Jensine Lykke. Hun og 5 Børn, 2 Døtre og 3 Sønner, overlever ham; en Søn døde ca. 12 Aar gammel. Dyr læge Simon Nielsen døde pludseligt af en Hjertelammelse og blev begravet fra Ribe Domkirke.

M. Chr. Krogh har skrevet Nekrolog i Medlemsbladet for den danske Dyr lægeforening 1953, Side 370.

Niels Mouritzen Mose, død 26. Oktober 1953, 65 Aar gammel.

Mose var født den 27. Marts 1888 i Svanninge ved Faaborg, hvor Faderen var Tømmerhandler. Efter at have taget Dyr lægeeksamen i 1911 blev han Assistent hos Overdyr læge Roed-Müller i Randers. I 1914 blev Mose tjenestegørende Reservedyr læge ved 5. Dragonregiment i Randers, Korpsdyr læge ved samme Regiment 1920 og Overdyr læge i 1925, til han i April 1948 tog sin Afsked fra Hæren. Mose var Konsulent og Bestyrelsesmedlem af Kreaturforsikringen »Kustos«. Fra 1923 var Mose Politidyr læge i Randers. I en Periode var han Formand for Dyr lægeforeningen f. Randers og Omegn.

I de 34 Aar Mose var knyttet til Regimentet i Randers, gik han i sin Svigerfader Roed-Müllers Fodspor og videreførte Traditionerne med Dyr lægernes ubestridte Autoritet og absolutte Respekt inden for Afdelingen. Samtidig passede Mose en udstrakt Praksis, hvor særlig hans Dygtighed som Kirurg fik Lejlighed til at udfolde sig. Fra hans Haand foreligger flere mindre kliniske Meddelelser, hovedsagelig af kirurgisk Indhold. Det var især Hestene, der havde Moses Interesse, han var i mange Aar en dygtig og dristig Rytter og hjemførte talrige Præmier fra Ridekonkurrencer.

Kort før Befrielsen blev Mose paa Vej hjem fra Praksis beskudt af en tysk Vagtpost, et Projekttil beskadigede Rygmarven, dette medførte, at Mose Resten af Livet blev lænket til Rullestolen; i disse svære Aar fulgte Mose stadig med Interesse sit Fag og skrev flere faglige Artikler, der vidnede om hans store Indsigt og Viden som Veterinærkirurg.

Mose var gift 1) med Anna Sophie Roed-Müller, Datter af Overdyrlæge Roed-Müller, Randers. Fruen døde 1942. 2'den Gang blev Mose gift 2. September 1944 med Clara Langkjær, f. Rasmussen.

Mose var R. af Dbg. og DM., i 1945 blev han tildelt HTH.

Folkersen og P. Krogh har skrevet Mindeord i Medlemsbladet den 15. November 1953.

Henning Jensen, død 18. november 1953, 42 Aar gammel.

Henning Jensen, der var født i København den 11. August 1910, blev Dyrslæge i 1939. Efter at have assisteret flere praktiserende Dyrslæger samt deltaget i Kursus i Inseminering, begyndte han selvstændig Virksomhed i Fensmark i September 1940. Uagtet Forretningen - takket være stor Dygtighed - gik glimrende, afhændede Henning Jensen den efter en halv Snes Aar og begyndte at vikariere igen, fortrinsvis ved kollektive Arbejder. Paa Grund af sit behagelige og vindende Væsen, sin Dygtighed og Omhyggelighed fik han snart fuldt op at gøre, han fik sit faste Klientel blandt Kollegerne og blev efterhaanden optaget langt frem i Tiden, hvorfor hans pludselige Død syntes komplet uforstaaelig og meningsløs for alle, der kendte ham.

Jørgen Terp Riising, død 25. November 1953, 48 Aar gammel.

Født 10. Februar 1905 i Holsted. Forældre: Bagermester J. P. Riising og Hustru, f. Kristine Terp.

Dyrslæge Riising fik sin Eksamen i 1937 og blev efter forskellige Assistent- og Vikarstillinger Reservedyrslæge ved Sønderborg Andelssvineslagteri i August 1939. Herfra overgik han i Marts 1941 til Arbejdet som Insemineringsdyrslæge paa Als. Her var han ledende Dyrslæge ved Als og Sønderherreds Kvægavlsforening til sin Død, en Post, som han

udfyldte til største Tilfredshed, fordi han var interesseret i sit Arbejde og ansaas som en ualmindelig dygtig og solid Fagmand. Han var meget afholdt og havde Venner i alle Kredse.

Dyrlæge Riising blev gift den 23. Juli 1939 med Juliane Schmidt Andersen, Datter af Lærer A. M. Andersen og Hustru, f. Martha Schmidt. Der er 3 mindreårige Børn i Ægteskabet.

Riising døde efter længere Tids Sygdom og blev begravet under stor Deltagelse fra Sønderborg Kirke, hvor Frimurere stod Æresvagt ved hans Baare og stedlige Foreninger paraderede med Faner.

BERETNING

Dansk veterinærhistorisk Samfund tæller nu 447 Medlemmer. Paa Generalforsamlingen i Aarhus den 20. September 1953 valgtes Dyr læge Jens Hasholt, København, til Medlem af Bestyrelsen.

Følgende Lovændringer vedtoges:

§ 2 efter 2. Punktum indsættes: »Aarbog udsendes saa ofte det nødvendige Stof forefindes«.

Til § 3 tilføjes: »Styrelsen kan antage lønnet Medhjælp til Regnskabsførelse«.

§ 5 ændres til følgende Ordlyd: »Styrelsen fastsætter Kontingentets Størrelse. Kontingent opkræves 1. Gang ved Indtrædelsen, derefter ved hver Aarbogs Udsendelse«.

Som det vil ses heraf, er der givet Styrelsen større Frihed med Hensyn til Aarbogens Udsendelse, dette har vist sig formaalstjenligt, dels fordi man paa Generalforsamlingen var enig med Styrelsen i, at Udsendelse af en Aarbog hvert andet Aar, hvad jo iøvrigt har været praktiseret i de senere Aar, vil være passende, naar ikke særligt Stof foreligger, dels af Hensyn til Økonomien (de store Trykkeomkostninger), idet det kun er muligt at gennemføre Udsendelsen, naar de forskellige Tilskud samles i 2 Aar og benyttes til 1 Bog. Det almindelige Kontingent betales kun 1 Gang for hver Bog.

Den danske Dyr lægeforening har som sædvanligt støttet os aarlig med 500 Kr., ligesom flere Lokalforeninger har ydet Støtte, for denne Velvillie bringer Dansk veterinærhistorisk Samfund sin bedste Tak.

P. S. V.

Philip Hansen.

INDHOLD

	Side
<i>Kirstine Rasb-Nielsen</i> : 40 Aar som Dyrlægekone paa Landet	5
<i>F. V. Holmboe og Kristen Weierholt</i> : En gammel beskrivelse av Munn- og Klovsyke	19
<i>K. Albertsen</i> : Spiseligt Kød og guddommelige Pølser i 1880	23
<i>V. J. Broudegaard</i> : Træk af Hundegalskabens Historie	34
<i>A. Møller-Sørensen</i> : Perlen i min Samling	43
<i>C. C. Matthiessen</i> : Fortidens Vintersultefodring	49
<i>J. Hasbølt</i> : Om rotter og mus	54
<i>K. Poulsen</i> : Et Brev	62
<i>Philip Hansen</i> : Hunde- og Hesteskærefamilien Dixen	67
<i>K. Albertsen</i> : Fra Kursmeden Peter Esbachs Hestelægebog	83
Mindre Meddelelser	92
In memoriam	99
Beretning	123